

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ ANABİLİM DALI

**BİREYSEL YENİLİKÇİLİK İLE DİJİTAL VATANDAŞLIK ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FATMA ÜSTÜN

BURSA – 2023

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ ANABİLİM DALI

**BİREYSEL YENİLİKÇİLİK İLE DİJİTAL VATANDAŞLIK ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FATMA ÜSTÜN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. MELİH ENGİN

BURSA – 2023

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Fatma ÜSTÜN
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet Tarihi : ..... / ..... / 2023
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Melih ENGİN

BİREYSEL YENİLİKÇİLİK İLE DİJİTAL VATANDAŞLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Teknolojik ilerlemeler dijital dünyanın giderek daha önemli bir rol oynamasına ve bireylerin günlük yaşamlarının bir parçası haline gelmesine neden olmaktadır. Dijital ortamlarda etkin ve sorumlu bir şekilde yer almak ise dijital vatandaşlık becerilerini gerektirmektedir. Dijital vatandaşlık becerileri bireylerin dijital ortamlarda etkili iletişim kurabilme, bilgiye erişim sağlama, dijital içerik üretme ve problem çözme gibi yetenekleri içermektedir. Bireysel yenilikçilik ise yeni fikirler üretme, alternatif çözümler bulma ve değişime açık olma gibi özellikleri ifade eden bir kavramdır. Bu bağlamda bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin incelenmesi önemli bir konu haline gelmektedir. Bu çalışma bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. Araştırmanın amacı bireysel yenilikçilik kavramını inceleyerek dijital vatandaşlık becerileri ile nasıl ilişkilendiğini ve bu ilişkinin nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır. Tez kapsamında literatür taraması yapılmış, bireysel yenilikçilik ölçeği ve dijital vatandaşlık ölçeği ile veriler toplanmış sonrasında ise veri analizleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların yaş değişkenlerinin bireysel yenilikçilik düzeyini etkilediği tespit edilmiştir. Bireysel yenilikçilik düzeyi ile dijital vatandaşlık alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma bireylerin yenilikçilik düzeylerinin dijital vatandaşlık becerilerini nasıl etkilediğini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir ve literatüre büyük katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: bireysel yenilikçilik, dijital vatandaşlık

ABSTRACT

Yazar Adı ve Soyadı: Fatma ÜSTÜN
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet Tarihi : ..... / ..... / 2023
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Melih ENGİN

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN INDIVIDUAL INNOVATION AND DIGITAL CITIZENSHIP

Technological advancements have led to an increasing importance of the digital world and its integration into individuals' daily lives. Effectively and responsibly participating in digital environments requires digital citizenship skills. Digital citizenship skills encompass the abilities to communicate effectively, access information, create digital content, and solve problems in digital contexts. On the other hand individual innovativeness is a concept that represents characteristics such as generating new ideas, finding alternative solutions, and being open to change. Therefore, examining the relationship between individual innovativeness and digital citizenship has become an important topic. This study aims to explore the relationship between individual innovativeness and digital citizenship. The research aims to investigate how the concept of individual innovativeness is related to digital citizenship skills and how this relationship is influenced. A literature review was conducted within the scope of the thesis, and data was collected using the individual innovativeness scale and digital citizenship scale. Subsequently data analysis was performed. The research findings revealed that participants' age variables influenced their level of individual innovativeness. It was also found that there is a significant relationship between the level of individual innovativeness and the sub-dimensions of digital citizenship. Moreover this research is crucial in revealing how individuals' innovativeness levels impact their digital citizenship skills and will contribute significantly to the literature.

Keywords: individual innovativeness, digital citizenship

ÖNSÖZ

Tez çalışmamı hazırlama sürecinde bana her zaman bilgi ve destekleriyle yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Melih Engin'e ve yüksek lisans eğitimim boyunca akademik anlamda beni pişiren ve bana destek olan tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Doğduğum günden bugüne kadar hem maddi hem manevi olarak desteğini benden esirgemeyen her zaman yanımda olan ve beni her koşulda destekleyen başta sevgili anne ve babama sonra tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı eğitimim için elinden gelen her şeyi yapan ve okumamı her zaman destekleyen babam Şakir Üstün'e armağan ediyorum.

Fatma ÜSTÜN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
İÇİNDEKİLER.....	X
TABLolar DİZİNİ	XIII
GRAFİKLER DİZİNİ	XIV
KISALTMALAR VE SİMGELER.....	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Cümlesi	1
1.2. Alt Problemler	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Sınırlılıklar.....	3
2. TEORİK ARKAPLAN	5
2.1. Bireysel Yenilikçilik.....	5
2.2. Yenilikçilik Kategorileri.....	8
2.2.1. Yenilikçiler.....	9
2.2.2. Öncüler	10
2.2.3. Sorgulayıcılar	12
2.2.4. Kuşkucular	14
2.2.5. Gelenekçiler	15
2.3. Dijital Vatandaşlık.....	17
2.4. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları.....	20
2.4.1. Dijital Okuryazarlık.....	22
2.4.2. Dijital Hukuk.....	24
2.4.3. Dijital İletişim	26

2.4.4.	Dijital Erişim	28
2.4.5.	Dijital Ticaret	29
2.4.6.	Dijital Etik	31
2.4.7.	Dijital Hak ve Sorumluluklar	33
2.4.8.	Dijital Sağlık	35
2.4.9.	Dijital Güvenlik.....	37
3.	LİTERATÜR TARAMASI	39
3.1.	Bireysel Yenilikçiliğe Yönelik Çalışmalar	39
3.2.	Dijital Vatandaşlığa Yönelik Çalışmalar	43
4.	BİREYSEL YENİLİKÇİLİK İLE DİJİTAL VATANDAşLIK ARASINDAKİ İLİşKİNİN İNCELENMESİ	49
4.1.	Araştırmanın Amacı	50
4.2.	Yöntem	50
4.3.	Veri Toplama Araçları.....	51
4.3.1.	Bireysel Yenilikçilik lçeği.....	51
4.3.2.	Dijital Vatandaşlık lçeği.....	52
4.4.	Araştırmanın Evren ve rneklemi.....	52
4.5.	Araştırmanın Modeli ve Hipotezler	52
4.6.	Verilerin Analizi	54
4.6.1.	Geçerlik Analizi	54
4.6.1.1.	Bireysel Yenilikçilik lçeği DFA	55
4.6.1.2.	Dijital Vatandaşlık lçeği DFA	56
4.6.2.	Güvenirlik Analizi.....	58
4.6.3.	Yapısal Modelin Test Edilmesi	59
5.	BULGULAR.....	61
5.1.	Demografik Veriler.....	61
5.2.	Madde ve Faktör Ortalamaları.....	62

5.3.	Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	65
5.4.	İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	66
5.5.	Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	67
6.	TARTIŞMA VE SONUÇ	69
7.	KAYNAKÇA.....	71
8.	EKLER.....	76

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri	55
Tablo 2: Bireysel Yenilikçilik Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	56
Tablo 3: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri.....	56
Tablo 4: Dijital Vatandaşlık Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	57
Tablo 5: Bireysel Yenilik Ölçeği Güvenirlik Analizi	58
Tablo 6: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Güvenirlik Analizi	59
Tablo 7:Araştırma Modeli Uyum İyiliği Değerleri	60
Tablo 8: Örneklemenin Betimlenmesi	61
Tablo 9: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Madde ve Faktör Ortalamaları.....	62
Tablo 10: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Madde ve Faktör Ortalamaları	63
Tablo 11: Bireysel Yenilikçilik Kategorilerinin Dağılımı	65
Tablo 12: Bireysel Yenilikçilik Genel Dağılımı	66
Tablo 13: Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Açısından Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri	66
Tablo 14: Katılımcıların Yaş Değişkeni Açısından Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri	67
Tablo 15: Hipotez Testi Sonuçları	67

GRAFİKLER DİZİNİ

Şekil 1:Yeniliğin Yayılımı	8
Şekil 2: Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları	21
Şekil 3: Araştırmanın Modeli	53

KISALTMALAR VE SİMGELER

AGFI: Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi

BT: Bilgi Teknolojileri

CFI: Karşılaştırmalı Uyum İndeksi

CMIN/DF: Ki Kare / Serbestlik Derecesi

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

GFI: İyilik Uyum İndeksi

IFI: Artımlı Uyum İndeksi

İKY: İnsan Kaynakları Yönetimi

NFI: Normlaştırılmış Uyum İndeksi

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

RMSEA: Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü

SRMR: Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü

TCK: Türk Ceza Kanunu

TLI: Tucker-Lewis İndeksi

YEM: Yapısal Eşitlik Modeli

YZ: Yapay Zeka

1. GİRİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmeler toplumların dijitalleşme sürecine hız kazandırmış ve bireylerin dijital ortamlarda etkileşim kurma ve bilgiye erişme şekillerini dönüştürmüştür. Bu dönüşüm bireylerin bireysel yenilikçilik yeteneklerini ve dijital vatandaşlık becerilerini kullanma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır ancak bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin doğası ve etkileşimi henüz yeterince anlaşılamamıştır.

Bu çalışma bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık kavramlarının birbirleriyle olan ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bireysel yenilikçilik bireylerin yaratıcı düşünme, problem çözme, risk alma ve yenilikleri benimseme gibi yeteneklerini içeren bir kavramdır. Dijital vatandaşlık ise bireylerin dijital teknolojileri sorumlu bir şekilde kullanma, dijital etik kurallara uyma, bilgi güvenliği konularında bilinçli olma ve dijital ortamlarda etkili iletişim kurabilme becerilerini içeren bir kavramdır. Bu çalışma bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi anlamak için bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Araştırmanın odak noktası bireylerin bireysel yenilikçilik düzeyleri ile dijital vatandaşlık alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu ilişkinin bireylerin dijital ortamlardaki davranışlarına nasıl yansıdığını anlamaktır. Çalışmanın amacı bireylerin bireysel yenilikçilik düzeylerinin, dijital vatandaşlık alt boyutlarıyla nasıl ilişkilendiğini ve birbirlerini nasıl etkilediğini açıklığa kavuşturmadır. Bu hem akademik alanda hem de uygulamada önemli bir boşluğu dolduracaktır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ise bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamamızı sağlayacak ve bireylerin dijital ortamlarda daha etkili ve sorumlu bir şekilde hareket etmelerine yardımcı olabilecek önemli bulgular sunacaktır.

1.1.Problem Cümlesi

Bu araştırmanın temel problemi bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Araştırmada katılımcıların bireysel yenilikçi olmalarının dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını nasıl etkilediği ortaya konulacaktır. Çünkü bu ilişkinin detayları ve etkileşimleri henüz tam olarak anlaşılmamıştır.

1.2.Alt Problemler

Bu araştırmanın alt problemleri bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyacaktır. Bu bağlamda araştırma soruları aşağıda yer almaktadır.

1. Katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeyleri nedir?

2. Katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeyleri
  - 2A: Cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
  - 2B: Yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Bireysel yenilikçilik, dijital vatandaşlığın alt boyutlarını etkilemekte midir?

Bu alt problemlerin incelenmesi bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin karmaşıklığını ve etkileşimlerini anlamamızı sağlayacak ve araştırmanın temel problemine cevap verecektir.

1.3.Araştırmanın Önemi

Dijitalleşme ve teknolojik ilerlemeler günümüz toplumlarının pek çok yönünü etkilemiş ve değiştirmiştir. Bu değişim bireylerin dijital ortamlarda etkileşim kurma, bilgiye erişme ve yenilikçilik yeteneklerini kullanma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin anlaşılması büyük bir önem taşımaktadır.

İlk olarak bu araştırmanın önemi bireylerin dijital ortamlarda etkinliklerini ve katılımlarını artırma potansiyeline sahip olmasıyla ilgilidir. Bireysel yenilikçilik yetenekleri bireylerin yaratıcı düşünme, problem çözme ve yeni fikirler üretme becerilerini içermektedir. Bu yetenekler dijital vatandaşlık becerileriyle birleştiğinde bireylerin dijital ortamlarda daha etkili ve verimli olmalarını sağlayabilir. Araştırmanın sonuçları bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin derecesini anlamamızı ve bireylerin dijital ortamlarda nasıl daha etkin bir şekilde hareket edebileceklerine dair rehberlik sağlayabilir.

İkinci olarak bu araştırma eğitimciler, yöneticiler ve politika yapıcılar için önemli bir kaynak olabilir. Dijital vatandaşlık ve bireysel yenilikçilik günümüzün dijital çağında bireylere yönelik kritik becerilerdir. Bu araştırma eğitim programları ve politikalarının geliştirilmesinde yol gösterici olabilir. Eğitimciler bireylerin bireysel yenilikçilik yeteneklerini nasıl geliştirebilecekleri ve dijital vatandaşlık becerilerini nasıl kazanabilecekleri konusunda daha bilinçli bir şekilde rehberlik edebilirler.

Üçüncü olarak bu araştırmanın toplumlar için sosyal ve ekonomik faydaları olabilir. Bireylerin dijital ortamlarda yenilikçilik yeteneklerini ve dijital vatandaşlık becerilerini geliştirmeleri toplumsal düzeyde inovasyon ve ilerlemeyi teşvik edebilir. Dijital vatandaşlık bilgi paylaşımı, işbirliği ve sorumluluk gibi değerleri içerdiğinden bu becerilerin güçlendirilmesi daha güvenli ve daha etik bir dijital ortamın oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bireylerin dijital ortamlarda daha bilinçli, güvenli ve etkili bir şekilde hareket

etmeleri siber suçlarla mücadelede ve dijital güvenlik konularında toplumun genel refahını artırabilir.

Son olarak bu araştırmanın akademik alanda önemli bir katkı sağlayacağını belirtmek gerekir. Henüz bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin tam anlamıyla anlaşıldığı söylenemez. Bu çalışma bu iki kavram arasındaki etkileşimi daha iyi anlamamızı sağlayacak ve literatüre yeni bir bakış açısı getirecektir. Araştırma sonuçları ilgili alanlardaki teorik çerçeveleri geliştirmek, gelecekteki araştırmalar için temel oluşturmak ve bu alanda yeni çalışmaları teşvik etmek için kullanılabilir.

1.4.Sınırlılıklar

Bu araştırma bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi incelemek için önemli bir adımdır ancak bazı sınırlılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır:

Örneklem Sınırlılığı: Araştırmanın sonuçları belirli bir örnekleme dayanarak elde edilecektir. Örneklem boyutu, temsiliyeti ve seçim süreci gibi faktörler sonuçların genelleştirilmesi üzerinde etkili olabilir. Bu nedenle sonuçlar daha geniş bir örneklemin kullanıldığı gelecekteki araştırmalarla doğrulanmalıdır.

Araştırma Genişliği: Bu araştırma bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi genel bir perspektifle ele alacaktır. Ancak bu ilişkinin farklı demografik gruplar, kültürel bağlamlar veya sektörler arasında değişebileceği unutulmamalıdır. Araştırma sonuçlarının evrensel olarak uygulanabilirliği konusunda dikkatli olunmalıdır. Farklı grupların özelliklerini ve dinamiklerini dikkate alan gelecekteki çalışmalara ihtiyaç duyulabilir.

Zaman Kısıtlamaları: Her araştırma gibi bu çalışmanın da zaman kısıtlamaları vardır. Araştırmanın yapısı ve kaynaklarının sınırlılıkları nedeniyle belirli bir zaman diliminde yapılan veri toplama ve analiz süreci içerisinde sınırlı kalınabilir. Bu durum bazı detayların atlanmasına veya daha kapsamlı bir analiz için yeterli zamanın olmamasına yol açabilir.

Bağımlı Değişkenlerin Karmaşıklığı: Araştırma bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık gibi karmaşık kavramları içeren birden fazla bağımlı değişkeni incelemektedir. Bu değişkenlerin farklı boyutları ve bileşenleri analiz sürecini karmaşık hale getirebilir ve sonuçların yorumlanmasını zorlaştırabilir. Bu karmaşıklık doğru bir şekilde bağıntıları anlamak için ileri istatistiksel yöntemlerin kullanılmasını gerektirebilir.

Bu sınırlılıkların bilincinde olmak sonuçların yorumlanması ve genelleştirilmesi sürecinde önemlidir. Bu sınırlılıklara rağmen "Bireysel Yenilikçilik ile Dijital Vatandaşlık

Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı bu araştırma alandaki önemli bir boşluğu dolduracak ve bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiye yönelik önemli bulgular sunacaktır.

2. TEORİK ARKAPLAN

2.1. Bireysel Yenilikçilik

Yeni bir şeyler keşfetmek ve yaşamda fark yaratmak heyecan verici bir deneyim olmaktadır. Bireysel yenilik bu deneyimi kişinin kendi çabasıyla gerçekleştirmesini sağlayan bir yol olabilmektedir. Bireysel yenilik yaratıcılığı kullanarak bir sorunun çözümü için yeni bir fikir veya yaklaşım geliştirmeyi, yeni bir ürün veya hizmet yaratmayı veya mevcut bir ürün veya hizmeti geliştirmeyi içerebilmektedir.

Yenilikçilik kavramı 1980'lerde İngiliz bilim adamı ve yönetim uzmanı Teresa Amabile tarafından kullanılmıştır (Amabile T. M., 1983). Amabile (2018) bireysel yenilikçiliği ise bireylerin kendi işleriyle ilgili olarak yeni fikirler, ürünler, hizmetler veya süreçler yaratmak için kullanabilecekleri beceri, yetenek ve kaynak olarak ifade etmektedir (Amabile M. T., 2018). Bu kavram işletmelerin inovasyon sürecindeki kritik bir faktör olarak kabul edilmektedir. Dr. Amabile bireysel yenilikçiliği yaratıcılık, uygulama ve değer yaratma olarak üç anahtar unsurdan oluşan bir süreç olarak tanımlamaktadır (Amabile M. T., 2018). Bireysel yenilikçiliği üç ana bileşen üzerinden tanımlamaya çalışan diğer bir araştırmacı da Robert Sternberg'dir. Sternberg (1999) bireysel yenilikçiliği yeni fikirler üretme yeteneği, yeni fikirleri uygulama yeteneği, yeni fikirlerin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi olarak ifade etmektedir (Sternberg, 1999).

Bireysel yenilikçilik işletmelerin değişen piyasa koşullarına uyum sağlamalarına ve rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olabilmektedir. Yeni fikirlerin hayata geçirilmesiyle işletmeler yeni pazarlar, müşteriler ve gelir kaynakları oluşturabilmektedir. Ancak bu süreçte bazı zorluklarla da karşı karşıya kalınabilir. Kaynak sınırlılığı, finansman, pazarlama ve yasal konular gibi faktörler bireysel yenilikçilik sürecinin başarısını etkileyebilmektedir. Örneğin bireysel yeniliklerin intihal, patent ihlali gibi yasal konularına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bireysel yeniliklerin başarılı olması için bireylerin yaratıcılıklarını kullanarak özgün fikirler ortaya koymaları ve bunları etkili bir şekilde pazarlamaları gerekmektedir. İşletme danışmanları, mentorlar ve diğer kaynaklar, bireysel yenilikçilik sürecinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek için destek sağlayabilmektedirler.

Bireysel yenilikçilik kavramı genellikle Eric Von Hippel tarafından yürütülen araştırmalar ve çalışmalar sayesinde literatürde ön plana çıkmaktadır. Von Hippel, bireysel yenilik kavramını tüketicilerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kendi kendilerine

yarattıkları yenilikleri ifade etmek için kullanmaktadır (Von Hippel, 2006). Bu tür yenilikler geleneksel olarak firmaların ürettiği standart ürün ve hizmetlerin yerine geçen ya da bunlara eklenen özelleştirilmiş ürün ve hizmetlerdir. Von Hippel bireysel yeniliklerin genellikle düşük maliyetle ve yüksek oranda kullanıcı memnuniyeti sağlayarak tüketicilerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılmasına yardımcı olduğunu belirtmektedir (Von Hippel, 2006). Bireysel yenilikçilik işletmelerin rekabet avantajını artırabilmesi için önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir ve işletmeler çalışanların yaratıcılıklarını teşvik etmek ve inovasyon sürecine dahil etmek için çeşitli stratejiler geliştirebilmektedir. Bireysel yenilikçilik toplumsal fayda sağlayacak ürünlerin veya hizmetlerin geliştirilmesine de yardımcı olabilmektedir. Bu tür yenilikler toplumsal sorunların çözümüne katkı sağlamakta ve insanların hayatlarını kolaylaştırabilmektedir. Örneğin sağlık sektöründe gerçekleştirilen bireysel yenilikler tedavi yöntemlerinin geliştirilmesine ve insanların daha uzun, sağlıklı yaşamalarına yardımcı olabilmektedir.

Simonton (1999) ise bireysel yenilikçiliği yeni, faydalı veya değerli bir ürün, hizmet veya fikrin, yaratıcılık, tutku ve çaba gibi kişisel faktörlerin etkisiyle ortaya çıkması olarak tanımlamaktadır. Simonton'a göre bireysel yenilikçilik kişisel özelliklerin, motivasyonun ve çabanın yanı sıra yaratıcılık, bilgi birikimi ve fikir geliştirme becerilerinin bir bileşimiyle gerçekleştirilebilir (Simonton, 1999). Bireysel yenilikçilik sadece yeni fikirlerin ortaya çıkması değil aynı zamanda bu fikirlerin başarılı bir şekilde uygulanması ve yayılması için gereken stratejilerin ve becerilerin de kullanılmasını gerektirmektedir.

Bireysel yenilikçilik aynı zamanda girişimciliği de desteklemektedir. Bireysel yeniliklerin hayata geçirilmesi, yeni işletmelerin kurulmasına ve işletme sahiplerinin başarılı olmasına katkı sağlayabilmektedir. Yeni girişimler işletmelerin büyümesine, yeni ürün ve hizmetlerin piyasaya sürülmesine ve istihdama katkı sağlamasına yardımcı olabilmektedir. Bireysel yenilikçilik yalnızca işletmeler veya toplum için değil aynı zamanda bireyler için de faydalıdır. Bireysel yenilikçilik bireylerin yaratıcılıklarını kullanmalarına ve kendilerini geliştirmelerine yardımcı olabilmektedir. Bu süreçte bireyler özgün fikirler ortaya koyarak kendi işlerini veya kariyerlerini geliştirme fırsatları da yakalayabilmektedirler. Bireysel yenilikçilik bireylerin başarılı olmaları için gerekli olan yetenekleri de geliştirebilmektedir. Bu süreçte bireyler yaratıcılıklarını kullanarak fikirlerini hayata geçirirken liderlik, problem çözme, iletişim ve işbirliği gibi yetenekleri de geliştirebilirler. Bu yetenekler işletmelerde veya diğer alanlarda başarılı olmak için oldukça önemlidir.

Rogers (2010), bireysel yenilikçiliği yeni fikirlerin benimsenmesi, kullanımı veya uyarlanması yoluyla kişisel gelişim ve değişim olarak tanımlamaktadır. Rogers'a göre bireysel yenilikçilik bireylerin öğrenme, keşfetme ve deneyimleme yoluyla kendi yaşamlarını etkileme sürecidir. Bu süreçte bireyler kendilerine özgü çözümler üretirler ve kendilerini daha da geliştirirler (Rogers, 2010). Bireysel yenilikçilik bireylerin kişisel olarak anlamlı hedeflere ulaşmasına yardımcı olabilmekte ve toplumsal değişim için de bir itici güç olabilmektedir. Bireysel yenilikçilik bir bireyin özgün bir fikir veya düşüncüyü geliştirerek bunu hayata geçirme süreci olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte bireyler yaratıcılıklarını kullanırken risk alma eğilimleri de devreye girmektedir. Bireysel yenilikçilik birçok farklı konuda yenilikler ortaya çıkarmak için kullanılabilir. Bunlar yeni ürünler, hizmetler veya iş modelleri oluşturma, işletmelerin geliştirilmesi, toplumsal sorunların çözümüne yönelik inovasyonlar ve hatta bilim ve teknolojinin ilerlemesi gibi konuları içerebilmektedir. Bireylerin yaratıcılığı sayesinde yeni keşifler yapılabilmekte ve yeni teknolojiler geliştirilmektedir. Bireysel yenilikçilik bilimsel araştırmaların ilerlemesine ve teknolojik yeniliklerin hayata geçirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Ayrıca bireysel yenilikçilik süreci geleneksel bilimsel yöntemlere alternatif bir yaklaşım olabilmektedir. Bu sayede bilimde ve teknolojide daha hızlı sonuçlar elde edilebilmektedir.

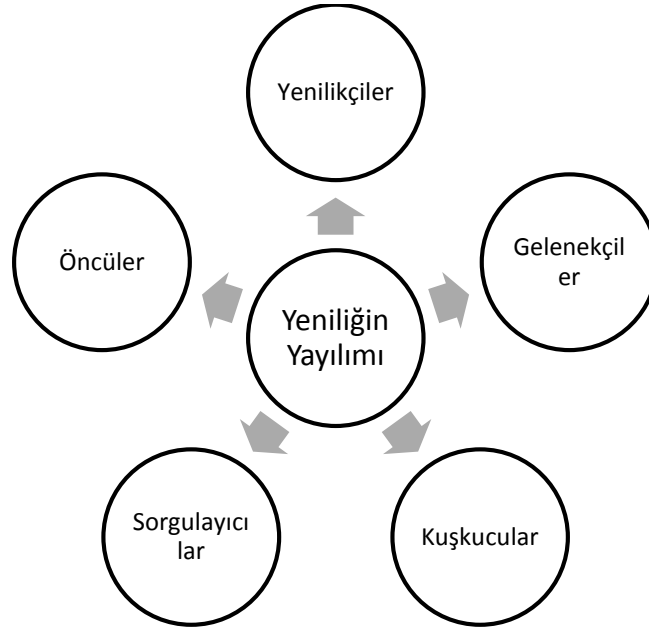
Bireysel yenilikçilik eğitim sistemlerinde de önemli bir rol oynayabilir. Eğitimde bireysel yenilikçilik öğrencilerin özgün fikirlerini geliştirmelerine ve yaratıcılıklarını kullanmalarına olanak tanıyabilir. Bu öğrencilerin sadece akademik başarılarına değil aynı zamanda kişisel gelişimlerine de katkı sağlayabilir.

Bireysel yenilikçilik son yıllarda giderek daha fazla önem kazanan bir kavram olmaktadır. Birçok alanda yeniliklerin ortaya çıkmasına katkı sağlayan bireysel yenilikçilik işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine, toplumsal fayda sağlayacak ürünlerin veya hizmetlerin geliştirilmesine ve bilim ve teknolojinin ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Bireysel yenilikçilik aynı zamanda girişimciliği de desteklemekte ve işletmelerin veya bireylerin başarılı olmaları için gerekli olan yetenekleri geliştirmektedir. Bireysel yenilikçilik özgün fikirlerin ortaya çıkarılmasına ve hayata geçirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu süreç işletmelerin piyasalarda rekabet edebilmelerine yardımcı olurken toplumsal sorunların çözümüne de katkı sağlamaktadır ancak bireysel yenilikçilik sürecinde kaynak sınırlılığı, finansman, pazarlama ve yasal konular gibi zorluklarla da karşı karşıya kalılabilmektedir. Bu nedenle işletme danışmanları, mentorlar ve diğer kaynaklar, bireysel yenilikçilik sürecinin başarısını artırmak için önemli bir rol oynamaktadır.

2.2.Yenilikçilik Kategorileri

Yenilikler insan yaşamı için her zaman önemli bir rol oynamaktadır. Tarih boyunca birçok yenilik insanların yaşamını kolaylaştırmak, geliştirmek ve daha da ileriye götürmek için keşfedilmiştir ancak sadece bir yeniliğin keşfi yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda keşfedilen bu yeniliklerin yayılması ve uygulanması da oldukça önemli olmaktadır. Bu süreç yenilikçi fikirlerin değer kazanmasını ve daha geniş bir kitle tarafından benimsenmesini sağlamaktadır. Yeniliklerin yayılması birçok faktöre bağlıdır. Örneğin teknolojik yeniliklerin yayılması ilgili teknolojinin maliyeti, kolay erişilebilirliği, kullanılabilirliği ve insanların bu yenilik hakkında bilgi sahibi olma düzeyi gibi faktörler yeniliğin yayılımında etkili olmaktadır. Bununla birlikte yeniliklerin yayılması genellikle bir domino etkisi yaratmaktadır. İlk kez yeniliği deneyen ve başarılı olan kişilerin tecrübeleri başka insanları da bu yeniliği denemeye ve uygulamaya teşvik etmektedir.

Rogers'ın Diffusion of Innovations kitabına göre yenilikler beş aşamalı bir yayılma sürecinden geçmektedir (Rogers, 2010). Bu aşamalar yeniliği ilk benimseyenlerden sonradan benimseyenlere kadar farklı kullanıcı gruplarını içermektedir.

Şekil 1:Yeniliğin Yayılımı

- Yenilikçiler (Innovators): Bu grup yenilikleri ilk keşfeden ve benimseyen kişilerdir. Bu insanlar genellikle yeniliklere açık, risk almaktan hoşlanan ve yeniliklerin henüz erken aşamalarında bile denemeye istekli olan kişilerdir.

- Öncüler (Early Adopters): Bu grup yenilikleri benimsemek için biraz daha temkinli olan kişilerdir. Bu insanlar yenilikleri ilk benimseyicilerden biraz sonra denemeye başlarlar. Bu grup yeniliklere karşı biraz daha eleştirel yaklaşır ancak yine de yenilikleri benimseme eğilimindedir.
- Sorgulayıcılar (Early Majority): Bu grup yenilikleri benimsemek için en fazla zamanı alan ve en fazla nüfusu oluşturan kişilerdir. Bu insanlar yeniliklerin artık kabul edildiğini ve kullanıldığını gördükleri zaman yenilikleri benimsemeye başlamaktadır.
- Kuşkucular (Late Majority): Bu grup yenilikleri benimsemek için oldukça geç kalan kişilerdir. Bu insanlar yeniliklere karşı oldukça şüpheci ve eleştirel yaklaşır, ancak çevrelerindeki insanların da artık yenilikleri benimsediğini gördükleri zaman yenilikleri kabul etmek zorunda kalırlar.
- Gelenekçiler (Laggards): Bu grup yenilikleri en son benimseyen kişilerdir. Bu insanlar yeniliklere karşı oldukça dirençlidirler ve geleneksel yöntemlere sıkı sıkıya bağlı kalırlar.

Bu aşamalar yeniliklerin nasıl yayıldığını ve hangi aşamada hangi tür insanların yenilikleri benimsediğini açıklamaktadır.

2.2.1. Yenilikçiler

Bireysel yenilik bir kişinin kendi çabaları ile ortaya koyduğu yeni bir fikir, ürün veya hizmettir. Bu fikir, ürün veya hizmetin ortaya çıkmasında tek başına çalışan kişiler genellikle yenilikçi olarak kabul edilmektedir. Yenilikçilik ise yeni fikirlerin, ürünlerin veya hizmetlerin ortaya çıkarılması ve uygulanması sürecidir. Bu süreçte yenilikçiler mevcut durumu analiz ederek, sorunları belirleyerek, yeni ve etkili çözümler üretirler. Yenilikçilerin en önemli özellikleri risk almaya ve başarısız olma ihtimaline rağmen yeni fikirleri hayata geçirmek için cesaretli olmalarıdır. Yenilikçi olmak için birçok farklı yol vardır. Öncelikle yenilikçi bir zihniyetin geliştirilmesi gerekmektedir. Yenilikçi zihniyet herhangi bir soruna karşı yaratıcı çözümler bulma ve yenilikçi fikirler üretme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Bu zihniyetin geliştirilmesi için sorgulayıcı bir yaklaşım benimsemek, meraklı ve açık fikirli olmak, risk almaktan korkmamak ve sürekli öğrenmek gerekmektedir.

Elon Musk veya Steve Jobs gibi liderler yenilikçi olarak tanımlanmaktadır. Rogers'ın (2010) kitabına göre bu grup yeniliklere öncülük eden ve yenilikleri ilk keşfeden kişilerdir. Yenilikçiler yeniliklere açık risk almaktan hoşlanan ve yeniliklerin henüz erken aşamalarında bile denemeye istekli olan kişilerdir. Yenilikleri denemek, değişime adapte olmak ve yeni

fikirler keşfetmek bu gruptaki insanlar için oldukça önemlidir. Yenilikçiler yeniliklerin piyasaya sürülmesiyle hemen harekete geçerek yenilikler hakkında daha fazla bilgi edinirler. Bu insanlar yeniliklere büyük bir ilgi duyarlar ve yeniliklerin başarıya ulaşması için gerekli olan reklam ve tanıtım faaliyetlerini yürütürler ancak yenilikçiler küçük bir azınlık oluştururlar ve bu durum yeniliklerin yaygınlaşması için yeterli değildir bu nedenle yeniliklerin yaygınlaşması için daha geniş kitlelerin de benimsemesi gerekmektedir. Yenilikçiler yeniliklerin kabul edilmesine yardımcı olmak için diğer insanları yenilikleri denemeye ve benimsemeye teşvik etmektedirler (Rogers, 2010).

Yenilikçilikte ekip çalışması da oldukça önemlidir. İyi bir ekip farklı yeteneklere sahip insanların bir araya gelerek ortak bir hedefe ulaşmak için çalışmasıdır. Bu ekip içerisinde her bir bireyin farklı bir bakış açısı ve deneyimi olduğundan yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması daha olasıdır. Bu süreçte eğitim ve öğrenme de önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim kurumları öğrencileri yenilikçi düşünmeye teşvik etmeli ve yenilikçi fikirlerini hayata geçirmeleri için gerekli araçları sağlamalıdır. Ayrıca işletmeler de çalışanlarına yenilikçi fikirlerini paylaşma ve uygulama imkanı sunarak yenilikçilik kültürünü teşvik etmelidir.

Yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması iş dünyasında rekabetin artması ve gelişmelerin hızlanması açısından da son derece önemlidir. Yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması işletmelerin rekabet avantajını artırarak büyüme ve gelişme sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle bireysel yenilik ve yenilikçilerin önemi her geçen gün artmaktadır. İşletmeler bireysel yenilikçileri keşfetmek ve desteklemek için çaba göstermekte, yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasını teşvik etmektedir.

Bireysel yenilik ve yenilikçilik günümüz iş dünyasında başarının anahtarı olarak ifade edilebilir. Yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması ve uygulanması işletmelerin rekabet gücünü artırarak, büyümelerine ve gelişmelerine yardımcı olur. Bu nedenle herkesin yenilikçi düşünme ve hareket etme konusunda cesaretli olması ve bu süreci desteklemesi gerekmektedir.

2.2.2. Öncüler

Bireysel yenilik bireylerin kendi alanlarında yeni ve yaratıcı fikirler ortaya çıkarmaları ve bunları hayata geçirmeleri anlamına gelmektedir. Bu durum bazı insanların doğuştan gelen bir özellikleri olabilirken bazı insanlar için ise belirli bir eğitim, deneyim ve motivasyon gerektirmektedir. Yenilikçilik genellikle işletmeler, teknoloji ve sanat gibi alanlarda görülmekte ve genellikle bireysel bir girişim olarak başlamaktadır. Yeni fikirlerin ortaya çıkması daha iyi ürünlerin, hizmetlerin ve süreçlerin geliştirilmesini sağlamaktadır.

Öncüler bireysel yenilikçiliğin en iyi örneklerini sergileyen kişilerdir. Öncüler yeni fikirleri hayata geçirerek dünyada önemli bir değişime rehberlik etmektedir. Öncüler genellikle işletmelerin kurucuları, girişimciler veya icatların sahipleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte öncüler aynı zamanda sosyal, kültürel ve bilimsel alanlarda da faaliyet göstermektedirler. Öncülerin başarıları çoğu zaman sıradan insanlara ilham kaynağı olmakta ve genç nesillere ilham vermektedir. Öncüler yenilikçi fikirleri hayata geçirerek yeni bir gelecek yaratmakta ve insanların dünya hakkındaki düşüncelerini değiştirmektedirler ancak bireysel yenilik ve öncülük yolculuğu kolay olmamaktadır. Yenilikçi fikirlerin hayata geçirilmesi sırasında birçok engel ve zorlukla karşılaşmaktadır. Bunlar arasında maddi kaynak eksikliği, teknik zorluklar, yasal ve yönetsel engeller ve rekabet yer almaktadır. Bireysel yenilikçilik ve öncülük için önemli olan karşılaşılan engellere rağmen azimli ve kararlı bir şekilde ilerlemektir.

Rogers'ın (2010) kitabına göre öncüler yenilikleri ilk benimseyenlerden sonra gelen ve yenilikleri benimseme konusunda oldukça etkili olan bir grup insan olarak ifade edilmektedir. Öncüler yeniliklere karşı meraklı ve açık fikirlidirler. Yenilikçilerin aksine yenilikleri benimseme konusunda daha dikkatli olurlar ve yeniliklerin faydalarını ve dezavantajlarını daha detaylı bir şekilde değerlendirirler. Bu nedenle öncüler yenilikleri benimseyen daha büyük bir kitleyi temsil eden sorgulayıcıların kararlarını etkileyen önemli bir grup olarak kabul edilmektedir (Rogers, 2010). Öncüler yenilikleri benimseme konusunda öncü bir rol oynarlar ve yenilikleri benimsemek için çaba gösterirler. Bu grup yenilikleri denemek için sabırsızlanır ve yenilikleri önceden deneyimlemiş olan yenilikçilerin deneyimlerinden yararlanarak daha bilinçli bir şekilde karar verirler.

Öncüler yeniliklerin kabul edilmesi için kritik bir faktör olarak kabul edilmektedir ve yeniliklerin daha geniş kitleler tarafından benimsenmesi için önemli bir itici güç olmaktadır. Öncüler yenilikleri benimsemek için diğer insanları cesaretlendirmekte ve yenilikleri benimsemek için ilgi göstermeye teşvik etmektedir (Rogers, 2010).

Bireysel yenilik ve öncülük toplum için önemli bir role sahip olmuştur. Yenilikçi fikirler insanların yaşam kalitesini artırmak ve iş yerleri için üstünlük sağlamak için hayati önem taşımaktadır. Öncüler yenilikçi fikirleri hayata geçirerek dünya için değer yaratan, ilham veren ve değişim yaratan kişilerdir. Yeni fikirlerin ortaya çıkması ve hayata geçirilmesi için bireylerin eğitim ve deneyimlerini geliştirmeleri, motivasyonlarını yüksek tutmaları ve risk almaktan korkmamaları gerekmektedir.

2.2.3. Sorgulayıcılar

Bireysel yenilik kişilerin yeni fikirler, ürünler veya hizmetler yaratmalarına yönelik yeteneklerini ifade etmektedir. Bu yenilikler çoğu zaman mevcut çözümlere alternatifler sunarak birçok alanda ilerleme sağlamaktadır. Bireysel yenilik girişimcilik, teknolojik inovasyon ve ürün geliştirme gibi alanlarda oldukça önemli bir kavram olmuştur. Dijital çağın getirdiği hızlı değişimler ve gelişmeler geleneksel iş modellerini değiştirirken yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasına da olanak sağlamaktadır. Bu nedenle bireysel yenilik yeteneği olan kişiler diğerlerinden öne çıkarak başarılı olma şansını arttırmaktadır.

Sorgulayıcılık ise insanların çevrelerinde gördükleri her şeyi sorgulamalarına ve anlamaya çalışmalarına olanak sağlamaktadır. Bu kavram eleştirel düşünme ve problem çözme becerileriyle ilgilidir ve herhangi bir konuda mevcut bilgiyi sorgulama, çelişkileri ortaya çıkarma ve alternatif çözümler üretme yeteneğini ifade etmektedir. Sorgulayıcılık günümüzde oldukça önemlidir çünkü çok sayıda veri, bilgi ve düşünce hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu nedenle bilgiye erişim kolaylaşırken doğru bilgiye erişimde zorluklar yaşanmaktadır. Sorgulayıcı bir yaklaşım kişilerin doğru bilgiyi bulmalarına ve yanlış bilgiyi ayırt etmelerine yardımcı olmaktadır.

Rogers'ın (2010) kitabına göre sorgulayıcılar yenilikleri benimsemek için önemli bir rol oynamaktadır. Sorgulayıcılar yenilikler hakkında bilgi sahibi olan ancak yeniliklere yenilikçiler veya öncülerden daha temkinli yaklaşan gruptur. Sorgulayıcılar yenilikleri benimsemek için daha fazla zaman ve düşünce harcamakta ve yeniliklerin ne kadar yararlı olduğuna dair daha fazla kanıt görmek istemektedirler (Rogers, 2010).

Sorgulayıcılar yenilikleri benimsemeden önce yeniliklerin faydalarını ve dezavantajlarını değerlendirirler. Bu grup yenilikleri benimsemek için diğer insanların deneyimlerini gözlemleyerek ve yeniliklerin gerçekten işe yarayıp yaramadığına dair kanıtları araştırarak kararlarını vermektedir. Sorgulayıcıların yenilikleri benimsemesi yeniliklerin yaygınlaşması için kritik bir faktördür. Yeniliklerin daha büyük bir kitle tarafından benimsenmesi için sorgulayıcıların yenilikleri benimsemesi gerekmektedir (Rogers, 2010). Bu nedenle yeniliklerin başarılı bir şekilde yayılması için yeniliklerin sorgulayıcılar tarafından benimsenmesi ve kabul edilmesi gerekmektedir. Sorgulayıcılar yenilikleri benimsemek için daha uzun bir zaman dilimine ihtiyaç duyan yenilikler hakkında bilgi sahibi olan ancak daha temkinli yaklaşan bir gruptur. Yeniliklerin daha hızlı yaygınlaşması için yenilikçiler ve öncüler tarafından bu grubun desteklenmesi gerekmektedir. Bu destek yenilikçiler ve öncüler tarafından

yeniliğin faydalarını vurgulamak ve diğer insanları yenilikleri benimsemeye teşvik etmekle sağlanmaktadır. Sorgulayıcıların yeniliği benimsemesi yeniliklerin yayılması için kritik bir aşamadır ve bu nedenle yeniliklerin kabul edilmesi için ihtiyaç duydukları zaman ve desteği sağlamak önemlidir (Rogers, 2010).

Bireysel yenilik ve sorgulayıcılık insanların kendilerine özgü fikirler üretmelerine ve herhangi bir konuda derinlemesine düşünmelerine olanak sağlayarak bireysel olarak gelişmelerine ve başarıya ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Sorgulayıcı bir yaklaşım yenilikler hakkında şu soruları sormamızı sağlayabilir: Bu yeniliğin kullanımı insanların yaşam kalitesini artırır mı yoksa onları daha fazla stres altına mı sokar? Bu yeniliğin kullanımı insanların daha bağımlı hale gelmesine mi neden olur yoksa onların daha bağımsız ve özgür olmalarına yardımcı mı olur? Bu yeniliğin kullanımı toplumsal eşitliği artırır mı yoksa daha fazla ayrımcılık ve eşitsizlik yaratır mı? Örneğin yapay zeka (YZ) teknolojisi hızla gelişmektedir ve hayatımızın birçok alanında kullanılmaktadır ancak bu teknolojinin etkileri hakkında daha derinlemesine düşünmemiz gerekmektedir. YZ'nin iş yapısını ve toplumun işleyişini değiştirmesi bazılarına göre mesleklerin kaybına neden olabilir ve insanların işsiz kalmasına yol açabilir ancak bununla birlikte YZ teknolojisi tıp alanında hastalıkların daha doğru bir şekilde teşhis edilmesine ve tedavi edilmesine de yardımcı olabilmektedir.

Sorgulayıcı bir yaklaşım aynı zamanda yeniliğin nasıl kullanıldığına ve kimin yararına olduğuna da odaklanmaktadır. Örneğin sosyal medya platformları kişisel bilgilerin toplanması ve reklamcılık için kullanılması gibi sorunlara neden olabilmektedir. Ayrıca sosyal medya insanları bilgi kirliliğine sürükleyebilir ve farklı görüşlerden yoksun bırakabilir. Sorgulayıcı bir yaklaşım bu teknolojilerin etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilmekte ve yeniliğin toplumun genel yararına kullanılmasını sağlayabilmektedir.

Bireysel yenilik ve sorgulayıcılık insanların kendilerini geliştirmelerine ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirmelerine yardımcı olan önemli kavramlardır. İnsanlar bu becerileri geliştirerek iş fikirleri, ürünler veya hizmetler yaratabilmektedirler. Ayrıca sorgulayıcı bir yaklaşım bilginin kalitesini artırarak yanlış bilgiye dayalı kararların alınmasını engellemektedir. Bu nedenle bireysel yenilik ve sorgulayıcılık becerilerinin kişilerin hayatlarındaki başarılarını ve toplumsal gelişmeyi arttırdığı söylenebilir. Yeniliklerin sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alınması yeniliğin doğru bir şekilde kullanılmasını sağlayabilir ve insanların yaşam kalitesini artırabilir. Sorgulayıcı bir yaklaşım yeniliğin olası etkilerini değerlendirmemizi ve insanların ihtiyaçlarına uygun bir şekilde tasarlanmasını sağlayabilir. Bu da yeniliğin toplumun genel yararına kullanılmasına yardımcı olabilir.

2.2.4. Kuşkucular

Bireysel yenilik özgür düşünce ve yaratıcılık yoluyla yeni fikirlerin, ürünlerin veya hizmetlerin ortaya çıkmasıdır. İnsanlar kendi deneyimleri, bilgileri veya hayal güçleriyle geleneksel düşüncenin sınırlarını zorlayan veya mevcut durumun kabul edilebilirliğini sorgulayan bir perspektiften yola çıkarak yenilikler yaratabilirler. Bireysel yenilik toplumlari değiştirebilir ve ilerletebilir. Bireysel yeniliklerin doğasından kaynaklanan belirsizlik ve risk bazı insanları bu yeniliklere karşı kuşkulu hale getirebilmektedir. Kuşkucular yeniliklere karşı eleştirel bir perspektiften yaklaşmakta ve daha fazla kanıt veya gerekçe talep etmektedirler. Bu eleştirel yaklaşım yeniliklerin zayıf yönlerini veya potansiyel risklerini ortaya çıkarırken yeniliğe iyileştirme veya düzeltme fırsatları da sunabilmektedir.

Rogers'ın (2010) kitabına göre kuşkucular yenilikleri benimsemekte son derece temkinli olan ve diğer insanların yenilikleri benimsemesini bekleyen bir gruptur. Kuşkucular yenilikleri çok geç benimsemekte ve yeniliklerin kullanımı hakkında temkinli davranmaktadırlar (Rogers, 2010). Kuşkucular genellikle yeniliklerin getirdiği değişikliklere uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Daha önceki gruplardan farklı olarak yenilikleri benimsemek için daha uzun bir zamana ihtiyaç duymaktadırlar. Kuşkucular yeniliklerin avantajlarını ve dezavantajlarını diğer insanların deneyimlerinden öğrenmektedirler (Rogers, 2010). Bu nedenle diğer insanların yenilikleri benimsemesi için önemli bir faktör olan referans gruplarının etkisi kuşkucuların benimsemesi için de önemli bir faktördür.

Kuşkucular yenilikleri benimsemek için diğer gruplardan daha uzun bir süreye ihtiyaç duymaktadır. Yeniliklerin daha geniş kitleler tarafından benimsenmesi için kuşkucuların yenilikleri benimsemesi gerekmektedir. Kuşkucuların benimsemesi, yeniliklerin tam anlamıyla kabul edilmesi ve yayılmasının tamamlanmasını sağlamaktadır (Rogers, 2010). Bu süreç diğer gruplardan daha uzun sürebilir ve yeniliklerin yaygınlaşması için diğer gruplar tarafından desteklenmelidir. Bazı kuşkucular yeniliklere karşı körü körüne direnç gösterebilirler ve bu durum ilerlemeyi engelleyebilir. Bu nedenle yeniliklere karşı eleştirel bir yaklaşım benimsenirken açık bir zihniyetle yaklaşılması gerekmektedir. Bireysel yeniliklerin potansiyel yararları ve riskleri dikkate alınarak yeniliklere açık bir şekilde yaklaşılmalı ve iyileştirme fırsatları aranmalıdır. Örneğin bir kişi bir ürün veya hizmetteki bir eksikliği veya zayıf noktayı fark ettiğinde bu kişi yenilikçi bir çözüm yaratmak için çalışabilir ancak bu yenilikçi çözümün başarı şansı ve potansiyel riskleri hakkında net bir fikir sahibi olmak için araştırma ve analiz yapmak gerekmektedir. Yenilikçi fikirler ve çözümler belirsizlikleri kabul etmekle birlikte öncelikle olası faydaları ve riskleri dikkate alınmalıdır.

Bireysel yeniliklerin toplumlar için önemli bir rol oynadığı kabul edilmelidir. Bu yenilikler daha iyi bir yaşam standardı, daha fazla refah ve daha sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olmaktadır ancak yeniliklerin potansiyel riskleri ve belirsizlikleri de dikkate alınmalıdır. Bu nedenle yeniliklerin kabul edilmesi veya uygulanması öncesinde öncelikle risklerin ve potansiyel olumsuz etkilerin en aza indirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu süreçte kuşkucu yaklaşımın önemi ortaya çıkmaktadır. Kuşkucuların eleştirel bakış açısı yeniliklerin zayıf yönlerini veya potansiyel riskleri ortaya çıkararak iyileştirme veya düzeltme fırsatları sunabilmektedir. Böylece yenilikler daha güvenli, daha sürdürülebilir ve toplumlar için daha faydalı hale getirilebilirler.

Bireysel yenilikler özgür düşünce ve yaratıcılık yoluyla ortaya çıkmakta, toplumları değiştirmekte ve ilerletmektedir. Ancak bu yenilikler belirsizlik ve riskleri nedeniyle bazı insanlar tarafından kuşkuyla karşılanabilmektedir. Kuşkucular yeniliklere eleştirel bir yaklaşım benimseyerek daha fazla kanıt veya gerekçe talep etmektedir. Yeniliklere açık bir şekilde yaklaşılmalı ve iyileştirme fırsatları aranmalıdır. Bireysel yeniliklerin toplumlar için önemli bir rol oynadığı ve daha iyi bir yaşam standardı, daha fazla refah ve daha sürdürülebilir bir gelecek için gereklilikler olduğu ifade edilmektedir ancak yeniliklerin potansiyel riskleri ve belirsizlikleri de dikkate alınmalıdır.

2.2.5. Gelenekçiler

Bireysel yenilik ve gelenekçilik gibi konular insanların farklı dünya görüşleri ve değerlerine dayanmaktadır. Bireysel yenilikçiler yenilik ve değişimi teşvik eden, özgür düşüncelerini ifade etmeyi ve yeni fikirler geliştirmeyi seven insanlardır. Gelenekçiler ise geleneksel değerleri, toplumun kurallarını ve geçmişteki deneyimleri korumayı tercih eden insanlardır. Her iki görüş de avantajları ve dezavantajları içerisinde barındırmaktadır.

Bireysel yenilik yeni fikirlerin, teknolojilerin, ürünlerin ve hizmetlerin keşfedilmesine ve geliştirilmesine yardımcı olur. Bu yenilikçi yaklaşım birçok sektörde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin teknoloji sektörü sürekli olarak yeni ürünler ve hizmetler sunarak müşterilerin ihtiyaçlarına cevap vermeyi ve onları memnun etmeyi hedefler. Benzer şekilde birçok şirket yenilikçi pazarlama stratejileri geliştirerek tüketicilerin dikkatini çekmeyi ve onları ürünlerine yönlendirmeyi amaçlar ancak bireysel yenilik bazen radikal bir değişiklik olarak algılanır ve bu nedenle bazı insanlar tarafından rahatsız edici veya tehdit edici olarak görülebilir. Bu da yenilikçi fikirlerin uygulanması için engelleyici faktörlerin ortaya çıkmasına neden olabilir.

Rogers'ın (2010) kitabına göre gelenekçiler bir yeniliği benimsemekte son derece dirençli olan ve yeniliklere karşı genellikle güçlü bir önyargıya sahip olan gruptur. Gelenekçiler yenilikleri benimsemekte en son ve en isteksiz grup olarak tanımlanmaktadır. Gelenekçiler yenilikleri kabul etmeden önce diğer insanların deneyimlerini uzun süre izlemekte ve yeniliklerin getirdiği değişikliklerin faydalarını anlamakta zorlanmaktadırlar. Ayrıca geleneksel yöntemleri ve alışkanlıkları korumak için güçlü bir direnç göstermektedirler (Rogers, 2010).

Gelenekçiler yenilikleri benimsemek için uzun bir zamana ihtiyaç duymaktadırlar ve genellikle yeniliklerin yaygınlaştığı toplumun dışında kalmaya eğilimlidirler. Gelenekçilerin yenilikleri benimsemesi için diğer gruplardan daha fazla teşvik edilmeleri gerekmektedir hatta bazen bu teşviklerin zorlamaya dönüşmesi gerekebilmektedir. Bu nedenle yeniliklerin kabul edilmesi ve yayılması için sabır ve desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Gelenekçiler yeniliklerin benimsenmesinde önemli bir rol oynamamakta, yeniliklerin yayılmasını yavaşlatmaktadırlar (Rogers, 2010). Gelenekçiler yenilikleri benimseme konusunda son derece tutucu olmakta ve yenilikleri benimsemekte geç kaldıklarından dolayı bazen olumsuz sonuçlarla karşılaşabilmektedirler.

Gelenekçiler geçmişin deneyimlerine ve toplumun değerlerine dayalı bir yaklaşım benimserler. Bu yaklaşım birçok toplumda kültürel mirasın korunmasına ve toplumsal düzenin sürdürülmesine yardımcı olur. Ayrıca geleneksel yaklaşım bazı durumlarda istikrarlı bir ortam sağlar ve değişikliklerin kaosa neden olabileceği durumlarda önemli bir rol oynar ancak geleneksel yaklaşımın dezavantajı değişen dünya koşullarına uyum sağlayamamasıdır. Bu nedenle bazı durumlarda geleneksel yöntemler yerine yeni fikirler ve teknolojiler uygulanması gerekebilir. Bu gibi durumlarda geleneksel yaklaşım engelleyici faktörler oluşturabilir ve yenilikçi fikirlerin uygulanmasına engel olabilir.

Bireysel yenilik ve gelenekçilik birbirinden farklı dünya görüşlerine dayanmaktadır. Her iki yaklaşımın da avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Yenilikçi fikirler ve teknolojiler toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek için gerekli olsa da geleneksel değerlerin ve kuralların korunması da önemlidir. Bu nedenle bireysel yenilik ve gelenekçilik arasında bir denge kurulması gerekmektedir. İnsanlar yenilikleri kabul ederken geçmişten gelen değerleri de korumalı ve gelecek nesillere aktarmalıdır. Aynı zamanda geleneksel yaklaşımların da değişen dünya koşullarına uyum sağlaması gerektiği unutulmamalıdır. Her iki yaklaşımın da toplumun ihtiyaçlarına göre dengeli bir şekilde uygulanması gelecekteki başarı ve sürdürülebilirlik açısından önemli olmaktadır.

2.3.Dijital Vatandaşlık

Günümüzde dijital dünya hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. İnternet, sosyal medya ve mobil teknolojiler günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir parçası olmaktadır. Bu nedenle dijital vatandaşlık kavramı günümüzde önem kazanmaktadır. Bir ülkede yaşayan bireylerin devlet tarafından anayasada belirlenen haklardan faydalanabilmesi için o ülkeye vatandaşlık bağı ile bağlı olması gerekmektedir. Vatandaşlık hakkı doğum ile başlayıp ölüm ile son bulmaktadır. Ancak günümüzde başka bir ülkenin vatandaşı olabilmekte, kendi ülkemizin vatandaşlığından ayrılabilen hatta çift vatandaşlık hakkı alabilmekteyiz. Böyle bir durumda dijital vatandaşlığın nasıl olduğu ve dijital vatandaşlık haklarının nasıl kazanıldığı soruları akla gelmektedir.

Dijital vatandaşlık konusunda literatürde önde gelen isimlerden birisi Mike Ribble'dir. Ribble'a (2011) göre dijital vatandaşlık bireylerin dijital dünyada güvenli, sorumlu ve etik bir şekilde hareket etmelerini sağlayan bir dizi beceri, tutum ve davranış olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram internet ve diğer dijital teknolojilerin yaygınlaşması ile birlikte ortaya çıkmıştır ve dijital dünyada etkili bir şekilde iletişim kurmak, doğru bilgiye erişmek, veri güvenliği ve gizliliğini korumak gibi konuları kapsamaktadır (Ribble, 2011). Dijital vatandaşlık sadece bireysel olarak dijital dünyada sorumlu davranmakla sınırlı değildir. Aynı zamanda bireylerin dijital ortamda toplumsal etkileşimleri ve katılımları da önemlidir. Dijital vatandaşlar dijital dünyada sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimlerin bir parçasıdır ve dijital dünyanın gelişimine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle dijital vatandaşlık modern toplumun temel bir bileşeni haline gelmiştir.

Çubukçu ve Bayzan'a (2013) göre bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştiri yapabilen, çevrimiçi davranışların ahlaki sonuçlarını anlayabilen, teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilen, internet ortamında iletişim kurma hakkını kullanabilen, paylaşma ve işbirliği hakkını gösterebilen vatandaşlara dijital vatandaş denilmektedir. Dijital vatandaşlık ise teknolojinin en yaygın kapsamda kullanımına ilişkin hak ve sorumlulukların tümünde bir davranış kuralları olarak ifade edilmektedir. Günümüz dünyasında iyi bir vatandaş olma kavramı hızla iyi bir dijital vatandaş dönüşmektedir (Çubukçu & Bayzan, 2013).

Rheingold (2012) dijital vatandaşlık kavramını internet, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gücünü kullanarak bireylerin, toplulukların ve toplumların daha iyi olmasını sağlamak için bilgi ve iletişim teknolojilerinin sorumlu kullanımı olarak ifade etmektedir. Rheingold'a göre dijital vatandaşlık internet ve diğer dijital teknolojilerin etkilerine dikkat eden, bilinçli ve etik bir

şekilde bu teknolojileri kullanabilen insanlar için bir zorunluluktur (Rheingold, 2012). Bu yaklaşım dijital dünya ile gerçek dünya arasındaki bağlantıları anlamak ve geliştirmek için bir araç olarak da kullanılabilir.

Belshaw (2014) dijital vatandaşlık kavramını dijital teknolojilerin kullanımı sırasında, insanların dijital dünyada uygun davranışlarda bulunmaları ve dijital ortamlarda katılımcı, yaratıcı ve sorumlu olmaları için gereken beceriler, bilgiler ve anlayışlar olarak tanımlamaktadır. Bu kavram dijital dünyada bireylerin etik, güvenlik, gizlilik ve çevrimiçi etkileşimlerde başkalarının haklarına saygı gibi konuları anlamalarını ve dijital teknolojileri doğru ve verimli bir şekilde kullanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Belshaw, 2014).

Jenkins (2009) ise dijital vatandaşlık kavramını dijital teknolojilerin yaygınlaşması ile birlikte bireylerin internet ve diğer dijital ortamlarda etkin, bilinçli ve sorumlu bir şekilde hareket etmesini ifade eden bir kavram olarak tanımlamaktadır. Jenkins'a göre dijital vatandaşlık dijital teknolojilerin hayatın her alanında etkisini artırdığı günümüzde bireylerin internet ve diğer dijital ortamlarda davranış biçimlerinin, değerlerinin ve etik kodlarının farkında olması ve bunlara uygun bir şekilde hareket etmesi gerektiğini vurgular. Dijital vatandaşlık bireylerin online dünyada kendilerini ifade etme, fikirlerini paylaşma ve diğer insanlarla iletişim kurma haklarına saygı göstermelerini, çevrimiçi güvenlik ve gizlilik konularına dikkat etmelerini, dijital içeriklerin yaratıcılık, yenilikçilik ve çeşitlilik açısından zenginleştirilmesini desteklemelerini de içermektedir (Jenkins, *Confronting the Challenges of Participatory Culture*, 2009).

Herkes çevrimiçi ortamları istediği şekilde kullanabilmektedir. Çevrimiçi ortamların kullanımı toplum ve insan üzerindeki vatandaşlık kavramını etkilemiş ve dijital ortama taşımıştır. Aydın'a (2015) göre dijital vatandaş internet ortamında etik ve evrensel kurallar çerçevesinde her türlü tehlikenin bilincinde hareket etmek olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2015).

Dijital vatandaşlık bir kişinin dijital dünyada nasıl davranması gerektiği hakkında bilgi ve becerilere sahip olması anlamına gelmektedir. Bu kavram internet kullanımı, bilgi teknolojileri, sosyal medya kullanımı, veri güvenliği ve çevrimiçi etkileşimler gibi konularda bilgi sahibi olmayı içermektedir. Dijital vatandaşlık aynı zamanda internetin güvenli ve sorumlu bir şekilde kullanılması için gereken becerileri de kapsamaktadır. İnternet kullanıcıları dijital dünyada güvenli bir şekilde gezinmek, kişisel bilgilerini korumak ve diğerleriyle etkileşim kurmak için dijital vatandaşlık becerilerine sahip olmalıdır. Dijital vatandaşlık dijital

dünyada doğru bilgiye erişim, bilgi paylaşımı, internet güvenliği, siber zorbalık ve dijital etik gibi konuları kapsamaktadır. Aynı zamanda dijital vatandaşlık bireylerin ve toplumun dijital dünyadaki haklarını ve sorumluluklarını anlamasını da sağlamaktadır.

Dijital vatandaşlık kavramıyla ilgili literatürde birçok tanım yer almaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi dijital vatandaşlık dijitalleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmış bir kavramdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte vatandaşların görev ve sorumlulukları dijital ortama aktarılmış bireysel kişiliklerin devamı da dijital vatandaşlık kavramının ortaya çıkmasını desteklemiştir. Dijitalleşme ve küreselleşmenin birleşmesi yerel ve ulusal sınırları ortadan kaldırmış dijitalleşme süreci tüm dünyaya yayılarak dijital vatandaşlık kavramını uluslararası bir kavram haline getirmiştir (Aldemir & Avşar, 2020). Dijital çağda doğan herkes vatandaşlık almadan önce dijital vatandaş olarak dünyaya gelmektedir (Çubukçu & Bayzan, 2013) ve aynı zamanda dijital yerli kimliğine de sahip olmaları dijitalleşmenin insan yaşamıyla nasıl bütünleştiğini göstermektedir.

Dijital vatandaşlık ile geleneksel vatandaşlık arasındaki fark teknolojiyi yönetebilmek, güvenlik önlemleri alabilmek, gerektiğinde dijital araçları kullanabilmek ve etik kurallar çerçevesinde hareket edebilme becerilerininin klasik devlet-vatandaş ilişkisine dahil edilmesidir (Aldemir & Avşar, 2020).

Hem ülkemizde hem de dünyada bu teknolojileri en etkin kullanan kitle çocuklar ve gençlerdir (Çubukçu & Bayzan, 2013). Norton Online Family raporuna göre, dünya çapında internet kullanan çocukların %62'si siber zorbalığa veya uygunsuz gönderilere maruz kalmaktadır. Buna ek olarak, araştırmalar cinsel içerikli bilgi yaşının büyük ölçüde azaldığını göstermektedir. Dünya nüfusunun yarısından fazlasının henüz internetle tanışmaması farklı görüşlere saygı ve anlayış geliştirmek için eğitimin gerekli olduğunu ve çevrimiçi ortamlarda savunmasız grupları bekleyen tehlikeleri göstermektedir. Bu nedenle daha seviyeli, güvenli ve yaşanabilir bir dijital dünya inşa etmek için dijital vatandaşlık eğitimi her ülke, kurum ve ailenin önceliklerinden biri olmalıdır (Aydın, 2015). Dijital vatandaşlık eğitim sistemi tarafından öğretilmelidir. Okullarda dijital vatandaşlık eğitimi ile öğrencilere dijital dünyanın farklı yönleri hakkında bilgi verilmelidir. Dijital vatandaşlık eğitimi öğrencilere dijital dünyada nasıl güvenli bir şekilde gezineceklerini, diğerleriyle nasıl etkileşim kuracaklarını, siber zorbalıkla nasıl başa çıkacaklarını ve dijital etik kurallarını öğretmektedir. Dijital vatandaşlık sadece bireysel düzeyde değil aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemlidir. Dijital vatandaşlık becerilerine sahip olan bir toplum dijital dünyada daha güvenli, daha sorumlu ve daha saygılı bir ortam oluşturabilmektedir.

Dijital vatandaşlık eğitiminin temel amacı bireylerin etik kurallara uygun 21. yüzyıl becerilerini kazanmalarını ve geliştirmelerini sağlamaktır. Dijital vatandaşlığın anlamını tüm yönleriyle ortaya koymaya çalışan Mike Ribble dijital vatandaşlık algısının genç yaşlardan itibaren başlaması gerektiğini çünkü dijital araçları kullanma yaşının büyük ölçüde düştüğünü ve bu çağın çocuklarına (dijital yerliler) dijital araçların kullanımının öğretilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Ribble, 2011). Bunun için toplumda dijital vatandaşlık algısının benimsemesine yönelik politikalar oluşturulmalı ve eğitim planları tasarlanmalıdır.

Dijital vatandaşlık günümüzde hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen dijital dünya için önemli bir kavramdır. Dijital vatandaşlık becerilerine sahip olmak bireylerin ve toplumun dijital dünyadaki haklarını ve sorumluluklarını anlamasını sağlamakta ve dijital dünyada güvenli, sorumlu ve saygılı bir ortamın oluşmasına yardımcı olmaktadır. Dijital vatandaşlık özellikle genç nesiller için önemlidir çünkü onlar dijital dünyada daha fazla zaman geçirmekte ve çevrimiçi etkileşimlerin etkilerini daha büyük şekilde hissetmektedirler. Bu nedenle okullarda dijital vatandaşlık eğitimi verilmesi gerekmektedir. Böylece toplum dijital dünyada daha güvenli, sorumlu ve saygılı bir ortamda var olacaktır.

2.4.Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları

Dijital vatandaşlık dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte önem kazanmış bir kavramdır. Dijital vatandaşlık dijital dünyada güvenli ve etik bir şekilde hareket etmeyi ve dijital haklarınızı savunmayı içeren bir dizi beceri, tutum ve davranışları kapsamaktadır. Dijital vatandaşlık kavramı literatürde 9 alt boyutta incelenmektedir.

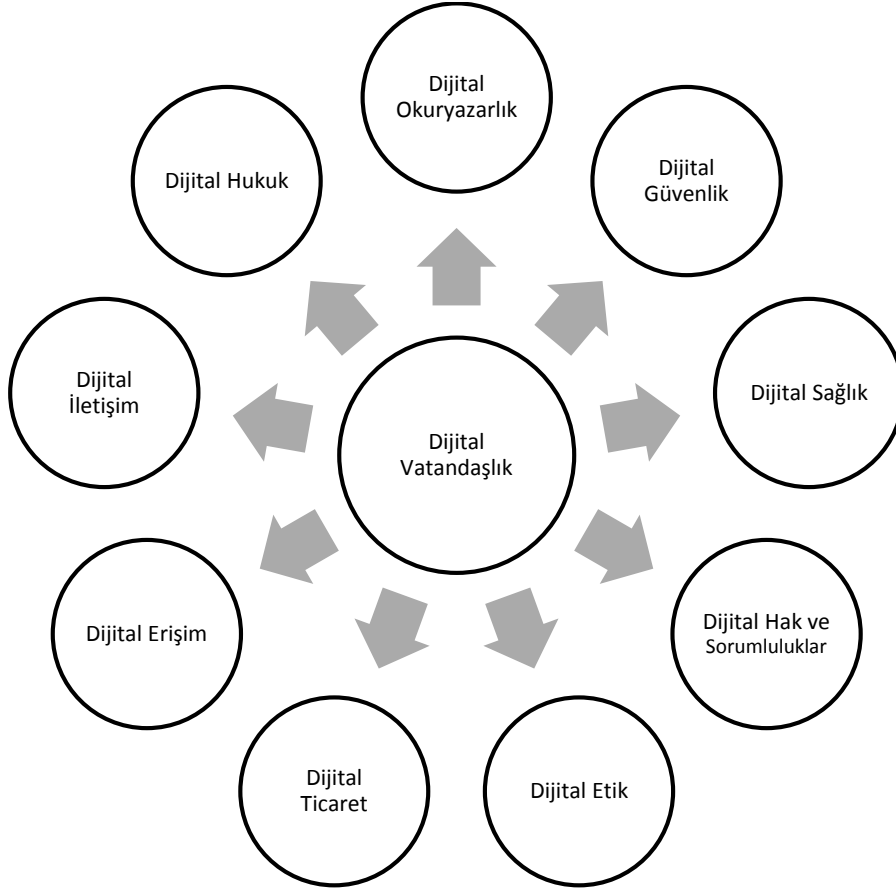
Aras ve arkadaşları (2021) dijital vatandaşlık kavramının dokuz unsurunu üç tema altında toplamışlardır. Bu temalar;

- Kendinize ve başkalarına saygı gösterin: dijital erişim, dijital hukuk, dijital etik
- Kendinizi ve başkalarını eğitin: dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital ticaret
- Kendinizi ve başkalarını koruyun: dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık, dijital güvenlik

Dokuz unsurun hepsinin kendi açısından önemli olduklarına elbette şüphe yoktur. Ancak günümüz bilgi ekolojisinde öğretme ve öğrenmenin doğası düşünüldüğünde dijital okuryazarlık kavramı ayrıca dikkat çekmektedir (Aras, Hamutoğlu, Liman Kaban, Taşcı, & Aykul, 2021).

Ribble (2015) "Digital Citizenship in Schools" kitabında dijital vatandaşlık kavramını tanımlayan ve dijital vatandaşlık eğitimine odaklanan bir model sunmaktadır. Kitapta dijital vatandaşlığın öğrencilerin dijital dünyada güvenli, sorumlu ve etik davranmalarını sağlayan bir dizi beceri, tutum ve davranış olduğunu belirtmektedir. Kitapta sunulan dijital vatandaşlık modeli dokuz temel beceri ve üç anahtar bileşen etrafında şekillenmektedir (Ribble, 2015).

Şekil 2: Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları

Dokuz temel beceri:

- Dijital Okuryazarlık: İstenen bilgiye doğru yollarla ulaşma, bilgiyi edinirken ve bilgiyi aktarırken teknolojiden yararlanabilme olarak ifade edilmektedir.
- Dijital Hukuk: Dijital ortamlarda var olan kural ve kanunların farkında olma ve ona göre hareket etme becerisi olarak ifade edilmektedir.
- Dijital İletişim: Dijital iletişim araçlarını amacına uygun olarak kullanma ve çevrimiçi ortamda etik kurallar dahilinde insanlarla iletişim kurabilme becerisi olarak ifade edilmektedir.

- Dijital Erişim: Dijital teknolojilerden faydalanmak için teknolojiye erişimin sağlanmasını ifade etmektedir. Bu erişim her yerden ve her yaştan bireyin kesintisiz ve hızlı bir şekilde teknolojiye erişebilmesidir.
- Dijital Ticaret: Çevrimiçi ortamlarda alışveriş yaparken, dijital bankacılık uygulamalarını kullanırken vb. bilinçli ve güvenli hareket edebilme durumunu ifade etmektedir.
- Dijital Etik: Etik kuralların çevrimiçi ortamlarda da uygulanması gerektiğinin farkında olma ve ona göre davranma becerisi olarak ifade edilmektedir. Kısaca ahlak kurallarının çevrimiçi ortama yansımış halidir.
- Dijital Hak Ve Sorumluluklar: Çevrimiçi ortamları özgürce kullanma, bu ortamlarda düşünceleri dile getirme ancak bunu başkasına zarar vermeden ve sorumluluk sahibi bir şekilde gerçekleştirme becerisi olarak ifade edilmektedir.
- Dijital Sağlık: Çevrimiçi ortamlarda fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı olma durumunu ifade etmektedir. Bireylerin kendi sağlığı için gerektiğinde dijital ortamları ve interneti kullanmaması önemlidir.
- Dijital Güvenlik: Dijital ortamda yer alan tehdit ve tehlikelerin farkında olma, böyle bir durumla karşılaştığında bilinçli davranabilme ve bu tehlikelere karşı önlem alabilme becerisini ifade etmektedir.

Üç anahtar bileşen ise:

- Eğitim: Öğrencilere dijital vatandaşlık becerilerini öğretmek ve geliştirmek için planlı bir eğitim programı sunmak.
- Farkındalık: Öğrencileri dijital dünyanın tehlikeleri konusunda bilgilendirmek ve farkındalık yaratmak.
- Güvenlik: Okulların öğrencilerin dijital güvenliği ve gizliliği konusunda koruyucu tedbirler alması olarak ifade edilmektedir (Ribble, 2015).

2.4.1. Dijital Okuryazarlık

Dijital okuryazarlık dijital vatandaşlık kavramının bir alt boyutunu oluşturmaktadır. Dijital okuryazarlık bir kişinin dijital dünyadaki bilgi ve kaynakları etkili bir şekilde kullanma, eleştirel düşünme, dijital medyayı yorumlama ve dijital ortamlarda güvenliği sağlama becerisini ifade etmektedir. Dijital okuryazarlık bilgi çağında yaşadığımız bu dönemde son derece önemlidir. Çünkü internet ve diğer dijital teknolojiler sayesinde bilgiye erişim kolaylaşmıştır. Ancak bu bilginin doğruluğu ve güvenilirliği konusunda da birçok sorun yaşanmaktadır. Bu

nedenle dijital okuryazarlık kişinin dijital dünyada doğru bilgiye erişimini sağlamak, yanıltıcı bilgileri tespit etmek ve bu bilgileri eleştirel bir şekilde yorumlamak için önemli bir unsur olmaktadır.

Ribble (2015) dijital okuryazarlığı "dijital bilgiyi etkili bir şekilde arama, değerlendirme, kullanma ve iletişim kurma becerisi" olarak tanımlamaktadır. Bu beceri öğrencilere dijital teknolojilerin nasıl kullanılabileceği konusunda bilgi sahibi olmayı, doğru kaynakları seçmeyi, bilgi güvenliği ve gizliliği konusunda farkındalığı artırmayı, dijital etik ve yasal konularda bilinçli davranmayı öğretmeyi kapsamaktadır. Ayrıca dijital okuryazarlık öğrencilere dijital içeriği yorumlama ve analiz etme, bilgiyi sentezleme ve yeniden düzenleme konularında da beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır (Ribble, 2015).

Jenkins (2009) ise dijital okuryazarlığı bir dizi beceri, tutum ve bilgi olarak tanımlamaktadır. Jenkins'e göre dijital okuryazarlık, "dijital ortamlarda, karmaşık bir şekilde bağlantılı bir kültürel ekosistemde bilgiyi anlamak, değerlendirmek, yaratmak ve paylaşmak için gerekli olan beceri, disiplin, deneyim ve yaratıcılık kombinasyonudur." Jenkins dijital okuryazarlık kavramını geniş bir anlamda ele almakta ve yalnızca teknik becerilerle sınırlı olmadığını belirtmektedir. Ona göre dijital okuryazarlık aynı zamanda medya okuryazarlığı, kültürel okuryazarlık ve eleştirel düşünme becerilerini içeren bir bütündür. Bu nedenle dijital okuryazarlık bireylerin dijital dünyada verimli, etkili ve sorumlu bir şekilde işlev görebilmeleri için gereklidir (Jenkins, 2009).

Doug Belshaw (2014) dijital okuryazarlık kavramını dijital dünyanın kültürel, kognitif, işlevsel, üretken ve etik yönlerinin anlaşılması ve yönetilmesini içeren bir dizi beceri, tutum, bilgi ve anlayış olarak tanımlamaktadır. Bu beceriler arasında dijital medyaların üretimi, manipülasyonu ve yayılması, arama motorlarının ve diğer dijital araçların kullanımı, iletişim ve işbirliği, dijital etik ve güvenlik, bilgi yönetimi ve eleştirel düşünce yer almaktadır (Belshaw, 2014). Dijital okuryazarlık her yaşta insanın öğrenmeye devam ettiği bir süreçtir ve bireylerin dijital dünya ile etkileşimde bulunabilme yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Dijital okuryazarlık becerileri bir kişinin dijital ortamlarda doğru bilgiye erişme, bilgiyi değerlendirme, yorumlama ve paylaşma becerisini içermektedir. Bunun yanı sıra dijital güvenliğe ilişkin bilgi ve becerileri de kapsamaktadır. Örneğin dijital okuryazarlık becerileri ile kişi internet üzerindeki sahte haberleri veya yanıltıcı bilgileri tespit edebilmekte, doğru kaynaklara ulaşabilmekte ve internet üzerinde güvenli bir şekilde gezinebilmektedir. Eğitim, iş ve sosyal hayat gibi birçok alanda da dijital okuryazarlık becerileri gerekli olmaktadır. Eğitim

alanında öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri internet üzerinden araştırma yapma, kaynakları doğru bir şekilde değerlendirme ve dijital ortamlarda güvenliği sağlama açısından önemlidir. İş hayatında da dijital okuryazarlık becerileri iş dünyasının dijitalleşmesiyle birlikte giderek daha da önem kazanmaktadır. Sosyal hayatta ise dijital okuryazarlık becerileri sayesinde kişi dijital ortamlarda doğru bilgiye erişebilmekte, yanıltıcı bilgilere inanmaktan kaçınabilmekte ve dijital ortamlarda güvenli bir şekilde hareket edebilmektedir.

Dijital okuryazarlık dijital vatandaşlık kavramının önemli bir alt boyutunu oluşturmaktadır. Dijital okuryazarlık becerileri kişinin dijital dünyada doğru bilgiye erişme, bilgiyi yorumlama ve paylaşma, dijital güvenliği sağlama gibi becerileri içermektedir. Bu beceriler günümüzde dijital dünyanın hızla gelişmesiyle birlikte herkesin sahip olması gereken önemli becerilerdir. Dijital okuryazarlık özellikle eğitim, iş ve sosyal hayatta birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Dijital okuryazarlık dijital dünyada doğru bilgiye erişme, doğru kaynakları değerlendirme ve dijital ortamlarda güvenliği sağlama açısından önemlidir. Dijital okuryazarlık günümüzün bilgi çağında yaşayan herkesin sahip olması gereken önemli bir beceridir ve bu becerilerin geliştirilmesi dijital dünyada başarılı bir şekilde hareket etmenin anahtarıdır.

2.4.2. Dijital Hukuk

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi ve dijitalleşmenin yaygınlaşması ile birlikte dijital vatandaşlık kavramı da önem kazanmıştır. Dijital vatandaşlık bireylerin dijital ortamlarda yer alırken göstermeleri gereken davranışlar ve sorumlulukları kapsayan bir kavramdır. Dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri de dijital hukuktur. Dijital hukuk bireylerin dijital ortamlarda yasal haklarının korunmasını ve dijital dünyada geçerli olan yasalara uyulmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Ribble'a (2015) göre dijital hukuk dijital teknolojilerin kullanımı sırasında yasal sorumluluklar ve davranış kurallarını anlama ve uygulama becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bu beceri öğrencilere fikri mülkiyet hakları, telif hakları, gizlilik ve güvenlik konularında bilgi sahibi olmayı, yasa dışı dijital faaliyetlerin sonuçları hakkında farkındalık kazanmayı, etik davranışlar sergilemeyi öğretmektedir. Ayrıca dijital hukuk öğrencilere dijital teknolojilerin yasal çerçevesini anlama, yasa ve yönetmeliklere uygun davranma, dijital iz bırakma konularında da bilinçli davranmayı amaçlamaktadır (Ribble, 2015).

Mayer-Schönberger ve Cukier (2013) dijital hukuku "dijital teknolojilerin yarattığı veri bolluğu ve bu verilerin toplanması, işlenmesi, depolanması, paylaşımı ve kullanımı ile ilgili yasal çerçeveler ve prosedürler" şeklinde tanımlamaktadır. Mayer-Schönberger ve Cukier'a göre dijital hukuk sadece teknolojinin yasal düzenlemesini değil aynı zamanda teknolojinin doğasını anlamak, insan haklarını korumak, özgürlükleri sağlamak, adaleti temin etmek, demokrasiyi güçlendirmek gibi farklı amaçları da içermektedir (Mayer-Schönberger & Cukier, 2013). Bu nedenle dijital hukuk multidisipliner bir yaklaşım gerektiren ve teknoloji, hukuk, sosyal bilimler ve etik gibi farklı disiplinlerin bir araya gelmesini gerektiren bir konu olmaktadır. Mayer-Schönberger ve Cukier dijital hukukun temel amaçlarından birinin bireylerin kişisel verilerinin korunmasını ve bu verilerin hukuka uygun bir şekilde kullanımını sağlamak olduğunu belirtmektedir. Ayrıca dijital teknolojilerin yarattığı riskler ve tehditler konusunda da düzenlemeler yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Mayer-Schönberger & Cukier, 2013).

Dijital hukukun temelinde dijital ortamlarda yapılan işlemlerin yasal olarak kabul edilmesi ve yasal olarak korunması yatmaktadır. Bu nedenle dijital hukuk dijital ortamlarda gerçekleştirilen her türlü faaliyeti kapsamaktadır. Bu faaliyetler arasında özellikle dijital verilerin saklanması, işlenmesi, paylaşılması ve kullanılması gibi konular öne çıkmaktadır. Bu nedenle dijital verilerin korunması ve yasalara uygun kullanılması için bireylerin dikkatli olmaları gerekmektedir (Küzeci, 2010). Bu noktada dijital vatandaşlık kavramının bir parçası olan dijital hukuk bireylerin dijital ortamlarda haklarının korunması için bir gereklilik olmaktadır.

Dijital hukukun önemi ve gerekliliği özellikle son yıllarda yaşanan bilişim suçların artmasıyla birlikte daha da önem kazanmaktadır. Bu suçlar arasında yetkisiz ve izinsiz erişim, verilere yönelik suçlar, bilişim ortamında cinayet, sanal tecavüz, tehdit ve şantaj, taciz ve sabotaj, manipülasyon, pornografi, dolandırıcılık, siber terör vb. gibi konular yer almaktadır (Avşar & Öngören, 2010). Bu nedenle dijital vatandaşlık kavramı içerisinde yer alan dijital hukuk bireylerin dijital ortamlarda güvenli bir şekilde yer alabilmesi için hayati bir öneme sahiptir. Dijital hukukun önemli bir diğer konusu da dijital ortamlarda işlenen suçların cezalandırılmasıdır. Dijital hukukun uygulanması için değişik yasal düzenlemeler ve kurallar bulunmaktadır. Türk Ceza Kanunu (TCK) içerisinde hakaret ve tehdit (TCK 106-125), kişisel verilerin hukuka aykırı bir şekilde kaydedilmesi ve yayılması (TCK 135-136), özel hayatın gizliliğini ihlal (TCK 134), haberleşme gizliliğini ihlal (TCK 132), cinsel taciz (TCK 105), müstehcenlik ya da çocuk pornografisi (TCK 226) kanunları yer almaktadır (Özocak, 2013)

Bunun yanı sıra farklı ülkelerde farklı yasal düzenlemeler bulunmaktadır ve bu nedenle dijital ortamlarda yasal sorumluluklar farklılık gösterebilmektedir. Özellikle dijital ortamlarda işlenen suçların tespit edilmesi ve cezalandırılması için teknolojinin de kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle dijital hukuk alanında uzmanlaşmış avukatlar ve dijital suçlarla mücadele eden polis ve diğer yetkililer son yıllarda daha fazla önem kazanmaktadır.

Dijital vatandaşlık kavramı içerisinde yer alan dijital hukuk bireylerin dijital ortamlarda yasal olarak haklarının korunmasını ve yasalara uygun davranmalarını sağlamaktadır. Dijital hukuk dijital ortamlarda gerçekleştirilen her türlü faaliyeti kapsadığı için dijital vatandaşlık kavramının önemli bir parçasıdır. Bireylerin dijital ortamlarda yasalara uygun davranmaları, dijital verilerin yasal olarak korunması, dijital suçların artması ve dijital ortamların hızla gelişmesi nedeniyle dijital hukukun önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle dijital suçların önlenmesi için dijital hukukun uygulanması ve bilinçlenme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Ayrıca dijital ortamlarda işlenen suçların tespiti ve cezalandırılması için teknolojik çözümlerin geliştirilmesi ve dijital hukuk alanında uzmanlaşmış kişilerin yetiştirilmesi de son derece önemli olmaktadır (Çakmakkaya & Akpınar, 2018).

2.4.3. Dijital İletişim

Günümüzde dijital dünya hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Bu dünya insanların birbirleriyle iletişim kurdukları ve bilgiye erişebildikleri bir platformdur. Dijital vatandaşlığın alt boyutlarından birisi de dijital iletişimdir. Dijital iletişim dijital ortamda insanların birbirleriyle iletişim kurması olarak ifade edilmektedir. Ribble'a (2015) göre dijital iletişim dijital teknolojiler aracılığıyla etkili bir şekilde mesajlaşma, işbirliği yapma ve bilgi paylaşma becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bu beceri öğrencilere dijital iletişim araçlarını kullanarak iletişim kurma, doğru ve etkili bir şekilde mesajlar gönderme ve almayı, dijital işbirliği yapmayı öğretmektedir. Ayrıca dijital iletişim öğrencilere dijital etkileşimlerin tonunu, şeklini ve içeriğini anlama, etkili bir şekilde dijital medya araçları kullanma, dijital iletişimde saygılı ve etik bir davranış sergileme konularında da bilinçli olmayı amaçlamaktadır (Ribble, 2015).

Turkle (2011) ise dijital iletişimi insanlar arasındaki iletişimin sanal dünya üzerinden gerçekleştiği bir iletişim biçimi olarak tanımlamaktadır. Dijital iletişim teknolojileri insanların birbirleriyle anında ve sürekli olarak etkileşim kurmasını sağlayarak birbirleriyle bağlantıda kalmasını kolaylaştırmaktadır (Turkle, 2011). İnternet, sosyal medya, e-posta ve mesajlaşma uygulamaları dijital iletişim için kullanılan araçlardır. Dijital iletişim geleneksel iletişim yöntemlerine göre daha hızlı ve kolaydır. Ancak dijital iletişimde iletilen mesajların doğru

anlaşılması ve yorumlanması daha zordur. Turkle (2011) dijital iletişimin yüz yüze iletişimden farklı bir niteliği olduğunu da vurgulamaktadır. Dijital iletişimin insanların kişisel ilişkilerinde yalnızlaşmalarına ve empati yeteneklerinin azalmasına neden olabileceğini savunmaktadır. Ayrıca dijital iletişim teknolojilerinin insanların gerçek dünya ile bağlantısını azaltabileceği ve kişisel etkileşimlerin yerini alabileceği konusunda da uyarıda bulunmaktadır (Turkle, 2011).

Dijital dünyada iletişim kurmanın bazı riskleri vardır. Dijital iletişimde en önemli risklerden biri iletilen mesajların yanlış anlaşılmasıdır. İletilen mesajın tonu ve vurgusu yazılan sözcüklerin anlamını değiştirebilir. Bu nedenle dijital iletişimde doğru ve anlaşılır bir dil kullanmak önemlidir. Ayrıca dijital iletişimde özellikle sosyal medya platformlarında mesajların yanlış anlaşılması kişisel saldırılar veya farklı olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle dijital iletişimde karşı tarafın duygularını anlamak ve saygılı bir şekilde iletişim kurmak önemlidir. McLuhan (1994) "Understanding Media: The Extensions of Man" adlı kitabında medyanın insan algısı ve iletişim üzerindeki etkileri üzerine düşüncelerini dile getirmektedir. Kitapta "medya mesajının kendisi mesajın taşıyıcısından daha önemlidir" şeklindeki ünlü sözüyle medyanın içeriğinden daha çok medyanın kendisinin insan algısına ve iletişime nasıl etki ettiğini vurgulamaktadır. McLuhan, medyanın insanların algılarını değiştirerek dünyaya farklı bir şekilde bakmalarını sağladığını ve iletişim biçimlerinin teknolojik gelişmelerle birlikte değiştiğini savunmaktadır (McLuhan, 1994).

Dijital iletişimde bir diğer önemli konu sanal tacizdir. Sosyal medya platformlarında, mesajlaşma uygulamalarında ve diğer dijital ortamlarda insanlar sanal tacize uğramaktadırlar. Bu durum kişinin kendisine yapılan saldırılar ve tacizlerle mücadele etmesini zorlaştırmakta depresyon ve anksiyete gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu nedenle dijital iletişimde başkalarının duygularına ve özel hayatına saygı göstermek önemli olmaktadır.

Dijital iletişim hayatımızın birçok alanında etkili bir araçtır ancak bu aracın doğru ve saygılı bir şekilde kullanılması önemlidir. Dijital iletişimde doğru anlaşılma ve duygusal zeka ile iletişim kurmak için açık, net ve saygılı bir dil kullanmak gerekmektedir. Dijital iletişim dijital vatandaşlık kavramının önemli bir parçasıdır. Doğru ve saygılı bir şekilde kullanıldığında dijital iletişim insanlar arasındaki bağları güçlendirmekte ve bilgi paylaşımını kolaylaştırabilmektedir. Ancak yanlış kullanıldığında dijital iletişim birçok risk ve soruna neden olabilmektedir. Bu nedenle dijital iletişimde doğru ve saygılı bir dil kullanmak, özel bilgilerin güvenliği ve insanların özel hayatına saygı göstermek oldukça önemlidir.

2.4.4. Dijital Erişim

Dijital vatandaşlık dijital dünyada sağlıklı, güvenli ve sorumlu bir şekilde davranabilme yeteneğini ifade etmektedir. Bu yetenek internet ve dijital teknolojilerin hızla yaygınlaştığı günümüzde giderek önem kazanmaktadır. Dijital vatandaşlık alt boyutları arasında yer alan dijital erişim ise internet ve dijital teknolojilerin sağladığı imkanlardan yararlanabilme hakkını ifade etmektedir.

Lessig'e (2002) göre dijital erişim bir bilginin, yazılımın veya başka bir ürünün, dijital teknolojiler aracılığıyla erişilebilir hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu internet gibi bir ağ aracılığıyla ya da bilgisayar, telefon gibi cihazlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Dijital erişim bilgiye erişimin genişlemesine ve paylaşılmasına olanak tanıırken telif hakları gibi fikri mülkiyet haklarına ilişkin çıkar çatışmalarını da beraberinde getirmektedir (Lessig, 2002). Lessig (2002) kitabında dijital erişim konusunu internetin doğasına ve internet kültürüne ilişkin farklı yaklaşımları ele alarak tartışmaktadır. Ayrıca dijital erişimin sadece teknik bir konu olmadığını aynı zamanda toplumsal, siyasal ve kültürel boyutları olduğunu da vurgulamaktadır.

Ribble'a (2015) göre ise dijital erişim dijital teknolojilere erişim sağlama ve bu erişimi sürdürme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Bu beceri bireylere dijital teknolojilere erişim sağlamayı, dijital erişim engellerini tanımayı ve bu engelleri aşmayı, dijital kaynakları bulma ve kullanma konularında beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır (Ribble, 2015). Dijital erişim bireylere dijital teknolojilerin erişilebilirliğini artırmayı, erişilebilirlik engellerini tanıma ve aşma konularında bilinçli olmayı, dijital teknolojilere erişimde eşitlik sağlama konularında da bilgi sahibi olmayı hedeflemektedir.

Dijital erişim herkesin internete erişebilme hakkıdır. Ancak dünya genelinde milyonlarca insan hala internete erişememektedir. Düşük gelirli ülkelerdeki insanlar, kırsal kesimlerde yaşayanlar, engelli bireyler ve yaşlılar gibi gruplar dijital erişim hakkından yeterince yararlanamamaktadır. Bu durum dijital eşitsizliğe ve bilgi yoksulluğuna neden olmaktadır. Hargittai (2018) dijital teknolojilere erişimdeki eşitsizliği ve bu eşitsizliğin sosyal sınıf farklarına nasıl yansıdığını ortaya koyduğu kitabında internet kullanımında yaşanan eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçlarını analiz etmektedir. Hargittai (2018) dijital teknolojilerin kullanımında gözlenen eşitsizliklerin sadece bireysel farklılıklar veya teknik yetersizliklerden kaynaklanmadığını aynı zamanda sosyal sınıf farklılıklarının dijital teknolojilere erişim ve kullanımını şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Dijital eşitsizlikler sadece bilgiye erişimle sınırlı kalmayarak aynı zamanda sosyal sermayenin

yeniden üretimine ve güç ilişkilerine de yansımaktadır (Hargittai, 2018). Dijital erişim hakkı sadece internete erişimle sınırlı değildir. Bu hak dijital dünyada sağlanan fırsatları ve imkanları da kapsamaktadır. Dijital erişim hakkı olan bireyler interneti kullanarak eğitim, iş imkanları, sağlık hizmetleri ve daha birçok alanda faydalanabilmektedirler. Bu fırsatlar dijital erişim hakkına sahip olmayan bireyler için ise ulaşılamaz hale gelmektedir.

Dijital erişim hakkının sağlanması sadece bireyler için değil toplumlar ve ülkeler için de önemlidir. Dijital teknolojilerin gelişmesi ekonomik büyümeyi ve inovasyonu tetikleyen bir faktördür. Dijital erişim hakkına sahip olmayan toplumlar ise bu fırsatlardan yararlanamayacaklarından geri kalacaklardır. Bu nedenle dijital erişim hakkının sağlanması toplumların gelişmesi ve kalkınması için önemlidir. Dijital erişim hakkının sağlanması tüm toplumun ortak sorumluluğudur. Bu nedenle tüm paydaşların bir araya gelerek dijital erişim hakkının sağlanması için çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu alanda atılan adımlardan birisi de 2009 yılında kurulmuş bir dijital kütüphanedir. Dünya Kütüphanesi'nin (World Library) amacı dünya edebiyatının önemli eserlerini, bilimsel çalışmaları, belgeleri ve diğer kaynakları tüm dünya insanlarına ücretsiz olarak sunmaktır. Kütüphane kitapların yanı sıra sesli kitapları, filmleri, müzikleri ve diğer materyalleri de içermektedir. Dünya Kütüphanesi projesi Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından desteklenmektedir ve çeşitli kuruluşlar tarafından finanse edilmektedir. Kütüphane farklı dillerdeki eserlerin dijital olarak saklandığı ve herkese açık olarak sunulduğu bir platformdur (Dünya Dijital Kütüphanesi, 2023).

Dijital erişim hakkı dijital dünyada eşit fırsatlara sahip olmak için önemli bir adımdır. Dijital erişim hakkının sağlanması herkesin dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlardan yararlanabilmesini sağlayacak ve dijital eşitsizliği azaltacaktır. Bu nedenle dijital erişim hakkının sağlanması toplumların gelişmesi ve kalkınması için önemli bir adım olmaktadır.

2.4.5. Dijital Ticaret

Dijital vatandaşlık modern dünyada vatandaşların internet, sosyal medya, dijital cihazlar ve teknoloji kullanımı konusunda bilinçli ve etik bir şekilde davranmalarını gerektiren bir kavramdır. Bu kapsamda dijital ticaret de dijital vatandaşlığın bir alt boyutu olarak görülmektedir. Dijital ticaret ürün ve hizmetlerin elektronik ortamda alım-satım işlemlerinin yapıldığı bir ticaret şekli olarak ifade edilmektedir. Ribble (2015) dijital ticareti dijital teknolojileri kullanarak mal ve hizmetlerin alımı, satımı ve takası için kullanılan beceri olarak tanımlamaktadır. Bu beceri dijital pazarlama, online ödeme sistemleri, çevrimiçi alışveriş,

dijital para birimleri, tedarik zinciri yönetimi gibi dijital ticaret konularında bilgi sahibi olmayı, online ticaret platformlarını kullanmayı, güvenli online alışveriş yapmayı sağlamaktadır (Ribble, 2015).

İnternet üzerinden gerçekleştirilen bu işlemler hem tüketiciler hem de işletmeler için büyük fırsatlar sunmaktadır. Tüketiciler dijital ticaret sayesinde ürün ve hizmetlere daha kolay ve hızlı bir şekilde erişebilmektedir. Bu sayede farklı ürün ve hizmetleri karşılaştırmak, fiyatları kontrol etmek ve en uygun seçeneği seçmek daha kolay olmaktadır. Dijital ticaret sayesinde alışveriş işlemleri daha güvenli hale gelmektedir özellikle pandemi sürecinde dijital ticaretin önemi daha da artmıştır. İşletmeler için de dijital ticaret büyük bir fırsat sunmaktadır. İnternet üzerinden müşterilere kolayca ulaşılabilir ürünlerin ve hizmetlerin daha geniş bir kitleye tanıtımı yapılabilmektedir. Bu sayede işletmeler geleneksel yöntemlerle ulaşamayacakları müşterileri kazanabilirler. Ayrıca dijital ticaret sayesinde işletmelerin maliyetleri de düşmektedir.

Dijital ticaret denildiğinde akla gelen önemli birkaç isim bulunmaktadır. Dünyanın en büyük e-ticaret platformlarından biri olan Amazon.com'un kurucusu olan Jeff Bezos dijital ticaret alanında en önde gelen isimlerden birisidir. Tesla, SpaceX ve diğer birçok teknoloji şirketinin kurucusu olan Elon Musk da dijital ticaret alanında önemli bir figürdür. Tesla'nın online satış modeli dijital ticarete yeni bir standarda öncülük etmiştir. Bir diğer isim olan eBay'in kurucusu Pierre Omidyar ise dünyanın en büyük online pazar yerlerinden birinin yaratılmasına öncülük etmiştir. Facebook'un kurucusu olan Mark Zuckerberg sosyal medya ve dijital reklamcılık alanında öncü bir figür olmuştur. Facebook günümüzde dünyanın en büyük reklamcılık platformlarından birisidir. Bu isimler dijital ticaret alanında öncü isimlerdir ve kendi şirketlerini başarıya ulaştırmak için teknolojik yeniliklere odaklanmışlardır. Bu yönleriyle dijital ticaret alanında önemli bir etkiye sahip olmuş ve sektördeki gelişmelere yön vermişlerdir.

Dijital ticaret tüketici hakları, tüketicinin korunması, dijital dolandırıcılık ve dolandırıcılık önleme konularında bilgi sahibi olmayı, etik ve yasal ticaret uygulamaları hakkında bilinçli olmayı amaçlamaktadır (Ribble, 2015). Bu nedenle tüketicilerin güvenliği için dijital ticaret platformlarının güvenliği de sağlanmalıdır. Ancak dijital ticaretin de bazı riskleri mevcuttur. İnternet üzerinden gerçekleştirilen alışveriş işlemlerinde tüketicilerin güvenliği risk altında olabilmektedir. Dolandırıcılık ve kimlik hırsızlığı gibi sorunlarla karşılaşılabilir. Dijital ticaretin etik boyutu da göz önünde bulundurulmalıdır. İşletmeler ürün ve hizmetlerini tanıtırken yanıltıcı bilgi vermemeli tüketicileri kandırmamalıdır ayrıca tüketicilerin verilerinin

korunması ve gizliliği de önemli bir diğer nokta olmaktadır. İşletmeler tüketicilerin verilerini izinsiz bir şekilde kullanmamalı ve koruma altına almalıdır. Dijital ticaretin başka bir önemli boyutu da vergi konusudur. Geleneksel ticarete olduğu gibi dijital ticaret de vergilendirilmelidir. Ancak vergilendirme konusunda uluslararası anlaşmalar ve yasal düzenlemeler henüz tam olarak oturmuş değildir. Bazı ülkeler dijital ticarete vergi oranlarını düşük tutarak işletmeleri cezbetmeye çalışırken bazıları da dijital dev şirketlerin adil bir şekilde vergilendirilmesi için çalışmalar yapmaktadır. Dijital ticaretin bir diğer önemli boyutu da sürdürülebilirlik konusudur. Elektronik atıkların artması, tüketicilerin aşırı tüketim alışkanlıkları, kargo taşımacılığında kaynaklanan karbon salınımı gibi çevresel sorunlar dijital ticaretin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Bu nedenle işletmelerin sürdürülebilir üretim ve tedarik zinciri yönetimine özen göstermeleri gerekmektedir.

Dijital vatandaşlığın bir alt boyutu olarak görülen dijital ticaret kavramı tüketicilerin ve işletmelerin dijital ortamda bilinçli ve etik bir şekilde davranmalarını gerektirmektedir. Dijital ticaret hem fırsatlar hem de riskler sunmaktadır. Bu nedenle güvenlik, etik, vergilendirme ve sürdürülebilirlik gibi konuların dikkate alınması gerekmektedir. Dijital vatandaşlık bilinci ve dijital ticaretin sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesi tüketiciler ve işletmeler için önemli bir kazanım olacaktır.

2.4.6. Dijital Etik

Dijital teknolojilerin hızlı bir şekilde yaygınlaşması, herkesin internete kolayca erişebilmesi ve dijital dünyanın geleneksel toplumsal normları altüst etmesiyle birlikte dijital etik de giderek önem kazanmaktadır. Dijital etik internet ve dijital dünyada davranış ve iletişim kurallarının belirlenmesine, belirginleştirilmesine ve uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Dijital etik internet ve dijital dünyada doğru ve yanlışın ne olduğunu belirlemeye yardımcı olmaktadır.

Ribble (2015) dijital etik kavramını dijital teknolojilerin kullanımı sırasında doğru, saygılı ve etik bir davranış sergileme becerisi olarak tanımlamaktadır. Bu beceri dijital teknolojilerin kullanımı sırasında kişisel ve sosyal etik değerleri anlama ve saygı gösterme konularında bilgi sahibi olmayı, çevrimiçi ortamlarda etik davranışlar sergilemeyi, dijital haklar ve sorumluluklar konularında bilinçli olmayı amaçlamaktadır. Dijital etik bireylere çevrimiçi ortamlarda taciz, zorbalık, siber suçlar, dijital yalan haberler, çevrimiçi kimlik hırsızlığı gibi dijital etik ihlalleri konularında bilgi sahibi olmayı bu ihlalleri önleme ve mücadele etme konularında beceriler kazandırmayı hedeflemektedir (Ribble, 2015). Dijital etik dijital

vatandaşlık becerilerinin en önemli parçalarından biridir ve dijital teknolojilerin yaygın kullanımı ile birlikte giderek önem kazanmaktadır.

Floridi (2013) dijital etiği bilgi teknolojilerinin insan faaliyetlerinin ve insanların doğasının birbirine etkileşimlerinden kaynaklanan etik problemler ve fırsatlar olarak ifade etmektedir. Floridi'ye göre dijital etik dijital çağda ortaya çıkan yeni etik problemleri ele almaktadır. Dijital etik insanları ve toplumları dijital dünyanın etik sorunlarına karşı korumak için gerekli prensipleri belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu prensipler arasında saygı, dürüstlük, sorumluluk, mahremiyet, adalet gibi konular yer almaktadır (Floridi, 2013).

Nissenbaum'a (2009) göre ise dijital etik bireylerin, grupların, kurumların ve toplumun teknolojinin insan hayatına entegrasyonundan kaynaklanan etik sorunlarını ele almakta ve bu sorunlara yönelik prensipler, kurallar ve politikalar geliştirmektedir. Dijital etik insanların dijital dünyadaki haklarını korumak için gerekli prensipleri belirlemektedir (Nissenbaum, 2009)

İnternet ve dijital dünya toplumun genelinde kabul edilmiş davranış kurallarından farklı olabilmektedir. Örneğin bir sosyal medya platformunda paylaşılan bilgilerin gizliliği, kişisel verilerin kullanımı ve internet üzerinden yapılan iletişimlerin doğruluğu gibi konular geleneksel toplumsal normlarla karşılaştırıldığında daha farklı kurallara sahip olabilir. Dijital etik kavramı dijital dünyada herkesin sorumlu bir şekilde davranması gerektiğini vurgulamaktadır. Kısaca dijital dünyada başkalarının haklarına saygı göstermek, özel bilgileri korumak ve internette yapılan iletişimlerde dürüstlük ve açıklık göstermek anlamına gelmektedir. Dijital etik özellikle çocuklar ve gençler için önemlidir çünkü çocuklar ve gençler internet ve dijital dünyada hızla büyüyen bir kitle oluşturmaktadırlar. Bu kitlenin dijital dünyada doğru davranış kurallarını öğrenmeleri ve uygulamaları önemli hale gelmektedir. Ebeveynler, öğretmenler ve diğer yetişkinler çocuklara dijital etik kurallarını öğretmek ve onları doğru kullanımı konusunda yönlendirmekle sorumludurlar.

Dijital etik insanların dijital dünyada kendilerini güvende hissetmelerine de yardımcı olmaktadır. Dijital dünyada doğru davranış kurallarının belirlenmesi insanların internet ve dijital dünyada kötü amaçlı kişilerin hedefi olmalarını önleyebilmektedir. Dijital dünyada doğru davranış kurallarının uygulanması, kişisel bilgilerin korunması ve internet üzerinden yapılan iletişimlerin doğruluğunun sağlanması insanların dijital dünyada daha güvenli ve korunaklı hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu sayede insanlar internette kendilerini daha rahat ifade

edebilirler, bilgi edinebilirler ve topluluklara katılabilirler aynı zamanda diğer insanların haklarını ve mahremiyetlerini de korurlar.

Dijital etik aynı zamanda iş dünyasında da önemli bir rol oynamaktadır. İş dünyası dijital teknolojilerin hızlı bir şekilde yayılması nedeniyle giderek dijital hale gelmektedir. Bu nedenle iş dünyası içindeki çalışanlar dijital etik kurallarını anlamalı ve uygulamalıdır. İş dünyası içindeki doğru dijital etik uygulamaları şirketlerin itibarını korumasına, çalışanların verimliliğini artırmasına ve işletme süreçlerinin daha verimli ve güvenli bir şekilde yürütülmesine yardımcı olabilmektedir. Dijital etik internet ve dijital dünyanın toplum üzerindeki etkilerini de ele almaktadır. İnternet ve dijital dünya geleneksel toplumsal yapıları ve kültürleri değiştirebilir. Bu nedenle dijital etik kurallarının belirlenmesi ve uygulanması internet ve dijital dünyanın toplumsal yapılar üzerindeki olumlu etkilerini artırabilir. Dijital etik internet ve dijital dünyada doğru davranış kurallarının belirlenmesine ve uygulanmasına yardımcı olan bir kavramdır. Dijital etik kurallarının doğru bir şekilde anlaşılması ve uygulanması dijital dünyada insanların güvende hissetmelerine, doğru bilgilerin paylaşılmasına ve dijital dünyanın toplumsal yapılar üzerinde olumlu bir etki yaratmasına yardımcı olmaktadır.

2.4.7. Dijital Hak ve Sorumluluklar

Dijital vatandaşlık dijital dünyada etik, yasal ve sosyal sorumluluklarımızı yerine getirerek dijital ortamda toplumun bir parçası olmamızı ifade etmektedir. Dijital vatandaşlık altında yer alan önemli bir kavram da dijital hak ve sorumluluklardır. Dijital haklar bireylerin dijital ortamda sahip olduğu haklardır. Bu haklar dijital ortamda yaşamımızı kolaylaştıran, özgürlüklerimizi ve gizliliğimizi koruyan, dijital dünyada eşitliği sağlayan ve dijital ortamda iletişim kurmamızı sağlayan haklar olarak ifade edilmektedir.

Ribble (2015) dijital haklar ve sorumlulukları dijital ortamlarda bireylerin haklarına saygı gösterme ve sorumluluklarını yerine getirme becerisini olarak tanımlamaktadır. Bu beceri bireylere çevrimiçi ortamlarda kendilerinin ve başkalarının haklarını anlama, koruma ve savunma konularında bilgi sahibi olmayı, dijital ortamlarda doğru ve etik davranışlar sergilemeyi, dijital dünyada toplum ve çevre ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmeyi hedeflemektedir (Ribble, 2015). Dijital hak ve sorumluluklar dijital dünyada sağlıklı bir toplumsal yaşam için önemlidir. Bu hak ve sorumlulukların yerine getirilmesi bireylerin kendilerini ve diğerlerini korumalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca dijital ortamda toplumun bir parçası olarak hareket etmek dijital vatandaşlık bilincimizi geliştirmekte ve dijital dünyanın avantajlarından en iyi şekilde yararlanmamızı sağlamaktadır.

Dijital haklar bireylere çevrimiçi ortamlarda mahremiyet, ifade özgürlüğü, telif hakkı, veri güvenliği gibi konularda haklarını anlama ve koruma becerisi kazandırmaktadır (Ribble, 2015) aynı zamanda dijital sorumluluklar bireylere çevrimiçi ortamlarda başkalarının haklarına saygı gösterme, dijital izlerini kontrol etme, güvenli ve etik bir çevrimiçi davranış sergileme konularında bilinçli olmayı hedeflemektedir. Boyd (2014) dijital hak ve sorumlulukları gençlerin çevrim içi dünyada sosyal ilişkilerini ve deneyimlerini ele alarak incelemektedir. Araştırma gençlerin dijital dünyada nasıl etkileşimde bulduklarını, dijital medya kullanımını ve çevrim içi etkileşimlerin sosyal, kültürel ve duygusal yönlerini anlamaya yönelik bir etnografik araştırmayı temel almaktadır. Araştırmada dijital hak ve sorumluluklar gizlilik ve güvenlik, dijital vatandaşlık ve etik, dijital ayrımcılık ve eşitsizlik ve çevrim içi ifade özgürlüğü olarak belli ana temalar altında toplanmaktadır (Boyd, 2014).

Dijital hakların başlıcaları şunlardır:

- İfade özgürlüğü: Dijital ortamda bireylerin görüş ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri temel bir haktır.
- Özel hayatın gizliliği: Kişisel verilerin gizliliği ve güvenliği, dijital ortamda da korunmalıdır.
- Erişim hakkı: Dijital dünyadaki bilgiye herkesin eşit erişimi olmalıdır.
- Dijital mülkiyet hakkı: İnternet ortamında oluşturulan fikri ve sınai haklar yasal olarak korunmalıdır.

Dijital sorumluluklar ise bireylerin dijital ortamda sahip olduğu sorumlulukları ifade etmektedir. Bu sorumluluklar dijital ortamda etik davranışlar sergilemek, dijital ortamda yasalara uymak, kişisel verilerin gizliliğini korumak ve dijital ortamda sosyal sorumluluklarımızı yerine getirmek olarak özetlenebilir. Dijital sorumlulukların başlıcaları şunlardır:

- Etik davranışlar sergilemek: Dijital ortamda diğer bireylerin haklarına saygı göstermek, ifade özgürlüğü sınırları içinde kalmak ve dijital dünyada toplumsal değerlere uygun davranmak önemlidir.
- Yasalara uymak: Dijital ortamda yasalara uyarak suç işlememek, telif haklarına saygı göstermek ve kişisel verilerin gizliliğini korumak gereklidir.
- Kişisel verilerin gizliliğini korumak: Dijital ortamda kişisel verilerin güvenliğini sağlamak, kişisel verilerin yanlış kullanımını engellemek, kişisel bilgilerinizi

paylaşmadan önce dikkatli olmak ve güvenli şifreler kullanmak gibi önlemler almak dijital sorumluluklarımız arasındadır.

Dijital teknolojilerin hayatımızdaki önemi giderek artarken dijital hak ve sorumluluklar daha da önem kazanmaktadır. Dijital vatandaşlık bilinci geliştirerek dijital ortamda daha sağlıklı, güvenli ve sorumlu bir toplumsal yaşam sürdürmemiz mümkün olacaktır.

2.4.8. Dijital Sağlık

Dijital vatandaşlık insanların dijital dünya ile etkileşimlerinde sorumluluk sahibi olmalarını ve bilinçli bir şekilde dijital teknolojileri kullanmalarını ifade etmektedir. Bu kapsamda dijital sağlık da dijital vatandaşlık kavramının alt boyutlarından birisidir.

Ribble'a (2015) göre dijital sağlık dijital teknolojilerin kullanımı sırasında fiziksel, zihinsel ve duygusal sağlığın korunması ve iyileştirilmesi becerisini ifade etmektedir. Dijital sağlık bireylere dijital teknolojilerin olumsuz etkilerini azaltma, dijital dengeyi sağlama, dijital stresi yönetme ve dijital sağlıklarını koruma konularında bilinçli olmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda dijital cihazların kullanım sürelerini kontrol etme, ekran zamanını dengede tutma, ergonomi ve beden duruşu konularında bilgi sahibi olmayı, göz sağlığına dikkat etme, uyku düzenini koruma ve dijital stresi yönetme becerilerini kazandırmayı da amaçlamaktadır (Ribble, 2015). Dijital sağlık çevrimiçi ortamlarda duygusal sağlığı koruma, dijital zorbalık veya tacize maruz kalmamak için önlem alma, sosyal medya kullanımını dengeleme ve çevrimiçi ortamlarda kendine güvenli bir şekilde davranma konularında bilinçli olmayı ifade etmektedir. Dijital sağlık dijital vatandaşlık becerilerinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve bireylere dijital teknolojileri sağlıklı ve dengeli bir şekilde kullanma becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır.

Dijital ortamlarda geçirdiğimiz zamanın artmasıyla birlikte psikolojik ve ruhsal sağlığımız üzerinde etkisi olabilecek bazı riskler ortaya çıkmıştır. Örneğin sosyal medyada takip ettiğimiz kişilerin hayatlarından aldığımız etkiler, beklentilerimizle gerçek hayatımız arasındaki farklılıklar, sosyal medya bağımlılığı gibi faktörler, psikolojik ve ruhsal sağlığımızı olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle dijital sağlık kavramı dijital ortamlardaki psikolojik ve ruhsal sağlığı da kapsamaktadır. Sosyal medya, oyunlar veya diğer dijital etkinlikler, insanların zamanlarını etkili bir şekilde yönetmelerini zorlaştırabilmekte ve günlük yaşamlarının diğer alanlarından zaman çalmak suretiyle dengeyi bozabilmektedir. Kuss ve Griffiths (2017) sosyal medya kullanımının ve bağımlılığının psikolojik etkilerini inceleyerek sosyal medya kullanımının bağımlılık potansiyelini ve bu bağımlılığın psikolojik sağlık

üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma sosyal medya bağımlılığının depresyon, anksiyete, yalnızlık, düşük benlik değeri gibi çeşitli psikolojik sorunlarla ilişkili olabileceğini ve sosyal ilişkiler, uyku kalitesi, akademik başarı ve genel yaşam tatmini gibi alanlarda olumsuz etkileri olabileceğini öne sürmektedir (Kuss & Griffiths, 2017). Uzun süre dijital ortamda vakit geçirmek zihinsel sağlık sorunlarına da yol açabilmektedir. Özellikle aşırı sosyal medya kullanımı depresyon, kaygı, dikkat eksikliği ve uyku problemleri gibi zihinsel sağlık sorunlarıyla ilişkili olabilmektedir (Twenge & Campbell, 2018). Ayrıca dijital ortamlar sürekli olarak dikkatimizi farklı bir yere çekmekte ve dikkat dağınıklığına yol açabilmektedir. Çeşitli dijital platformlarda sürekli olarak yeni içeriklere maruz kalmak beyin fonksiyonlarını etkileyerek dikkat süresini azaltabilmekte ve odaklanma yeteneğini zayıflatabilmektedir.

Dijital sağlık alanında farklı bir konu da dijital ortamların kullanıcılara beğeni, takipçi ve yorum gibi sosyal onaylara ulaşmalarını sağlamasıdır. Bu durum kullanıcıların benlik değerini dijital onaylara bağlamalarına ve dışsal onaylara bağımlı hale gelmelerine neden olabilmektedir. Bunun sonucunda benlik değeri duygusal dalgalanmalara ve olumsuz etkilere maruz kalabilmektedir. Yapılan bir araştırma Facebook kullanımının genç yetişkinlerin öznel iyi oluşunu olumsuz etkileyebileceğini bulmuştur. Facebook kullanımının artmasıyla birlikte öznel iyi oluşun azaldığını ve sosyal karşılaştırma, yalnızlık ve depresyon gibi olumsuz duyguların arttığını belirlenmiştir (Kross, ve diğerleri, 2013). Aynı zamanda dijital ortamda zaman geçirmek yüz yüze sosyal etkileşimlerin azalmasına yol açabilmekte özellikle sosyal medya gibi platformlarda ve sanal dünyada zaman geçirmek gerçek dünyadaki sosyal ilişkilerin azalmasına neden olabilmektedir. Bu durum ise sosyal izolasyon ve yalnızlık hissini artırabilmektedir. Burke, Marlow ve Lento (2010) tarafından yapılan bir çalışmada sosyal ağ faaliyetleri ile gerçek hayattaki sosyal etkileşimler arasında bir ilişki olduğu ve yoğun sosyal medya kullanımının gerçek hayattaki sosyal ilişkileri olumsuz etkileyebileceği sonucuna varılmıştır (Burke , Marlow, & Lento, 2010).

Dijital sağlık insanların dijital teknolojileri kullanarak sağlık hizmetlerine erişimini ve sağlık durumlarını takip etmelerini de ifade etmektedir. Bu bağlamda dijital sağlık uygulamaları insanların sağlık durumlarını daha iyi yönetmelerine yardımcı olmakta ve sağlık hizmetlerine daha kolay erişim sağlayabilmektedir. Dijital sağlık uygulamalarının en yaygın kullanılanlarından biri sağlık verilerinin elektronik ortamda tutulduğu elektronik sağlık kayıtlarıdır. Elektronik sağlık kayıtları hastaneler, sağlık merkezleri ve doktorların, hastaların sağlık durumlarını takip etmek ve tedavi planları hazırlamak için kullandıkları dijital bir sistemdir. Elektronik sağlık kayıtları sayesinde sağlık durumlarına ilişkin bilgiler kolayca

paylaşılabilmekte ve doktorlar hastaların sağlık geçmişlerini daha hızlı ve doğru bir şekilde inceleyebilmektedir. Dijital sağlık uygulamaları arasında sağlık takip uygulamaları da yer almaktadır. Sağlık takip uygulamaları insanların sağlık durumlarını takip etmelerine, beslenme alışkanlıklarını kontrol etmelerine ve egzersiz programlarını düzenlemelerine yardımcı olmaktadır. Bu uygulamalar sayesinde insanlar sağlık hedeflerine ulaşmak için daha bilinçli ve planlı hareket edebilmektedirler.

Dijital sağlık uygulamaları psikolojik ve ruhsal sağlık açısından farklı amaçlarla kullanılabilir. Örneğin dijital meditasyon ve mindfulness uygulamaları stres, kaygı ve depresyon gibi sorunlarla başa çıkmak için kullanılabilir. Bu uygulamalar kullanıcıların zihinlerini sakinleştirerek odaklanmalarını ve rahatlamalarını sağlamaktadır. Dijital terapi uygulamaları da psikolojik ve ruhsal sorunların çözümüne yardımcı olabilmektedir. Bu uygulamalar bireylerin kendi kendine psikolojik destek almalarına olanak tanıyarak terapi seanslarına gitmek için zaman ve para gibi engelleri ortadan kaldırabilir.

Dijital sağlık dijital vatandaşlık kavramının alt boyutlarından biri olarak günümüzde giderek önem kazanmaktadır. Dijital sağlık uygulamaları sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık durumunun takibi açısından büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Dijital sağlık uygulamaları insanların sağlık durumunu daha iyi yönetmelerine yardımcı olmaktadır. İnsanların dijital sağlık uygulamalarının kullanımı konusunda bilinçli ve sorumlu davranması sağlık hizmetlerinde dijital teknolojilerin güvenli ve etkili bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır. Dijital sağlık kavramı sadece fiziksel sağlığı değil aynı zamanda psikolojik ve ruhsal sağlığı da kapsamaktadır. Dijital ortamlarda psikolojik ve ruhsal sağlığımızı korumak için bilinçli ve dengeli bir şekilde dijital teknolojileri kullanmak oldukça önemlidir.

2.4.9. Dijital Güvenlik

Dijital vatandaşlık internet ve diğer dijital teknolojilerin kullanımı sırasında gösterilmesi gereken sorumlu davranışları ifade etmektedir. Bu kapsamda dijital güvenlik de dijital vatandaşlık kavramının alt boyutlarından birisidir. Dijital güvenlik kişilerin dijital ortamlarda karşılaşılabilecekleri tehlikelerden korunmaları için alınması gereken önlemleri ifade etmektedir. Bu önlemler arasında kişisel bilgilerin korunması, kimlik avı, kötü amaçlı yazılımlar, çevrimiçi taciz ve benzeri tehditlere karşı alınacak önlemler yer almaktadır. Başka bir ifade ile dijital güvenlik bilgi teknolojileri (BT) sistemlerinin, cihazların, ağların ve verilerin, izinsiz erişim, kullanım, değişiklik, tahribat, kesinti veya yıkım gibi tehditlere karşı korunmasını sağlamak için alınan önlemleri, politikaları, süreçleri ve teknolojileri kapsamaktadır (Stallings & Brown,

2012). Kısaca dijital güvenlik BT sistemlerini ve verilerini güvende tutmak, BT kaynaklarını korumak, gizlilik ve bütünlüğü sağlamak, hizmet kesintilerini ve zararlı faaliyetleri önlemek ve müdahale etmek için kullanılan bir dizi teknik, yönetsel ve organizasyonel tedbirleri içermektedir.

Ribble'a (2015) göre ise dijital güvenlik kişisel ve gizli bilgilerin, verilerin ve dijital varlıkların çevrimiçi ortamlarda korunma becerisini ifade etmektedir. Dijital güvenlik bireylerin çevrimiçi ortamlarda güvende kalmak için gerekli önlemleri alma, riskleri değerlendirme, dijital güvenlik politikalarına uyma ve dijital güvenlik farkındalığına sahip olma becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir (Ribble, 2015). Dijital güvenlik dijital vatandaşlık becerilerinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve bireylere güvenli ve sorumlu bir şekilde dijital teknolojileri kullanma becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır. İnternet ve diğer dijital teknolojiler kişisel bilgilerin toplanması, işlenmesi ve depolanması için kullanılmaktadır. Bu teknolojilerin yaygınlaşması kişisel bilgilerin hırsızlığı ve siber saldırılar gibi tehditleri beraberinde getirmiştir. Bu nedenle dijital ortamlarda güvenliğin sağlanması ve kişisel bilgilerin korunması giderek önem kazanmaktadır. Dijital güvenliğin sağlanması için öncelikle kullanıcıların bilinçli olması gerekmektedir. Kullanıcılar dijital ortamlarda kimliklerini ve kişisel bilgilerini korumak için güçlü parolalar kullanmalı, sosyal medyada paylaştıkları bilgileri sınırlamalı ve gelen e-postaları dikkatli bir şekilde incelemelidir. Ayrıca kullanıcıların kullandıkları cihazları güncel tutmaları ve güvenlik yazılımlarını yüklemeleri de oldukça önemlidir bu sayede kötü amaçlı yazılımların cihaza bulaşması engellenebilmekte ve bilgisayarın veya cep telefonunun hacklenmesi önlenmektedir.

Dijital güvenlik dijital vatandaşlık kavramının vazgeçilmez bir parçasıdır. Dijital güvenlik internet ve diğer dijital teknolojilerin kullanımı sırasında karşılaşılabilecek tehditlere karşı korunmak için alınması gereken önlemleri ifade etmektedir. Bu önlemler kullanıcıların bilinçli olması, cihazlarını güncellemesi ve güvenlik yazılımlarını yüklemesi haricinde kamu kurumları ve özel sektör firmalarının da çalışmalarıyla birlikte dijital güvenliğin sağlanmasına katkı sağlamaktadır.

3. LİTERATÜR TARAMASI

3.1. Bireysel Yenilikçiliğe Yönelik Çalışmalar

Bireysel yenilikçilik son yıllarda özellikle işletme ve girişimcilik alanlarında yoğun ilgi gören bir konu olmuştur. Bireysel yenilikçilik kavramı kişilerin kendi başlarına yarattıkları yenilikleri ifade etmekte ve özellikle girişimcilik alanında önemli bir yere sahip olmaktadır. Bireysel yenilikçilik geleneksel iş modellerinin dışına çıkarak yeni ve farklı fikirlerin hayata geçirilmesine olanak sağlamaktadır. Bireysel yenilikçilik ile ilgili literatürde birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalar bireysel yenilikçilik kavramının önemini ve bu konuda yapılacak çalışmaların potansiyelini vurgulamaktadır. Bireysel yenilikçilik inovasyonun önemli bir unsuru olarak değerlendirilmekte ve işletmelerin rekabet avantajı sağlaması için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bireysel yenilikçilik ile ilgili literatürde yapılan çalışmalarda yenilikçilik süreci ve yönetimi, yenilikçi düşünce ve yaratıcılık, girişimcilik, yenilikçi liderlik, teknolojik yenilikler ve dijital dönüşüm gibi konular ele alınmaktadır. Ayrıca bireysel yenilikçilik ile ilgili olarak başarılı girişimcilerin özellikleri ve bu özelliklerin nasıl geliştirilebileceği konuları da araştırılmaktadır.

Birçok araştırmacı bireysel yenilikçilik konusunda çalışmalar yapmıştır. Bu araştırmaların en başında Teresa Amabile tarafından yazılan "Creativity in context: Update to the social psychology of creativity" kitabı gelmektedir. Bu kitap yaratıcılık ve yenilikçilik konuları çerçevesinde bireysel farklılıklar, motivasyon, örgütsel etki, takım çalışması, liderlik gibi konuları ele alarak bireysel yenilikçiliğin önemini tartışmaktadır. Amabile bireysel yenilikçiliğin yaratıcılık, problem çözme, fikir üretme, yeni ürün ve hizmetler oluşturma, süreçlerde verimlilik artışı sağlama gibi pek çok alanda büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır (Amabile M. T., 2018). Kitabında aynı zamanda yenilikçiliği etkileyen bireysel faktörleri ve bu faktörlerin nasıl geliştirilebileceğini de ele almaktadır. Amabile bireysel yenilikçilik konusunda bireysel faktörlerin etkisine odaklanmaktadır. Bu faktörler kişisel özellikler, problem çözme yeteneği, yetenekler ve motivasyon olarak sıralanmaktadır (Amabile M. T., 2018). Amabile ayrıca inovasyonun sosyal ve kültürel etkilerine de dikkat çekmektedir. Yenilikçilik sürecinde bireysel faktörlerin yanı sıra organizasyon kültürü, yönetim tarzı, çalışma ortamı gibi faktörlerin de önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Amabile M. T., 2018). Bu çalışma bireysel yenilikçilik konusunda oldukça önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir ve inovasyon süreçlerinde bireysel faktörlerin önemini vurgulayan birçok çalışmaya ilham kaynağı olmaktadır.

Bir başka araştırmacı olan Anderson ve West (1998) ekip çalışması ve yenilikçilik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu alışma yenilik yapma ikliminin işletme performansı ve rekabet gcu üzerindeki onemine dikkat çekmektedir. Araştırmacılar yenilik yapma ikliminin belirleyicilerini ve bu iklimi ölçmek için kullanılabilecek araçları incelemişlerdir. Çalışmada "Ekip İklimi Envanteri" adlı bir araç geliştirilmiştir. Bu araç iş gruplarının yenilik yapma iklimini ölçmek için kullanılan en yaygın araçlardan birisidir. Çalışma araştırmacıların yenilik yapma iklimi konusundaki anlayışını artırmakta ve işletmelere yenilik yapma iklimlerini geliştirmek için bir araç sunmaktadır. Bu araç işletmelerin yenilik yapma kapasitelerini ölçerek, yenilik yapmaya yönelik stratejilerini belirlemelerine yardımcı olmaktadır (Anderson & West, 1998).

Chen ve Huang (2009) ise insan kaynakları yönetimi ve yenilikçilik arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma insan kaynakları yönetimi (İKY) uygulamalarının yenilik performansına etkisini incelemekte ve bilgi yönetimi kapasitesinin bu ilişkideki aracılık rolünü ele almaktadır. Çalışmada İKY uygulamaları, yenilikçilik performansını destekleyen etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. İKY uygulamalarının yenilikçilik performansına olan etkisinin ise bilgi yönetimi kapasitesi üzerinden gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu bağlamda İKY uygulamaları bilgi yönetimi kapasitesini arttırarak, yenilikçilik performansını dolaylı olarak etkilemektedir (Chen & Huang , 2009). Ayrıca bu alışma İKY uygulamalarının yenilikçilik performansı üzerindeki etkisini analiz ederken, "işe alım ve seçme, eğitim ve geliştirme, performans değerlendirmesi, ödüllendirme ve motivasyon" gibi İKY uygulamalarını da ele almaktadır. Özellikle yenilikçilik performansını arttırmak isteyen işletmeler için İKY uygulamalarının önemini vurgulamakta ve bu uygulamaların yenilikçilik performansını arttırma mekanizmalarını açıklamaktadır (Chen & Huang , 2009). İKY uygulamalarının yenilikçilik performansı üzerindeki etkisini anlamak ve bilgi yönetimi kapasitesinin bu etkideki rolünü değerlendirmek işletmelerin yenilikçilik performansını arttırmak için İKY stratejileri geliştirmesine yardımcı olabilmektedir.

Bireysel yeniliğe farklı bir açıdan yaklaşan araştırmaların bir diğeri de Richard Florida tarafından 2002 yılında yayınlanmıştır. Bu alışma yaratıcı sınıfın, sanatçıların ve tasarımcıların yoğun olduğu bölgelerin, ekonomik büyüme ve yenilikçilik açısından önemini ele almaktadır. Florida "Bohemia" olarak adlandırdığı bu bölgelerin ekonomik büyüme ve yenilikçilik açısından önemli bir kaynak olduğunu belirtmektedir (Florida, 2002). Bu bölgelerdeki yaratıcı insanlar yeni fikirler ve ürünler geliştirerek ekonomik yeniliklere katkıda bulunmaktadır. Florida yaratıcı sınıfın ve yenilikçiliğin ekonomik büyümeye ve rekabet gücüne

katkısını vurgulayarak, Bohemia'nın ekonomik coğrafya açısından önemini ortaya koymaktadır. Çalışmada Bohemia'nın ekonomik coğrafya açısından özellikleri özellikle de bölgedeki yaratıcı sınıfın nitelikleri ve bu sınıfın bölgedeki toplumsal ve ekonomik etkileri incelenmektedir. Ayrıca bu bölgelerdeki yenilikçi faaliyetlerin şirketlerin inovasyon performansı ile doğrudan bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Florida çalışmasında ayrıca Bohemia'nın ekonomik coğrafyadaki önemine odaklanırken bölgedeki sosyal ve kültürel çeşitliliğin de ekonomik büyüme ve yenilikçilik açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır (Florida, 2002). Bu çeşitlilik yenilikçiliği artıran farklı düşünce ve fikirlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bu çalışma yaratıcı sınıfın ve yenilikçiliğin ekonomik büyüme ve rekabet gücüne katkısını vurgulayan önemli bir çalışma olarak kabul edilmekte ve yerel ekonomik gelişmeler için yeni stratejilerin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Hargadon, ve Sutton'un (2000) çalışmasında ise inovasyon fabrikası kavramı ele alınarak inovasyon sürecindeki bireysel ve örgütsel faktörler tartışılmaktadır. Bu çalışma inovasyon ve yeniliğin nasıl yapıldığına yönelik bir rehber niteliğinde olup özellikle büyük şirketlerin inovasyon süreçlerinde nasıl başarılı olabileceklerini ele almaktadır. Hargadon ve Sutton (2000) inovasyonun sadece ürün ve teknoloji geliştirme işleviyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda iş modeli, operasyonel süreçler ve organizasyonel yapı gibi diğer unsurları da içerdiğini vurgulamaktadır. Bu unsurların birleştirilmesi "inovasyon fabrikası" adı verilen bir sistem oluşturulmasına yardımcı olmaktadır (Hargadon & Sutton, 2000). Çalışmada inovasyon fabrikasının oluşturulmasında ve başarılı bir şekilde işletilmesinde izlenebilecek bir dizi adım önerilmektedir. Bu adımlar arasında öncelikle inovasyonun öneminin anlaşılması ve şirket kültüründe bu fikrin yerleştirilmesi, ardından doğru insanların işe alınması, çalışanların inovasyon sürecine dahil edilmesi, işbirliğine dayalı bir çalışma ortamının yaratılması, inovasyon sürecinin yönetilmesi ve son olarak inovasyon fikirlerinin değerlendirilmesi ve uygulanması yer almaktadır. Hargadon ve Sutton (2000) çalışmalarında inovasyonun sadece bir kişinin ya da bir grup insanın fikri olmadığını aksine başarılı bir inovasyon süreci için birçok kişinin ve departmanın dahil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca inovasyonun sadece başarılı fikirlerin uygulanması anlamına gelmediğini aynı zamanda hataların da yapıldığı bir süreç olduğunu ve bu hataların da değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Bu çalışma büyük şirketlerin inovasyon süreçlerinde başarılı olmaları için bir yol haritası sunarak inovasyon kültürünün ve süreçlerinin yönetilmesinde izlenmesi gereken adımları ortaya koymaktadır.

Bu örnekler bireysel yenilikçilik konusunda yapılmış yabancı literatür çalışmalarından sadece birkaçıdır. Bireysel yenilikçilik Türkiye literatüründe de oldukça önemli bir konudur. Birçok Türk araştırmacı da bireysel yenilikçilik konusunda çalışmalar yapmıştır. Kılıçer ve Odabaşı (2010) tarafından yapılan bir araştırmada bireysel yenilikçilik ölçeği Türk kültürüne uygun hale getirilmiş, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Araştırmanın öncelikli amacı bireysel yenilikçilik kavramının Türk kültüründe ne kadar yaygın olduğunu ve ölçülebilir olup olmadığını belirlemektir (Kılıçer & Odabaşı, 2010). Bu amaçla ölçek Türkçeye çevrilmiş ve Türkiye'deki çeşitli sektörlerde çalışan kişilerden oluşan bir örneklem kullanılarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın sonuçları bireysel yenilikçiliğin Türk kültüründe de önemli bir kavram olduğunu ve ölçülebilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik açısından da kabul edilebilir sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu nedenle bireysel yenilikçilik ölçeğinin Türk kültüründe bireysel yenilikçiliğin ölçülmesi için kullanılacak uygun bir araç olduğu sonucuna varılmıştır (Kılıçer & Odabaşı, 2010). Bu çalışma bireysel yenilikçilik kavramının Türk kültüründe ne kadar önemli olduğunu ve ölçülebilir olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Türk kültürüne özgü faktörlerin dikkate alınması açısından da önemlidir bu nedenle araştırma Türk iş dünyası ve akademik çevrelerinde büyük ilgi görmektedir.

Çuhadar, Bülbül ve Ilgaz (2013) tarafından yapılan bir araştırma ise öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özellikleri ile teknopedagojik eğitim yeterlikleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu araştırmada öğretmen adaylarına bireysel yenilikçilik özellikleri ve teknopedagojik eğitim yeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için ölçekler uygulanmıştır. Ölçek aracılığıyla öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özelliklerinin (değişime direnç, fikir önderliği, deneyime açıklık, risk alma) ve teknopedagojik eğitim yeterliklerinin (tasarım, uygulama, etik, uzmanlaşma) ölçümleri yapılmıştır. Araştırma sonucu öğretmen adaylarının genel olarak teknopedagojik eğitim yeterliklerinin ileri düzeyde olduğunu ancak öğretmen adaylarının herhangi bir yeniliği kabullenmeden önce yeniliğin bireysel veya toplumsal temelde denenmesini ve gözlemlenebilir sonuçlara göre belirli bir yarar algısı geliştirme eğiliminde olduklarını ortaya çıkarmıştır (Çuhadar, Bülbül, & Ilgaz, 2013).

Özgür (2013) tarafından yapılan bir araştırmada ise bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bireysel yenilikçilik özellikleri arasındaki ilişki farklı değişkenler açısından incelenmektedir. Araştırmanın örneklemini Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 165 bilişim teknolojileri öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu öğretmen adaylarına "California Eleştirel Düşünme Eğilimi (CCTDI)" ve "Bireysel

Yenilikçilik Ölçeği" uygulanmıştır. Ayrıca araştırmada öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi ve anne-babanın eğitim durumu gibi değişkenler dikkate alınmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özelliklerinin “sorgulayıcı” kategorisinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının bireysel yenilikçilik özellikleri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ancak öğrenim gördükleri sınıf düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırma sonucu öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bireysel yenilikçilikleri arasında pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Özgür, 2013).

Demirel ve Seçkin (2008) tarafından yapılan bir araştırmada ise bilgi ve bilgi paylaşımının yenilikçilik üzerindeki etkisini incelenmiştir. Araştırma bir literatür taraması olup örgütlerin ve bireylerin yenilikçiliğe açık, rekabette başarılı ve yenilikçi kültür oluşturmalarında sahip oldukları bilgiyi paylaşmalarının ve yenilik sürecinde kullanmalarının önemi vurgulanmaktadır (Demirel & Seçkin, 2008). Araştırmada bilginin temelinde yeniliği yeniliğin de temelinde bilgiyi barındırdığı ifade edilmektedir. Yenilikçi fikirlerin ortaya çıkması için öncelikle mevcut bilgi ve tecrübelerin bir araya getirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde bilgi üretimi süreci de yenilikçi yaklaşımlarla şekillenmektedir. Bu nedenle bir organizasyonun yenilikçi eylemlerinin bilginin kullanımı ve akışını yenilik sürecine dahil etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırma sonucunda yenilikçi düşüncenin gelişmesinin örgütsel kültürün öğrenme ve bilgi paylaşımını dayatma derecesine bağlı olduğu ifade edilmektedir (Demirel & Seçkin, 2008).

Bu çalışmalar bireysel yenilikçilik kavramını Türkiye’de farklı sektörlerde ve farklı bölgelerde araştırmış ve bireysel yenilikçilik davranışını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Bu çalışmaların hepsi bireysel yenilikçiliğin önemini ve etkisini tartışmakta ve konunun daha iyi anlaşılması için yol gösterici olmaktadır.

3.2.Dijital Vatandaşlığa Yönelik Çalışmalar

Günümüzde teknolojinin hızlı gelişmesiyle birlikte insanlar dijital dünyada aktif olarak varlıklarını sürdürmeye başlamışlardır. İnternet kullanımı, sosyal medya platformları ve diğer dijital araçlar hayatımızın birçok alanında önemli bir rol oynamaktadır. Ancak dijital dünyada var olmak bireylerin sorumluluklarını da beraberinde getirmektedir. Bu noktada dijital vatandaşlık kavramı önem kazanmaktadır. Dijital vatandaşlık bireylerin dijital dünyada bilgi, beceri ve tutumlarını ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram bireylerin dijital

dünyada güvenli, etik ve sorumlu davranışlar sergilemesi için gereken becerileri ve bilgileri öğrenmelerini teşvik etmektedir.

Dijital vatandaşlık ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar eğitim, teknoloji, sosyal medya, siber zorbalık, online mahremiyet, dijital haklar, açık erişim ve internet kullanımı gibi konuları ele almaktadır. Dijital vatandaşlık denildiğinde literatürde öne çıkan ve konuyla ilgili birçok çalışması bulunan isimlerden birisi Mike Ribble'dır. Ribble (2015) dijital vatandaşlık eğitiminin önemine vurgu yaparak, öğrencilerin dokuz önemli dijital vatandaşlık ögesini öğrenmeleri gerektiğini belirtmektedir. Çalışmanın ana fikri dijital dünyanın giderek artan etkisine karşı eğitim sisteminin, öğrencileri bu yeni dünya düzenine hazırlamak için bir dijital vatandaşlık eğitimi sunması gerektiği yönündedir. Araştırmacı bu eğitimin sadece teknik becerileri öğretmekle sınırlı kalmaması gerektiğini aynı zamanda öğrencilerin dijital dünyada etik değerleri, sorumlulukları ve özgürlükleri öğrenmelerini de içermesi gerektiğini savunmaktadır (Ribble, 2015). Ribble ve Park tarafından yazılmış "The Digital Citizenship Handbook for School Leaders" adlı kitap ise dijital vatandaşlık konusunu eğitimciler için ele almaktadır. Kitap öğretmenler, okul yöneticileri ve diğer eğitimciler için dijital vatandaşlık eğitiminin önemini vurgulamakta ve bu eğitimi nasıl sağlayabilecekleri konusunda pratik tavsiyeler ve dijital vatandaşlık eğitiminin okullarda nasıl uygulanabileceği hakkında öneriler sunmaktadır. Kitap dijital vatandaşlık eğitimi öğrencilere vermenin yanı sıra okul personeli ve velilerin de bu konuda eğitilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kitapta ayrıca dijital vatandaşlık eğitiminin okullarda nasıl sürdürülebilir hale getirilebileceği ve bu konuda okul liderlerinin nasıl bir rol oynayabileceği konusunda da fikirler sunulmaktadır (Ribble & Park, 2019).

Vatandaşlık ve demokrasi ile ilgili konularda çalışan bir araştırmacı olan Bennett (2008) ise dijital teknolojinin kullanımı ile birlikte vatandaşlığın nasıl değiştiği ve dijital vatandaşlık kavramının nasıl geliştiği konularını incelemektedir. Bu çalışma dijital teknolojilerin vatandaşların siyasi katılımı ve demokrasiye etkilerini ele almaktadır. Araştırma dijital teknolojilerin vatandaşların siyasi katılımına daha fazla fırsat sunduğunu ancak aynı zamanda katılımı da sınırlayabileceğini belirtmektedir aynı zamanda araştırmada dijital vatandaşlık kavramının vatandaşların medya kullanımı, bilgiye erişim ve düşünce özgürlüğü haklarına nasıl etki ettiği ve vatandaşların bu konularda nasıl daha bilinçli olabileceği konuları da ele alınmaktadır (Bennett, 2008). Bu araştırma dijital vatandaşlık kavramının önemini ve vatandaşların dijital dünyada nasıl sorumlu davranabilecekleri konularında öneriler

sunmaktadır. Çalışma dijital teknolojilerin vatandaşlık ve demokrasi üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve dijital vatandaşlık kavramının daha iyi anlaşılması için önemli bir adımdır.

Greenhow ve Robelia (2009) ise online sosyal ağların dijital vatandaşlık ve kimlik oluşumu üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Çalışma online sosyal ağlardaki bilgi ve kültür alışverişi yoluyla bireylerin kimliklerini nasıl oluşturduğunu ve geliştirdiğini incelemektedir. Araştırmacılar online sosyal ağların bireylerin kimliklerini oluşturmada ve geliştirmede önemli bir rol oynadığını ve dijital vatandaşlık becerilerinin bu süreçte önemli olduğunu belirtmektedirler (Greenhow & Robelia, 2009). Çalışmada online sosyal ağların bireylerin öğrenme deneyimlerine olan etkisi de araştırılmaktadır. Araştırmacılar online sosyal ağların bireylerin öğrenme deneyimlerini artırdığını ve bu deneyimlerin bireylerin dijital vatandaşlık becerilerini geliştirmede önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir. Çalışmada dijital vatandaşlık kavramının online sosyal ağlar aracılığıyla kimlik oluşumuna katkıda bulunabileceğini ve bireylerin dijital vatandaşlık becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabileceğini vurgulamaktadır (Greenhow & Robelia, 2009).

Fraillon ve arkadaşları (2014) ise Uluslararası Eğitim Araştırmaları Birliği tarafından gerçekleştirilen, IEA Uluslararası Bilgisayar ve Bilgi Okuryazarlığı Araştırması'na (ICILS) dayanan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışma 21 ülkeden yaklaşık 60.000 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın uluslararası raporudur. Bu araştırmanın amacı öğrencilerin dijital okuryazarlık ve teknoloji kullanımı konusundaki becerilerini ve bu becerilerin eğitimleri açısından nasıl geliştirilebileceğini incelemektir. Çalışmanın sonuçları dijital okuryazarlık becerilerinin eğitim açısından önemini vurgulamaktadır. Ayrıca dijital okuryazarlık becerilerinin sadece teknik becerileri değil aynı zamanda sosyal ve etik boyutları da içermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışma ayrıca öğrencilerin dijital okuryazarlık becerilerinin ve teknoloji kullanımının öğretmenlerin, okulların ve toplumun desteğiyle geliştirilebileceğini belirtmektedir. Bu amaçla eğitim sistemi ve öğretmenlerin dijital okuryazarlık eğitimine daha fazla odaklanmaları ve öğrencilerin dijital vatandaşlık becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak stratejiler geliştirmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Fraillon, Ainley, Schulz, Friedman, & Gebhardt, 2014). Bu çalışma dijital vatandaşlık becerilerinin eğitimdeki önemini vurgulayarak öğretmenlere, okul yöneticilerine ve eğitim politika yapıcılarına dijital okuryazarlık eğitimine daha fazla odaklanma çağrısında bulunmaktadır.

Ohler (2011) ise dijital vatandaşlık eğitiminin karakter eğitimi ile ilişkisini ele almaktadır. Araştırmada dijital dünyada etik değerleri, sorumlulukları ve özgürlükleri öğrenmenin öğrencilerin karakter gelişimine yardımcı olacağı savunulmaktadır. Çalışmada

dijital dünyada bireylerin etik değerleri, sorumlulukları ve özgürlükleri öğrenmelerinin karakter gelişimi açısından önemli bir role sahip olduğu vurgulanmaktadır (Ohler, 2011). Araştırma dijital vatandaşlık eğitiminin sadece teknoloji kullanımıyla ilgili becerileri öğretmekle sınırlı olmadığını aynı zamanda bireylerin dijital dünyada etik, sorumlu ve özgür bir şekilde hareket etmelerini de kapsadığını belirtmektedir. Ohler (2011) dijital vatandaşlık eğitiminin karakter eğitimi ile birleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bireylerin dijital dünyada etik değerlerini, sorumluluklarını ve özgürlüklerini öğrenerek, karakter gelişimlerine katkıda bulunabilecekleri düşüncesini öne sürmektedir. Ayrıca dijital vatandaşlık eğitiminin sadece eğitim kurumlarında değil aynı zamanda ailelerin ve toplumun da sorumluluğunda olduğunu belirtmektedir (Ohler, 2011).

Bu çalışmalar dijital vatandaşlık konusunda yapılmış yabancı literatür çalışmalarından sadece birkaçıdır. Türkiye'de de dijital vatandaşlık konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Isman ve Gungoren (2014) tarafında yapılan bir araştırmada dijital vatandaşlık için bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırma 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde okuyan toplam 4395 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayalı olduğundan anket 229 öğrenci tarafından doldurulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda literatür taranarak dijital vatandaşlığın dokuz alt boyutu temel alınmış ve madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan maddeler uzmanlar tarafından değerlendirilmiş ve uzmanların önerileri doğrultusunda ölçek 34 madde olarak tasarlanmıştır. Ölçeğin katılımcılara uygulanarak güvenilirlik ve geçerlik analizleri yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin güvenilirliğini incelemek için iç tutarlılık katsayıları kullanılmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda ölçek 33 maddeden oluşmaktadır (Isman & Canan Gungoren, 2014). Bu çalışma ile eğitim fakültesi öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeylerini ölçmek için bir ölçek geliştirilmiştir. Sonuç olarak geliştirilen ölçek dijital vatandaşlık ile ilgili çalışmalarda kullanılabilecek etkili bir ölçme aracıdır ve ileride yapılacak çalışmalarda kullanılabilir.

Çubukçu ve Bayzan (2013) yaptıkları bir çalışmada dijital vatandaşlık kavramı ve dokuz alt boyutunu inceleyerek internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımının önemini vurgulamaktadır. Çalışmada dijital vatandaşlık kavramı ile internetin riskleri birlikte analiz edilmektedir. Araştırma Türkiye ve dünya genelinde dijital vatandaşlık algısı ve güvenli internet kullanımına ilişkin yapılan çalışmaları ve istatistiksel göstergeleri incelemektedir. Araştırmada Türkiye ve dünyadaki mevcut düzenlemeler incelenerek yeni gelişmeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda mevcut durumun geliştirilmesi için atılması gereken adımlardan bahsedilmektedir. Araştırma sonucuna göre Türkiye'de yapılan çalışmaların düşük seviyelerde

olduğu ve büyük çoğunluğunun Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı bünyesinde yürütüldüğü gözlemlenmiştir. Avrupa'da ağırlıklı olarak Sivil Toplum Kuruluşları bünyesinde yer alan Güvenli İnternet Merkezleri ve Yardım Hatlarının Türkiye'de yeterince yapılanmamış olması en büyük eksikliklerin başında geldiği gözlenmektedir (Çubukçu & Bayzan, 2013). Çalışma her ne kadar internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile dijital vatandaşlık kavramının birlikte ele alınması üzerine odaklansa da dijital vatandaşlığın SWOT analizi sektöre ve devletlere de önemli görevler düştüğünü göstermektedir.

Aldemir ve Avşar (2020) COVID-19 pandemi sürecinde hükümetlerin ve kurumların artan dijitalleşme eğilimlerini dikkate alarak dijital vatandaşlık kavramının unsurları ve uygulamalarını incelemişlerdir. COVID-19 pandemi dönemi hükümetleri olağanüstü önlemler almaya ve insanların yaşamlarını yeniden şekillendirmeye zorlamıştır. Bu süreçte evde kalma zorunluluğu olduğundan iş, eğitim vb. gibi hayatın normal akışının devam etmesi dijital ortamlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte tüm kararlar, önlemler ve çağrılar dijital platformlar üzerinden yapılarak yaşam dijital araçlar kullanılarak sürdürülmüştür. Bu nedenle teknoloji ve dijitalleşme bir ihtiyaç haline gelerek dijital vatandaşlık kavramı da bu dönüşümden etkilenmiştir (Aldemir & Avşar, 2020). Araştırmaya göre bu yeni dönem dijital vatandaşlığın tanımını genişletmekte ve yeni yetkinlikler ekleyerek kavramın sahip olduğu tanımı değiştirmektedir. Dijital çağın gerektirdiği becerileri edinmek dijital vatandaşlık kavramının önemini artırmakta ve herkesin dijital vatandaşlık konusunda bilgi sahibi olması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum teknolojinin hemen hemen her alanda kullanıldığı bu dönemde herkesin aslında dijital bir vatandaş haline geldiğini göstermektedir (Aldemir & Avşar, 2020).

Yapılan bir başka araştırmada ise dijital vatandaşlık kavramı ele alınarak internet kullanıcılarının sorumluluklarını vurgulamak için sosyal medya platformları incelenmiştir. Doğru dijital vatandaşlık uygulamalarının benimsenmesi için sağlanan eğitim fırsatlarının da araştırıldığı bu çalışma günümüzde vazgeçilmez bir iletişim ve paylaşım aracı olan sosyal medyanın rolünü ele almaktadır (Kırık, Bölükbaş, & Cengiz, 2019). Araştırmaya göre dijital kimlikler gerçek hayatta var olan kimliklerin dijital dünyadaki yansımasıdır ancak dijital medya kullanımının artmasıyla birlikte kimliğini gizleyen ya da değiştiren tehditlerden ve sosyolojik baskılardan uzak durmak oldukça önemli hale gelmiştir. Bu nedenle dijital medyayı aktif bir şekilde kullanan dijital vatandaşlar sosyal medya üzerindeki ifade şekillerini belirleyerek ortaya çıkan durumları yönlendirebilirler. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre üreticilerin dijital vatandaşlık ve boyutları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ancak sosyal medyadaki

vatandaşlık görevlerini sorumlu bir şekilde yerine getirmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Sosyal medya bağlamında yapılan bu araştırmada katılımcıların daha aktif ve bilinçli oldukları fakat dijital vatandaşlık kavramlarıyla ilgili herhangi bir eğitim almadıkları da gözlemlenmiştir (Kırık, Bölükbaş, & Cengiz, 2019).

Literatürde yapılan tüm bu çalışmaların ortak noktası dijital vatandaşlık kavramının önemini vurgulamaları ve bireylerin dijital dünyada etik, sorumlu ve güvenli bir şekilde hareket etmeleri için gerekli olan becerileri kazanmalarına yardımcı olmak amacıyla dijital vatandaşlık eğitimine odaklanmalarıdır.

4. BİREYSEL YENİLİKÇİLİK İLE DİJİTAL VATANDAŞLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte önem kazanmış kavramlardır. Her iki kavram da bireylerin kendilerini teknolojik açıdan güncel tutmalarını, yenilikçi düşüncelerini ve dijital ortamda etik, sorumlu ve güvenli davranmalarını gerektirir. Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasında yakın bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bireysel yenilikçilik bireylerin yeni fikirler geliştirme, yeni ürünler veya hizmetler oluşturma ve işletmeleri geliştirme konusunda yaratıcı olmalarını ifade etmektedir. Dijital vatandaşlık ise dijital teknolojileri anlama ve bunları güvenli bir şekilde kullanma becerisini ifade etmektedir. Bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişki dijital teknolojilerin kullanımı ve bu teknolojilerin yenilikçi fikirler ve çözümler oluşturma sürecine nasıl katkı sağlayabileceği konusunda yatmaktadır.

Bireysel yenilikçiliğin dijital vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Yeni fikirler geliştirirken bireyler dijital araçları ve kaynakları kullanarak araştırma yapar, veri analizi yapar ve iletişim kurarlar. Bu süreçte dijital vatandaşlık becerileriyle uyumlu hareket etmek ve özellikle dijital güvenlik ve gizlilik konularında dikkatli olmak gerekmektedir. Diğer yandan dijital vatandaşlığın ise bireysel yenilikçilik için bir zemin oluşturduğu düşünülmektedir. Bireyler internet üzerinde mevcut olan kaynaklardan yararlanarak yenilikçi fikirler geliştirebilirler. Aynı zamanda dijital vatandaşlık becerileri bireylerin bu fikirleri etik, sorumlu ve güvenli bir şekilde uygulamalarına da olanak tanımaktadır. Dijital vatandaşlık becerilerine sahip olan bireyler dijital teknolojileri daha verimli bir şekilde kullanabilir ve yenilikçi fikirleri daha hızlı bir şekilde hayata geçirebilirler. Aynı şekilde bireysel yenilikçilik becerilerine sahip olan bireyler de dijital teknolojileri daha iyi anlayabilir ve bu teknolojileri kullanarak daha yenilikçi çözümler geliştirebilirler. Bu nedenle bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişki yenilikçi fikirlerin dijital teknolojiler kullanılarak hayata geçirilmesi için önemlidir. Bireylerin hem bireysel yenilikçilik hem de dijital vatandaşlık becerilerini geliştirmeleri kendileri ve toplum için faydalı olacaktır. Bu nedenle bu alanda araştırma yapılması dijital vatandaşlık becerilerinin ve bireysel yenilikçiliğin önemi konusunda farkındalığı artırarak hem bireyler hem de toplum için faydalı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Bu araştırma bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlığın birbirini tamamlayan kavramlar olduğundan yola çıkmaktadır. Bireyler yenilikçi fikirlerini dijital araçlar ve

kaynaklar kullanarak geliştirirken dijital vatandaşlık becerileriyle uyumlu hareket etmelidirler. Dijital vatandaşlık becerileri ise bireylerin yenilikçi fikirlerini etik, sorumlu ve güvenli bir şekilde uygulamalarına yardımcı olmaktadır.

4.1.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Türkiye genelinde bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında bireysel yenilikçilik beş farklı kategori altında incelenmektedir. Bu kategoriler yeniliği kabul etme aşamasına göre; yenilikçiler, öncüler, sorgulayıcılar, kuşkucular ve gelenekçiler olarak ifade edilmektedir. Dijital vatandaşlık ise dokuz alt boyutta incelenmektedir. Bu boyutlar; dijital okuryazarlık, dijital hukuk, dijital iletişim, dijital erişim, dijital ticaret, dijital etik, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenlik olarak ayrılmaktadır.

Bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi ortaya koymak bireylerin teknolojik dünyada başarılı olması için son derece önemlidir. Bireylerin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilmeleri ve yenilikçi fikirler geliştirebilmeleri için dijital vatandaşlık becerilerini öğrenmeleri gerekmektedir. Bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık becerileri birbirini tamamlayan kavramlardır ve bireylerin teknolojik dünyada başarılı olmaları için bir arada kullanılmaları gerekmektedir. Buradan hareketle bu araştırmada bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişki incelenecektir.

4.2.Yöntem

Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sürecinde öncelikle dijital vatandaşlık kavramının anlaşılması ve açıklanması amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama alanda yayınlanmış makaleler, kitaplar, raporlar ve diğer kaynaklar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasından elde edilen bilgiler tasnif edilerek araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra nicel araştırma yöntemlerinden biri olan anket formu hazırlanmıştır. Bu form online olarak katılımcılara sunulmak üzere link üzerinden erişilebilen bir soru formu olarak oluşturulmuştur. Çevrimiçi anket formu katılımcılara uygulanmıştır.

Bu bölümden sonra araştırma problemine uygun olarak belirlenen araştırma modeliyle ilgili bilgiler, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri toplama süreci

hakkındaki ayrıntılar ile verilerin analiz edilmesinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgiler sunulmaktadır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma nicel bir araştırma olup veri toplama aşamasında katılımcılara öncelikle demografik bilgiler sorulmuş sonrasında dijital vatandaşlık ölçeği (Isman & Canan Gungoren, 2014) ve Kılıçer ve Odabaşı (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan bireysel yenilikçilik ölçeği kullanılmıştır. Ankette katılımcıların hem demografik bilgilerini hem de bireysel yenilik ve dijital vatandaşlık seviyelerini ölçmek için toplamda 59 madde yer almaktadır. Bu maddelerden 53 tanesi beşli likert tipinde hazırlanmış ve faktörleri ölçmeye yöneliktir.

Veriler dijital ortamlar (Twitter, Instagram, Whatsapp, LinkedIn) üzerinden toplanmıştır. Veri toplama süreci Ocak – Şubat 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Bireysel Yenilikçilik Ölçeği

Araştırmada kullanılan bireysel yenilikçilik ölçeği Kılıçer ve Odabaşı (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinal formunda bireylerin özellikleri beş farklı kategoriye göre değerlendirilmektedir. Kılıçer ve Odabaşı (2010) tarafından çevrilen Türkçe formunda ise ölçeğin dört faktörlü bir yapı sergilediği tespit edilmiştir. Bu faktörler literatür ve maddelerin özellikleri bağlamında sırasıyla "Değişime direnç", "Fikir önderliği", "Deneyime açıklık" ve "Risk alma" olarak adlandırılmıştır. Ölçekte toplam 20 ifade bulunmaktadır. İfadeler bireysel yenilikle ilgili olarak geliştirme sürecinde "Kesinlikle Katılmıyorum" ile "Kesinlikle Katılıyorum" arasında 5'li likert ölçeği kullanılarak puanlanmaktadır. Ölçekteki maddelerin 12'si pozitif (1, 2, 3, 5, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 18 ve 19. maddeler), 8'i ise negatif maddelerden oluşmaktadır (4, 6, 7, 10, 13, 15, 17 ve 20. maddeler).

Yenilikçilik puanı ölçekte yer alan pozitif maddelerden alınan toplam puanın, negatif maddelerden alınan toplam puandan çıkarılmasıyla hesaplanır ve elde edilen sonuca 42 puan eklenerek elde edilir. Ölçek üzerinde hesaplanan puanlar en düşük 14 ve en yüksek 94 arasında değişebilir. Bireyler bu puanlamaya göre yenilikçilik bağlamında kategorize edilebilmektedir. Buna göre hesaplanan puan 80'nin üzerinde ise "Yenilikçi", 69 ve 80 puan arasında ise "Öncü", 57 ve 68 puan arasında ise "Sorgulayıcı", 46 ve 56 puan arasında ise "Kuşkucu", 46 puanın altında ise "Gelenekçi" olarak yorumlanır. Ayrıca ölçek üzerinden hesaplanan puana göre bireylerin genel olarak yenilikçilik düzeyleri hakkında değerlendirme yapılabilir. Buna göre

68'den yüksek puan alan bireyler oldukça yenilikçi olarak değerlendirilirken, 64'ten düşük puan alan bireyler yenilikçilikte düşük olarak kabul edilir (Kılıçer & Odabaşı, 2010).

4.3.2. Dijital Vatandaşlık Ölçeği

Araştırmada kullanılan dijital vatandaşlık ölçeği Isman ve Canan Güngören (2014) tarafından hazırlanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde başlangıç olarak ilgili literatür taranmış ve dijital vatandaşlığın dokuz boyutunu temel alarak madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçek toplamda 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte "Kesinlikle Katılmıyorum" ile "Kesinlikle Katılıyorum" arasında 5'li likert tipi kullanılmıştır. Ölçek maddeleri dijital vatandaşlığın dokuz alt boyutu ile alt boyutlara indirgenmiştir.

4.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini dijital ortamlarda varlığını sürdüren dijital ayak izine sahip olan vatandaşlar oluşturmaktadır. Örneklemde yer alacak katılımcıların seçimi konusunda çalışma kapsamında veri toplama aracı olarak kullanılacak ölçekleri doldurmaya gönüllü olmak yeterli kabul edilmiştir. Örneklem seçimi yapılırken kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Örneklem kapsamında çalışma 343 katılımcı tarafından doldurulmuştur.

4.5. Araştırmanın Modeli ve Hipotezler

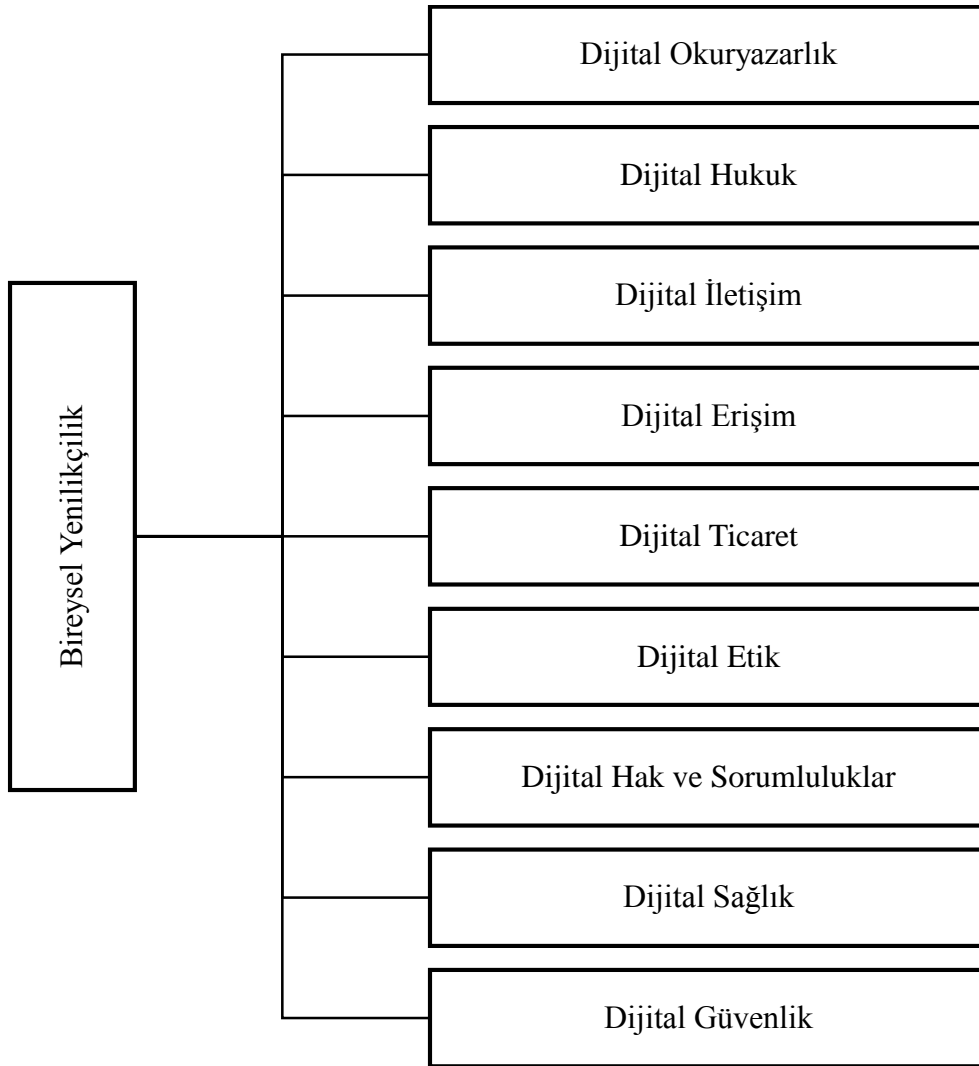
Araştırma soruları arasında yer alan “*Bireysel yenilikçilik, dijital vatandaşlığı ve alt boyutlarını etkilemekte midir?*” sorusundan yola çıkılarak araştırma modeli ve ilgili hipotezler oluşturulmuştur. Buna ilişkin hipotezler aşağıda yer almaktadır.

- H1: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital okuryazarlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H2: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital hukuk arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H3: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital hak ve sorumluluklar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H4: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital iletişim arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H5: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital güvenlik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H6: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital ticaret arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

- H7: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital erişim arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H8: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital etik arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
- H9: Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlığın alt boyutu olan dijital sağlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

Şekil 3: Araştırmanın Modeli

4.6. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 28 ve AMOS 28 paket programları ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığının belirlenmesi için her grup için ayrı ayrı Skewness (Çarpıklık), Kurtosis (Basıklık) değerlerine ve Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına bakılmıştır. Birinci araştırma sorusu için yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma vb. betimsel istatistikler tercih edilmiştir.

İkinci araştırma sorusu verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Analiz sonucuna göre cinsiyet değişkeni açısından ölçek toplam puan dağılımının normal dağılımdan anlamlı bir farklılık sergilemediği görülmüştür. Benzer şekilde yaş değişkeni açısından ölçek toplam puan dağılımının normal dağılımdan anlamlı bir farklılık sergilemediği görülmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından gruplar arası anlamlı farklılığın tespiti için hem verilerin normal dağılması hem de iki grup arasındaki farka bakılması sebepleriyle bağımsız örneklem t-testi tercih edilmiştir. Yaş değişkeni açısından gruplar arası anlamlı farklılığın tespiti için ise iki gruptan daha fazla farka bakıldığından tek yönlü varyans analizi tercih edilmiştir.

Üçüncü araştırma sorusu için ise geçerli faktör yapılarının belirlenmesine yönelik bireysel yenilikçilik ölçeği ve dijital vatandaşlık ölçeği için ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach's Alpha testi uygulanmıştır. Üçüncü araştırma sorusuna ait hipotezleri test etmek için ise yol analizi kullanılmıştır.

4.6.1. Geçerlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçekler geliştirme ve uyarlanma sürecinde faktör analizine tabi tutulmuştur ancak yine de kendi veri setimizde her iki ölçek için de ayrı ayrı doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), genellikle ölçek geliştirme ve geçerlilik analizleri için kullanıldığı gibi önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanması amacıyla da kullanılmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017). DFA yapılırken öncelikli olarak uyum iyiliği değerlerine bakılmalıdır. Uyum iyiliği değerleri doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen veri setinin test edilmek istenen yapıyı doğrulayıp doğrulamadığını belirlemek için kullanılmaktadır (Bentler & Yuan, 1999). DFA yapılırken Ki-Kare/Serbestlik Derecesi (CMIN/DF), İyi Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş Uyum İyi Uyum İndeksi (AGFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI), Artımlı Uyum İndeksi (IFI), Normlaştırılmamış Uyum İndeksi veya Tucker-Lewis İndeksi (NNFI/TLI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA), Standart Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü

(SRMR) gibi çeşitli uyum iyiliği ölçütleri göz önünde bulundurulmalıdır. Model uyum iyiliği değerleri için gereken eşik değerler konusunda farklı görüşler bulunmasına rağmen bu değerler genellikle belirli bir sınır aralığında kabul görmektedir.

Uyum iyiliği değerleri haricinde maddelerin faktör yüklerine de bakılmalıdır. Faktör yüklerinin kabul edilmesi için belli değerlerde olmaları gerekir. “Örneklem sayısının artması anlamlı kabul edilebilecek yük değerini düşürmektedir. 350 kişilik bir örnekte 0.3 üzeri yükler anlamlı kabul edilebilirken, örneklem sayısı 200’e düştüğünde bu değer 0.4’e, 120 civarında 0.5’e ve 85’e düştüğünde ise 0.6’ya çıkar. 50 örneklem için kabul edilebilecek değer 0.75’dir. 50’nin altı örneklemlerde ise faktör analizi zaten önerilmemektedir” (Hair, 2009).

Araştırmada kullanılan ölçekler için DFA yapılmış ve elde edilen sonuçlar aşağıda paylaşılmıştır.

4.6.1.1. Bireysel Yenilikçilik Ölçeği DFA

Bireysel yenilikçilik ölçeğinin yapı geçerliliği için AMOS 28 de doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde ölçeğin uyum iyiliği değerlerine ve faktörleri ölçen her bir maddenin standardize edilmiş regresyon yük değerlerine bakılmıştır. Aşağıdaki tabloda literatürde kabul edilen uyum iyiliği değerleri ile bireysel yenilikçilik ölçeğinde gözlenen uyum iyiliği değerleri yer almaktadır.

Tablo 1: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

	CMIN/DF	CFI	TLI	IFI	SRMR	RMSEA
Uyum İyiliği Kabul Değerleri	≤ 3	$\geq 0,90$	$\geq 0,90$	$\geq 0,90$	$\leq 0,10$	$\leq 0,08$
Uyum İyiliği Gözlenen Değerler	2,084	,919	,907	,920	,0563	,056

Doğrulayıcı faktör analizi yaparken dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur da standardize edilmiş faktör yükleridir. Aşağıda yer alan tabloda bireysel yenilikçilik ölçeğine ait regresyon katsayıları yer almaktadır.

Tablo 2: Bireysel Yenilikçilik Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

Madde	Faktör	Katsayı	Madde	Faktör	Katsayı
BYM20	Değişime Direnç	,641	BYM2	Deneyime Açıklık	,755
BYM17	Değişime Direnç	,636	BYM3	Deneyime Açıklık	,745
BYM15	Değişime Direnç	,475	BYM5	Deneyime Açıklık	,564
BYM13	Değişime Direnç	,739	BYM14	Deneyime Açıklık	,615
BYM10	Değişime Direnç	,634	BYM18	Deneyime Açıklık	,708
BYM7	Değişime Direnç	,655	BYM12	Fikir Önderliği	,588
BYM6	Değişime Direnç	,672	BYM11	Fikir Önderliği	,748
BYM4	Değişime Direnç	,432	BYM9	Fikir Önderliği	,789
BYM16	Risk Alma	,607	BYM8	Fikir Önderliği	,658
BYM19	Risk Alma	,746	BYM1	Fikir Önderliği	,545

4.6.1.2. Dijital Vatandaşlık Ölçeği DFA

Dijital vatandaşlık ölçeğinin yapı geçerliliği için de AMOS 28 de doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde ölçeğin uyum iyiliği değerlerine ve faktörleri ölçen her bir maddenin standardize edilmiş regresyon yük değerlerine bakılmıştır.

Tablo 3: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

	CMIN/DF	CFI	TLI	IFI	SRMR	RMSEA
Uyum İyiliği Kabul Değerleri	≤ 3	≥ 0,90	≥ 0,90	≥ 0,90	≤ 0,10	≤ 0,08
Uyum İyiliği Gözlenen Değerler	2,749	,839	,815	,842	,0824	,072
Uyum İyiliği İyileştirilmiş Değerler	2,221	,902	,883	,903	,0683	,060

Tablodan elde edilen verilere göre modelin gözlenen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde, yalnızca CMIN/DF, SRMR ve RMSEA kriterinin kabul edilebilir değer aralığında olduğu diğer kriterlerin kabul edilebilir değer aralıklarına yaklaştığı fakat beklenen değerlerin altında kaldığı

gözlemlenmiştir. Mevcut verilerle elde edilen uyum iyiliği değerlerini kabul edilebilir sınırlara getirebilmek için düzeltme indisleri (modification indeces) incelenmiştir. Düzeltme indislerinin kontrolü sonucunda en yüksek düzeltme indis değerine sahip olan maddeler belirlenmiş aralarında kovaryans tanımlanmıştır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına bakıldığında ise madde 14 ve madde 19 modelden çıkarılmıştır. Bu işlemlerin sonucunda iyileştirilmiş model üzerinden elde edilen uyum iyiliği değerleri yukarıdaki tabloda “uyum iyiliği iyileştirilmiş değerler” olarak yer almaktadır.

Doğrulayıcı faktör analizi yaparken dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur da standardize edilmiş faktör yükleridir. Aşağıda yer alan tabloda dijital vatandaşlık ölçeğine ait regresyon katsayıları yer almaktadır.

Tablo 4: Dijital Vatandaşlık Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

Madde	Faktör	Katsayı	Madde	Faktör	Katsayı
DVM20	Dijital Haklar	,626	DVM31	Dijital Ticaret	,714
DVM21	Dijital Haklar	,689	DVM32	Dijital Ticaret	,707
DVM22	Dijital Haklar	,732	DVM33	Dijital Ticaret	,709
DVM23	Dijital Haklar	,731	DVM24	Dijital Hukuk	,754
DVM16	Dijital Güvenlik	1,710	DVM25	Dijital Hukuk	,557
DVM15	Dijital Güvenlik	,219	DVM26	Dijital Hukuk	,589
DVM8	Dijital Okuryazarlık	,696	DVM27	Dijital Hukuk	,648
DVM9	Dijital Okuryazarlık	,837	DVM4	Dijital İletişim	,698
DVM10	Dijital Okuryazarlık	,629	DVM3	Dijital İletişim	,614
DVM11	Dijital Okuryazarlık	,836	DVM2	Dijital İletişim	,495
DVM12	Dijital Okuryazarlık	,731	DVM1	Dijital İletişim	,575
DVM13	Dijital Okuryazarlık	,791	DVM28	Dijital Sağlık	,542
DVM7	Dijital Erişim	,879	DVM29	Dijital Sağlık	,751
DVM6	Dijital Erişim	,800	DVM30	Dijital Sağlık	,770
DVM5	Dijital Erişim	,757			
DVM18	Dijital Etik	,732			
DVM17	Dijital Etik	,743			

4.6.2. Güvenirlik Analizi

Araştırmada kullanılan ölçekler için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Araştırmaların güvenilirliği maddelerin iç tutarlılığını ölçmek için kullanılan bir metrik olan Cronbach's alfa katsayısı ile ifade edilir. Cronbach's alfa katsayısı, ölçekteki maddelerin birbirleriyle tutarlı ve aynı özelliği ölçen maddelerden oluştuğunu belirtmek için kullanılmaktadır. Cronbach's alfa katsayısının değerine göre güvenilirlik düzeyi $0 < R2 < 0,40$ ise güvenilir değil, $0,40 < R2 < 0,60$ ise düşük güvenilirlikte, $0,60 < R2 < 0,80$ ise oldukça güvenilir ve $0,80 < R2 < 1,00$ ise yüksek güvenilirlikte (Uzunsakal & Yıldız, 2018) olduğu belirtilmektedir. Aşağıda bireysel yenilikçilik ölçeği ve dijital vatandaşlık ölçeği için yapılan güvenilirlik analizi sonuçları listelenmektedir.

Tablo 5: Bireysel Yenilik Ölçeği Güvenirlik Analizi

Güvenirlik Değerleri		
Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alfa Değeri
Değişime Direnç	8	,826
Fikir Önderliği	5	,798
Deneyime Açıklık	5	,805
Risk Alma	2	,622
Toplam	20	,729

Bireysel yenilikçilik ölçeğine uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda tabloda görülen 0,729 değeri elde edilmiştir. Elde edilen veri ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Tabloda faktör bazlı olarak alfa değerleri de yer almaktadır. Ölçekte yer alan toplam dört faktöre tek tek Cronbach's alfa testi uygulanmış ve hepsinin alfa değerleri listelenmiştir. Listede yer alan faktörlerin tamamında alfa değeri 0,6 değerinin üzerindedir. Faktörler arasındaki en yüksek güvenilirlik değerinin ise 0.826 değeri ile "Değişime Direnç" faktörüne ait olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Değerleri		
Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alfa Değeri
Dijital İletişim	4	,739
Dijital Erişim	3	,833
Dijital Okuryazarlık	6	,881
Dijital Güvenlik	2	,525
Dijital Etik	2	,703
Dijital Hak ve Sorumluluklar	4	,807
Dijital Hukuk	4	,791
Dijital Sağlık	3	,722
Dijital Ticaret	3	,752
Toplam	31	,889

Dijital vatandaşlık ölçeğine uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda tabloda görülen 0,889 değeri elde edilmiştir. Elde edilen veri ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunu göstermektedir. Tabloda faktör bazlı olarak alfa değerleri de yer almaktadır. Ölçekte yer alan dokuz faktöre tek tek Cronbach's alfa testi uygulanmış ve hepsinin alfa değerleri listelenmiştir. Listede yer alan faktörlerin alfa değeri 0,7 değerinin üzerindedir. Sadece dijital güvenlik faktörüne ait değer 0,525 tespit edilmiş ve düşük güvenilirlikte yer almıştır.

4.6.3. Yapısal Modelin Test Edilmesi

Araştırma için oluşturulan modelde hipotez testleri için AMOS 28 programında yol analizi yapılmıştır. Bireysel yenilikçilik ölçeğinin dijital vatandaşlığın alt boyutları üzerine etkilerinin olup olmadığını içeren hipotezlerimizi test edeceğimiz araştırma modeli oluşturulmuştur. Model için öncelikle uyum iyiliği değerleri kontrol edilmiştir. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 7:Araştırma Modeli Uyum İyiliği Değerleri

	CMIN/DF	CFI	TLI	IFI	SRMR	RMSEA
Uyum İyiliği Kabul Değerleri	≤ 3	$\geq 0,90$	$\geq 0,90$	$\geq 0,90$	$\leq 0,10$	$\leq 0,08$
Uyum İyiliği Gözlenen Değerler	3,039	,673	,657	,676	-	,077
Uyum İyiliği İyileştirilmiş Değerler	2,659	,735	,721	,738	,0984	,070

Modelin analizi sonucu elde edilen ilk sonuçlara bakıldığında RMSEA hariç diğer değerlerin yeterli uyum iyiliği değerleri dışında olduğu görülmüştür. Uyum iyiliği değerlerini kabul edilebilir sınırlara getirebilmek için düzeltme indisleri (modification indices) incelenmiştir. Düzeltme indislerinin kontrolü sonucunda en yüksek düzeltme indis değerine sahip olan maddeler belirlenmiş aralarında kovaryans tanımlanmıştır. Düzeltilmiş modelde CMIN/DF, SRMR ve RMSEA uyum iyiliği değerleri sağlamıştır. Kullanılan modelin yeni bir model olması ve üç parametrenin uyum iyiliğini yakalaması sebebiyle uyum iyiliğini yakalayamayan değerlerin göz ardı edilmesinde sakınca görülmemiştir. Bu aşamadan sonra hipotez testlerine geçilmiştir. Hipotez testi yapılacak toplam dokuz adet hipotez bulunmaktadır. Hipotez testi yapılırken faktörler arasındaki ilişkileri ortaya koyan p ve t değerlerine bakılmıştır. T değerinin pozitif ya da negatif olması ilişkinin yönünü belirlemektedir. Eğer t değeri pozitif ise faktörler arasında belirtilen yönde pozitif bir ilişki olduğu, t değeri negatif ise negatif bir ilişki olduğu anlamına gelmektedir. Desteklenen hipotezlerde p değerinin 0,05'ten küçük, t değerinin ise 1,96'dan büyük olması gerekmektedir. Yapılan hipotez testine ilişkin bilgiler bulgular kısmında yer almaktadır.

5. BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın alt problemlerine ilişkin toplanan nicel verilerin istatistiksel analizleri sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bunların yorumlanmasına yer verilmiştir.

5.1. Demografik Veriler

Araştırma kapsamında toplanan 343 veri analiz edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda yer alan tabloda gösterilmiştir. Analiz sonuçlarına göre çalışmaya 171 (%49,9) kadın ve 172 (%50,1) erkek katılım sağlamıştır. Bu katılımcıların 209 (%60,9)'unun medeni durumu bekar 134 (%39,1)'ünün medeni durumu ise evlidir. Katılımcıların çoğunluğu eğitim durumu lisans (%63) mezunu olanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların aylık gelir durumu dikkate alındığında asgari ücret üzerinde bir gelire sahip olanların sayısı (%53,9) fazladır. Katılımcıların istihdam durumuna bakıldığında ise büyük çoğunluğun (%44,6) bir işte çalıştığı, geriye kalan kısmın öğrenci olduğu (%35,3) tespit edilmiştir. Herhangi bir işte çalışmayan (%9,3) ve emekli olan (%7,9) katılımcılar da tespit edilmiştir. Katılımcıların %2,9'luk kısmı ise istihdam durumunu diğer olarak belirtmiştir. Katılımcıların yaşlarına bakıldığında büyük çoğunluğun 18 - 24 yaş aralığında (38,8) olduğu görülmüştür. Sonrasında 25 – 34 yaş aralığı (%27,7), 35 – 44 yaş aralığı (%15,7) ve 45 yaş ve üzeri (%17,2) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 8: Örneklemin Betimlenmesi

		Frekans(n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	171	49,9
	Erkek	172	50,1
Medeni Durum	Evli	134	39,1
	Bekar	209	60,9
Eğitim Durumu	Ortaokul	3	0,9
	Lise	36	10,5
	Ön Lisans	23	6,7
	Lisans	216	63
	Yüksek Lisans	47	13,7
	Doktora	18	5,2
Aylık Gelir	Asgari ücret altı	33	9,6
	Asgari ücret	185	53,9
	Asgari ücret üzeri	125	36,4

Tablo 8: Örneklemin Betimlenmesi Devamı

İstihdam Durumu	Öğrenci	121	35,3
	Çalışıyor	153	44,6
	Çalışmıyor	32	9,3
	Emekli	27	7,9
	Diğer	10	2,9
Yaş	18 yaş altı	2	0,6
	18 – 24 yaş aralığı	133	38,8
	25 – 34 yaş aralığı	95	27,7
	35 – 44 yaş aralığı	54	15,7
	45 ve üzeri	59	17,2

5.2.Madde ve Faktör Ortalamaları

Çalışmada kullanılan ölçeklere ait madde ve faktör ortalamaları incelenmiştir. Bu tez çalışmasında 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. 1 değeri katılımcıların o soruya kesinlikle katılmadığını, 5 değeri ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. 5'li aralığın orta noktası olan 3 değeri ise katılımcıların o soru veya maddeyle ilgili fikirlerinin net olmadığını veya kararsız olduklarını göstermektedir. Ortalama değerlerin 3,01 ile 5 arasında olması katılımcıların o soru hakkında olumlu bir fikre sahip olduklarını gösterirken 2,99 ile 1 arasında olması ise o soru hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir. Aşağıdaki tabloda ölçeklere ait faktör ve madde ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 9: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Madde ve Faktör Ortalamaları

Madde ve Faktör Ortalamaları			
	Ortalama		Ortalama
Değişime Direnç Faktörü	2,55	Deneyime Açıklık	4,17
BY-M4	3,19	BY-M2	4,20
BY-M6	2,34	BY-M3	4,11
BY-M7	2,36	BY-M5	3,88
BY-M10	2,22	BY-M14	4,23
BY-M13	2,43	BY-M18	4,44
BY-M15	2,39	Fikir Önderliği Faktörü	3,88

Tablo 10: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Madde ve Faktör Ortalamaları Devamı

BY-M17	2,87	BY-M1	3,78
BY-M20	2,62	BY-M8	3,96
Risk Alma Faktörü	3,51	BY-M9	4,02
BY-M16	3,54	BY-M11	3,91
BY-M19	3,48	BY-M12	3,76

Tablo 11: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Madde ve Faktör Ortalamaları

Madde ve Faktör Ortalamaları			
	Ortalama		Ortalama
Dijital İletişim Faktörü	3,78	Dijital Etik Faktörü	3,72
DV-M1	4,03	DV-M17	4,53
DV-M2	3,30	DV-M18	4,73
DV-M3	3,63	DV-M19	1,91
DV-M4	4,16	Dijital Haklar Faktörü	4,24
Dijital Erişim Faktörü	4,28	DV-M20	3,93
DV-M5	4,47	DV-M21	4,05
DV-M6	4,06	DV-M22	4,62
DV-M7	4,33	DV-M23	4,38
Dijital Okuryazarlık Faktörü	3,87	Dijital Hukuk Faktörü	4,45
DV-M8	3,69	DV-M24	4,59
DV-M9	4,14	DV-M25	4,27
DV-M10	3,27	DV-M26	4,35
DV-M11	4,06	DV-M27	4,60
DV-M12	4,08	Dijital Sağlık Faktörü	2,78
DV-M13	4,03	DV-M28	2,61
Dijital Güvenlik Faktörü	3,26	DV-M29	3,02
DV-M14	3,12	DV-M30	2,72
DV-M15	2,81	Dijital Ticaret Faktörü	4,15
DV-M16	3,87	DV-M31	4,29
		DV-M32	4,02
		DV-M33	4,15

Tabloda öncelikle bireysel yenilikçilik ölçeğinin maddeleri üzerine yapılan tanımlayıcı istatistikler görülmektedir. Buna göre 5’li likert ölçeği olan maddelere verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında genelde 3’ün üzerinde yani pozitif yönde olduğu görülmektedir. Sadece ölçeğin değişime direnç faktörü altındaki maddelerinin negatif yönde kaldığı gözlenmektedir. Ölçek içerisinde 2,22 değere sahip olan BY10 “*Genellikle arkadaş grubum içinde yeni bir şeyi kabul eden son kişilerden biri olduğumu düşünüyorum.*” maddesi en düşük ortalama değere sahiptir. Bu durum katılımcıların madde hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öte yandan 4,44 ortalama ile en yüksek ortalama sahip olan BY18 “*Yeni fikirlere açığım*” maddesi ise katılımcılar tarafından oldukça olumlu karşılanmaktadır. Ölçek faktör bazlı incelendiğinde elde edilen sonuçlara göre en düşük ortalama değer 2,55 ile değişime direnç faktörüne ait olduğu, en yüksek ortalama değerin ise 4,17 ile deneyime açıklık faktörü olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda katılımcılar yeni fikirler denemekten hoşlanan, bir şeyleri yapmanın yeni yollarını arayan, bir sorunu çözerken çoğu kez yeni yöntemler geliştiren, düşünce ve davranışlarında özgün olmayı heyecan verici bulan ve yeni fikirlere açık olan kişilerden oluşmaktadır.

Tabloda dijital vatandaşlık ölçeğine ait verilen cevapların ortalamalarına bakıldığında genelinin yine 3’ün üzerinde yani pozitif yönde olduğu görülmektedir. Ölçek içerisinde 1,91 değere sahip olan DV19 “*Dijital ortamlarda başkalarının paylaşımına açık olmayan fikirlerini kaynak göstermeden kullanırım.*” maddesi en düşük ortalama değere sahiptir. Bu durum katılımcıların madde hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Öte yandan 4,73 ortalama ile en yüksek ortalama sahip olan DV18 “*Dijital ortamlarda başkalarına zarar vermem.*” maddesi ise katılımcılar tarafından oldukça olumlu karşılanmaktadır. Bu durum katılımcıların dijital ortamlarda başkalarına zarar verme eğiliminde olmadıklarını ortaya koymaktadır. Ölçek faktör bazlı incelendiğinde elde edilen sonuçlara göre en düşük ortalama değerin 2,78 ile dijital sağlık faktörüne ait olduğu, en yüksek ortalama değerin ise 4,45 ile dijital hukuk faktörü olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle katılımcıların dijital ortamları bağımlılık derecesinde kullanma, sağlığın olumsuz etkilenmesi ve insan psikolojisini bozduğu fikrine olumsuz yaklaştığı gözlenmektedir. Diğer yandan katılımcılar başkalarının etkinliklerine ya da işlerine zarar vermenin, programları yasadışı yollarla indirmenin ve dijital ortamlara spamlar, virüsler ve trojanlar (truva atı) göndermenin suç olması konusuna olumlu yaklaşımları tespit edilmiştir.

5.3. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın alt problemleri arasında yer alan “Katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeyleri nedir?” sorusuna yönelik elde edilen bulgulara göre, çalışmaya katılanların ortalamasına bakıldığında çoğunluğun bireysel yenilikçilik kategorileri arasında “sorgulayıcı” kategorisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Katılımcılar arasındaki en düşük bireysel yenilikçilik puanı 31, en yüksek bireysel yenilikçilik puanı ise 94 olarak gözlenmiştir. Bireysel yenilikçilik ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan ise 94’tür. Elde edilen bulgular göstermektedir ki katılımcılar arasında ölçekten alınabilecek en yüksek puanı alan katılımcılar mevcuttur.

Katılımcıların bireysel yenilik düzeyleri, bireysel yeniliğin alt boyutlarına göre incelendiğinde ise en yüksek katılımcıya sahip grup sorgulayıcılardan oluşurken en düşük katılımcıya sahip grup ise gelenekçilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %14,6’sı yenilikçi kategorisinde yer almaktadır. Geriye kalanların %35’inin öncü, %41,1’inin sorgulayıcı, %7’sinin kuşkucu ve %2,3’ünün gelenekçi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 12: Bireysel Yenilikçilik Kategorilerinin Dağılımı

	Frekans (n)	Yüzde (%)
Yenilikçi	50	14,6
Öncü	120	35,0
Sorgulayıcı	141	41,1
Kuşkucu	24	7,0
Gelenekçi	8	2,3

Katılımcıların büyük çoğunluğunun sorgulayıcı kategorisinde yer alması yeniliklere karşı temkinli yaklaşıtlarını ortaya çıkarmaktadır. Sorgulayıcılar yenilikleri benimsemeden önce yeniliklerin faydalarını ve dezavantajlarını değerlendiren kişilerdir. Bu grupta yer alan kişiler yenilikleri benimsemek için diğer insanların deneyimlerini gözlemler ve yeniliklerin gerçekten işe yarayıp yaramadığına dair kanı oluştururlar. Sorgulayıcıların yenilikleri benimsemesi, yeniliklerin yaygınlaşması için kritik bir faktördür.

Araştırmaya katılan katılımcıların bireysel yenilik düzeylerine genel olarak bakıldığında çoğunluğun oldukça yenilikçi olan grupta yer aldığı gözlenmiştir.

Tablo 13: Bireysel Yenilikçilik Genel Dağılımı

	Frekans (n)	Yüzde (%)
Oldukça Yenilikçi	186	54,2
Yenilikçilikte Düşük	111	32,4
Diğer	46	13,4

Oldukça yenilikçi olan grup %54,2 iken yenilikçilikte düşük olan grup %32,4 olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında bireysel yenilikçilik puanına göre bu iki gruba da dahil olamayan %13,4 lük bir grup olduğu da tespit edilmiştir.

5.4.İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın alt problemleri arasında yer alan “Katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yönelik bağımsız örneklem t-testi analizinden elde edilen bulgulara göre cinsiyete göre bireysel yenilikçilik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 14: Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Açısından Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri

	Grup	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Bireysel Yenilikçilik	Kadın	171	67,8889	9,70351	341	-1,787	0,177
	Erkek	172	69,8430	10,53059			

* $p \leq 0,05$

Elde edilen bulgulara göre $p \leq 0,05$ olmadığı için bireysel yenilikçilik düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Araştırma bulgularına göre kadın veya erkek olmak bireysel yenilikçilik düzeyini etkilememektedir.

Araştırmanın alt problemleri arasında yer alan “Katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeyleri yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yönelik elde edilen tek yönlü varyans analizi bulgularına bakıldığında ise bireysel yenilikçilik düzeyi ile yaş arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 15: Katılımcıların Yaş Değişkeni Açısından Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	813,925	3	271,308	2,667	0,048
Gruplar İçi	3448,171	339	101,720		
Toplam	35297,096	342			

*p≤0,05

Elde edilen bulgular yaşa göre bireysel yenilikçilik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur (p≤0,05). Hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu anlamak için yapılan Posthec testi (Tukey) sonucunda 25-34 yaş ile 18-24 yaş gruplarının bireysel yenilikçilik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Anlamlı 18 – 24 yaş grubu ile 25 – 34 yaş grubu arasında Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda yaş gruplarının farklılaşması bireysel yenilikçilik düzeylerini etkilemektedir.

5.5.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın alt problemleri arasında yer alan “Bireysel yenilikçilik, dijital vatandaşlığın alt boyutlarını etkilemekte midir?” sorusuna yönelik dokuz adet hipotez oluşturulmuştur. Her hipotez dijital vatandaşlığın bir alt boyutuna karşılık gelmektedir ve bireysel yenilikçiliğin bu alt boyut üzerinde etkisi olup olmadığına bakılmıştır. Hipotez testinden elde edilen sonuçlar tabloda yer almaktadır.

Tablo 16: Hipotez Testi Sonuçları

Yapısal İlişki	β	S.E.	t	p	Sonuç
H1: BY → Dijital Okuryazarlık	1,471	,191	7,692	***	Desteklendi.
H2: BY → Dijital Hak ve Sorumluluklar	1,361	,177	7,696	***	Desteklendi.
H3: BY → Dijital İletişim	,609	,112	5,430	***	Desteklendi.
H4: BY → Dijital Erişim	1,370	,167	8,219	***	Desteklendi.
H5: BY → Dijital Ticaret	,704	,122	5,784	***	Desteklendi.
H6: BY → Dijital Güvenlik	,949	,162	5,867	***	Desteklendi.
H7: BY → Dijital Hukuk	,482	,089	5,390	***	Desteklendi.
H8: BY → Dijital Sağlık	-,126	,090	-1,404	,160	Desteklenmedi.
H9: BY → Dijital Etik	,657	,109	6,045	***	Desteklendi.

*BY: Bireysel Yenilikçilik

Elde edilen bilgilere göre bireysel yenilikçiliğin dijital vatandaşlığın sekiz alt boyutu üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yol analizinde test edilen sekiz hipotezimiz (H1, H2, H3, H4, H5, H6, H7, H9) desteklenmiştir. Bu bağlamda bireysel yenilikçiliğin dijital vatandaşlığın alt boyutları arasından dijital okuryazarlık, dijital hak ve sorumluluklar, dijital iletişim, dijital erişim, dijital ticaret, dijital güvenlik, dijital hukuk ve dijital etik üzerinde etkisi olduğu ortaya konulmuştur. Hipotezler arasında sadece bir hipotez desteklenmemiştir. Desteklenmeyen H8 hipotezi bireysel yenilikçiliğin dijital sağlık üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ortaya çıkarmıştır.

T değerleri arasında çok büyük farklar olmamakla beraber en yüksek değer 8,219 ile H4 hipotezinde olduğu gözlenmiştir. Yani bireysel yenilikçilik en fazla dijital erişim alt boyutu üzerinde etkilidir. Desteklenen hipotezler arasında en düşük t değerini alan H7 hipotezinin değeri ise 5,390'dur. Dolayısıyla bireysel yenilikçiliğin en az etkili olduğu alt boyutun dijital hukuk olduğu tespit edilmiştir.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dijital teknolojilerin hızla geliştiği günümüzde bireylerin dijital ortamlarda yenilikçilik yeteneklerini nasıl kullandıkları ve dijital vatandaşlık becerileriyle nasıl ilişkilendirdikleri önemli bir konudur. Bu araştırma bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi anlamak için yapılan bir incelemeyi sunmaktadır. Tez çalışması literatür taraması, veri toplama ve analiz süreçlerinden oluşan bir araştırma metodolojisiyle yürütülmüştür. Literatür taraması bölümünde bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık kavramlarına ilişkin önceki çalışmalar ve teorik çerçeveler incelenmiştir. Veri toplama süreci uygun örnekleme stratejileri kullanılarak gerçekleştirilmiş ve bireylerin bireysel yenilikçilik yetenekleri ile dijital vatandaşlık becerilerini ölçmek amacıyla uygun ölçekler kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular araştırma sorularımıza cevap vermek ve tezin temel problemine ışık tutmak için tartışılacaktır.

Araştırmada ilk olarak katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeylerine bakılmıştır. Katılımcıların bireysel yenilikçilik kategorileri arasında sorgulayıcı kategorisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Sorgulayıcılar yenilikler hakkında bilgi sahibi olan ancak yeniliklere, yenilikçiler veya öncülerden daha temkinli yaklaşan gruptur (Rogers, 2010). Sorgulayıcılık günümüzde oldukça önemlidir çünkü çok sayıda veri, bilgi ve düşünce hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu nedenle bilgiye erişim kolaylaşırken doğru bilgiye erişimde zorluklar yaşanmaktadır. Sorgulayıcı bir yaklaşım kişilerin doğru bilgiyi bulmalarına ve yanlış bilgiyi ayırt etmelerine yardımcı olmaktadır. Buradan hareketle katılımcıların sorgulayıcı bir tutum sergilemelerinin dijital vatandaşlık becerilerini de sorguladıkları ve bu becerilere daha temkinli bir yaklaşım gösterdikleri sonucuna varılabilir.

Araştırmada katılımcıların bireysel yenilikçilik düzeylerinin yaş ve cinsiyet değişkenine göre bir farklılık gösterip gösterilmediğine de bakılmıştır. Bireysel yenilikçilik düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğı tespit edilmiştir. Öte yandan yaş ile bireysel yenilikçilik düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya konulmuştur. Yaş bireylerin deneyimlerinin bir birikimini temsil etmektedir. Yaş ilerledikçe kişinin daha fazla deneyim kazandığı ve bu deneyimlerin bireysel yenilikçilik düzeyini etkileyebileceğı düşünülebilir. Deneyimler ise yeni fikirler üretme, çözüm arayışı ve risk alma konusundaki becerileri etkileyebilir. Bu durum dijital vatandaşlık bağlamında değerlendirildiğinde ise yaş teknolojiye uyum konusunda da etkili olabilmektedir. Genç nesiller genellikle teknolojiye daha hızlı uyum sağlar ve teknolojik yenilikleri daha kolay benimserler. Bu durum genç bireylerin dijital ortamlarda daha yüksek bir bireysel yenilikçilik düzeyine sahip olabileceğı anlamına gelebilir.

Bu araştırma katılımcıların bireylerin yenilikçilik düzeylerini dijital vatandaşlık becerileriyle nasıl ilişkilendirdiklerini ortaya koymaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular bireylerin yenilikçilik düzeylerinin dijital vatandaşlık becerilerini teşvik ettiği ve geliştirdiği fikrini desteklemektedir. Bireylerin yenilikçilik düzeyleri ile dijital vatandaşlık becerileri arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Buradan hareketle bireylerin yenilikçilik becerileri geliştikçe dijital ortamlarda daha etik, sorumluluk sahibi ve işbirlikçi davranma eğiliminde oldukları söylenebilir. Kısaca bireysel yenilikçiliğin dijital vatandaşlık becerilerini teşvik ettiği ve geliştirdiği fikri desteklenmektedir.

Bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkinin sadece bireyler üzerinde değil aynı zamanda toplumun genelinde önemli etkileri olup olmadığı da bir başka araştırma konusu olabilir. Daha yenilikçi ve sorumlu dijital vatandaşlar toplumun sosyal ve ekonomik açıdan gelişimine katkıda bulunabilirler. Bu nedenle politika yapıcılar ve karar vericiler bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık becerilerini destekleyen politika ve düzenlemeleri teşvik etmeli ve bu alanda daha fazla farkındalık oluşturmalıdır. Bireysel yenilikçilik ve dijital vatandaşlık becerilerini destekleyen politikalar eğitim programları ve yöntemleri geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Bunun haricinde araştırmanın sınırlılıkları da dikkate alınmalıdır. Araştırmanın kapsamı yalnızca bireysel yenilikçilik ile dijital vatandaşlık arasındaki ilişkiyi ele almakla sınırlıdır ve diğer faktörlerin etkisi göz ardı edilmiştir. Bu nedenle gelecekteki araştırmalar bu ilişkiyi daha kapsamlı bir şekilde inceleyebilir ve diğer değişkenlerin etkisini değerlendirebilir.

7. KAYNAKÇA

- Aldemir, C., & Avşar, M. N. (2020). Pandemi döneminde dijital vatandaşlık uygulamaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Covid-19 Özel Sayısı, (2)*, 148-169.
- Amabile, M. T. (2018). *Creativity in context: Update to the social psychology of creativity*. Routledge.
- Amabile, T. M. (1983). The social psychology of creativity: A componential conceptualization. *Journal of personality and social psychology, 45(2)*, 357-376.
- Anderson, N. R., & West, M. A. (1998). Measuring climate for work group innovation: development and validation of the team climate inventory. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior, 19(3)*, 235-258.
- Aras, B., Hamutoğlu, N. B., Liman Kaban, A., Taşcı, G., & Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 7(2)*, 35-63.
- Avşar, Z., & Öngören, G. (2010). *Bilişim Hukuku*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği, 29(1)*, 142-146.
- Belshaw, D. (2014). *The Essential Elements of Digital Literacies*. Retrieved from <<http://digitalliteraci.es>> .
- Bennett, W. L. (2008). Changing citizenship in the digital age.
- Bentler, P. M., & Yuan, K.-H. (1999). Structural equation modeling with small samples: Test statistics. *Multivariate behavioral research, 34(2)*, 181-197.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Yale University Press.
- Burke, M., Marlow, C., & Lento, T. (2010). Social network activity and social well-being. *In Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems, 1909-1912*.

- Chen, C.-J., & Huang, J.-W. (2009). Strategic human resource practices and innovation performance - The mediating role of knowledge management capacity. *Journal of Business Research*, 62(1), 104-114.
- Çakmakkaya, B. Y., & Akpınar, T. (2018). Bilişim Suçları İle Mücadelede Karşılaşılan Sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3), 123-129.
- Çubukçu, A., & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5(148), 148-174.
- Çuhadar, C., Bülbül, T., & Ilgaz, G. (2013). Öğretmen Adaylarının Bireysel Yenilikçilik Özellikleri ile Teknopedagojik Eğitim Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 12(3), 797-807.
- Demirel, Y., & Seçkin, Z. (2008). Bilgi ve bilgi paylaşımının yenilikçilik üzerine etkileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 189-202.
- Dünya Dijital Kütüphanesi*. (2023, 04 04). Wikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_Dijital_K%C3%BCt%C3%BCphanesi adresinden alındı
- Florida, R. (2002). Bohemia and economic geography. *Journal of economic geography*, 2(1), 55-71.
- Floridi, L. (2013). *The Ethics of Information*. Oxford University Press.
- Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., & Gebhardt, E. (2014). *Preparing for life in a digital age: The IEA International Computer and Information Literacy Study international report*. Springer Nature.
- George, D., & Mallery, P. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 Update*. Boston: Pearson.
- Greenhow, C., & Robelia, B. (2009). Informal learning and identity formation in online social networks. *Learning, media and technology*, 34(2), 119-140.
- Hair, J. F. (2009). *Multivariate Data Analysis*.
- Hargadon, A., & Sutton, R. I. (2000). Building an Innovation Factory. *Harvard business review*, 78(3), 157-157.

- Hargittai, E. (2018). *The Digital Reproduction of Inequality (2nd ed.)*. Routledge.
- Isman, A., & Canan Gungoren, Ö. (2014). Digital citizenship. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 13(1), 73-77.
- Jenkins, H. (2009). *Confronting the Challenges of Participatory Culture*. Cambridge: The MIT Press.
- Jenkins, H. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century*. Cambridge: The MIT Press.
- Kılıçer, K., & Odabaşı, H. F. (2010). Bireysel yenilikçilik ölçeği (BYÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 150-164.
- Kırık, A. M., Bölükbaş, K., & Cengiz, G. (2019). Sosyal medya bağlamında dijital vatandaşlık: TRT İstanbul Radyosu prodüktörleri üzerinden bir değerlendirme. *Mavi Atlas*, 7(2), 1-27.
- Kross, E., Verduyn, P., Demiralp, E., Park, J., Lee, D. S., Lin, N., . . . Ybarra, O. (2013). Facebook Use Predicts Declines in Subjective Well-Being in Young Adults. *PloS one*, 8(8), e69841.
- Kuss , D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International journal of environmental research and public health*, 14(3), 311.
- Küzeci, E. (2010). *Kişisel verilerin korunması*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Lessig, L. (2002). *The future of ideas: The fate of the commons in a connected world*. Vintage.
- Mayer-Schönberger, V., & Cukier, K. (2013). *Big Data: A Revolution that Will Transform how We Live, Work, and Think*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding media: The extensions of man*. MIT Press.
- Nissenbaum, H. (2009). *Privacy in Context*. Stanford University Press.
- Ohler, J. (2011). Digital citizenship means character education for the digital age. *Kappa Delta Pi Record*, 47(sup1), 25-27.

- Özgür, H. (2013). Bilişim teknolojileri öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri ile bireysel yenilikçilik özellikleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 409-420.
- Özocak, G. (2013). Sosyal Medyada İşlenen Suç Tipleri ve Suçluların Tespiti.
- Rheingold, H. (2012). *Net smart: How to thrive online*. Cambridge: The Mit Press.
- Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools, (Cilt 2nd Edition)*. Washington DC: International Society for Technology in Education.
- Ribble, M. (2015). *Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know*. Washington DC: International Society for Technology in Education.
- Ribble, M., & Park, M. (2019). *The digital citizenship handbook for school leaders: Fostering positive interactions online*. International Society for Technology in Education.
- Rogers, E. M. (2010). *Diffusion of innovations*. New York: Simon and Schuster.
- Simonton, D. K. (1999). *Origins of genius: Darwinian perspectives on creativity*. New York: Oxford University Press.
- Stallings, W., & Brown, L. (2012). *Computer security: principles and practice (3rd)*. Pearson.
- Sternberg, R. J. (1999). *Handbook of creativity*. Cambridge University Press.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics (6. ed.)*. Boston: Pearson.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. New York: Basic Books.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2018). Associations between screen time and lower psychological well-being among children and adolescents: Evidence from a population-based study. *Preventive Medicine Reports*, 12, 271-283.
- Uzunsakal, E., & Yıldız, D. (2018). Alan araştırmalarında güvenilirlik testlerinin karşılaştırılması ve tarımsal veriler üzerine bir uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 14-28.
- Von Hippel, E. (2006). *Democratizing Innovation*. Cambridge: The MIT Press.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

8. EKLER

EK1: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği Maddeler

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Arkadaşlarım öneri veya bilgi almak için sık sık bana başvururlar.					
2. Yeni fikirler denemekten hoşlanırım.					
3. Bir şeyleri yapmanın yeni yollarını ararım.					
4. Genelde yeni fikirleri kabul etme konusunda temkinliyim.					
5. Bir sorunu çözerken yanıt açık olmadığı zaman çözüm için çoğu kez yeni yöntemler geliştiririm.					
6. Yeni icatlardan ve yeni düşünme biçimlerinden şüphe duyarım.					
7. Çevremdeki insanların büyük bir çoğunluğunun kabul ettiğini görene kadar yeni fikirlere pek itibar etmem.					
8. Arkadaş grubum içinde etkili bir birey olduğumu düşünürüm.					
9. Düşüncelerimde ve davranışlarımda kendimi yaratıcı ve özgün görürüm.					
10. Genellikle arkadaş grubum içinde yeni bir şeyi kabul eden son kişilerden biri olduğumu düşünüyorum.					
11. Yaratıcı bir kişiliğe sahibimdir.					
12. Ait olduğum grubun liderlikle ilgili sorumluluklarını almaktan hoşlanırım.					
13. Çevremdeki bireylerde işe yaradığını görene kadar bir işi yapmanın yeni yollarını kabullenmekte isteksiz davranırım.					
14. Düşüncelerimde ve davranışlarımda özgün olmayı heyecan verici bulurum.					
15. Eski usul yaşam tarzının ve işleri eski yöntemlerle yapmanın en iyisi olduğunu düşünürüm.					
16. Belirsizlikler ve çözülmemiş problemler beni güdüler.					
17. Yenilikleri dikkate almadan önce diğer insanların o yeniliği kullandığını görmeliyim.					
18. Yeni fikirlere açığım.					
19. Cevabı belirsiz sorular beni heyecanlandırır.					
20. Yeni fikirlere karşı çoğunlukla şüpheliyimdir.					

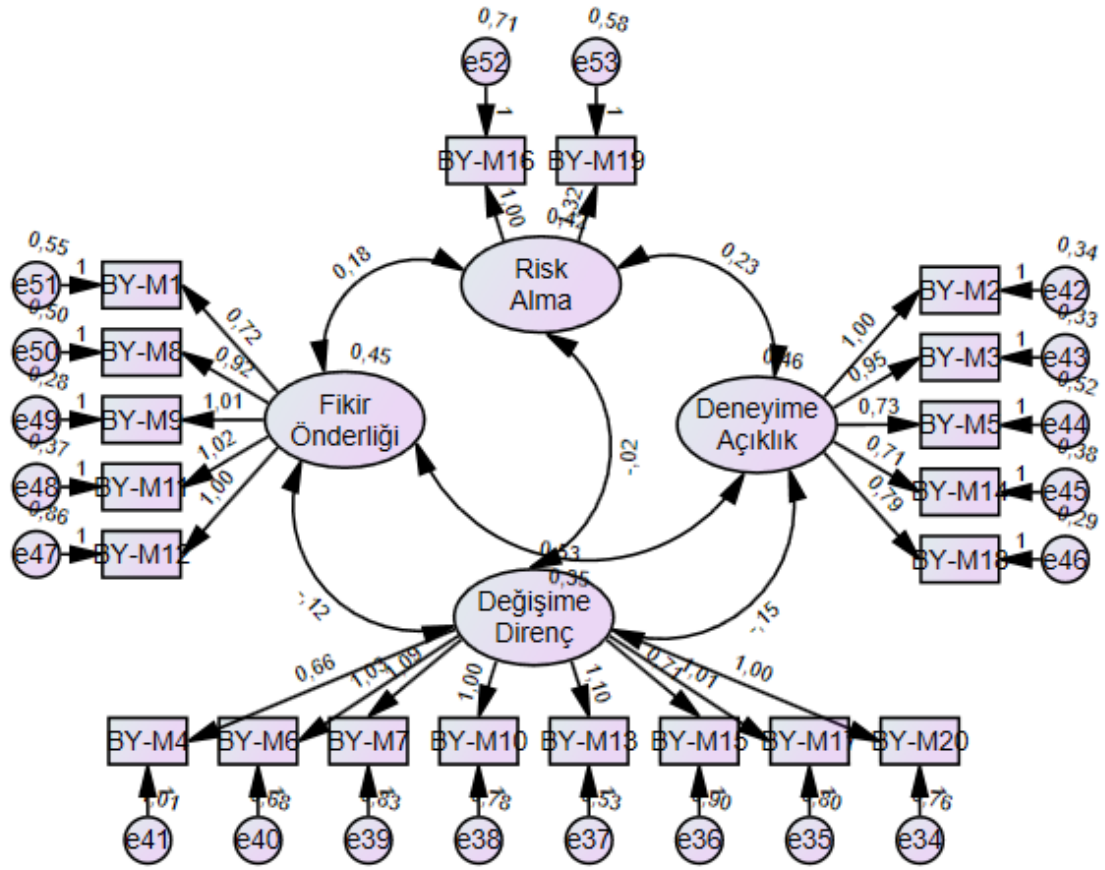

EK2: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Maddeler

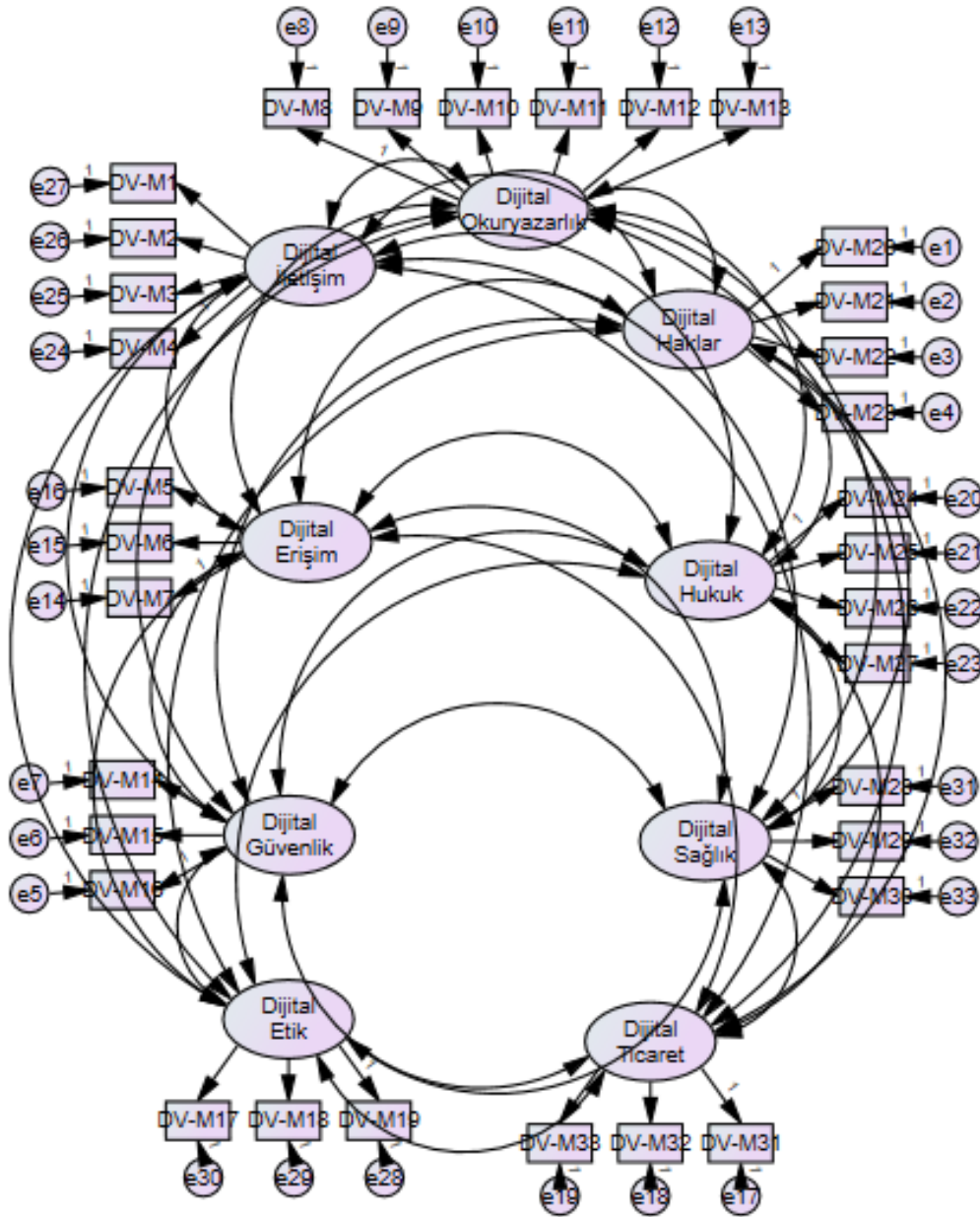
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Çevremle iletişim kurmak için dijital ortamları kullanırım.					
2. Sosyal ilişkilerimi dijital ortamda sürdürdüm.					
3. Dijital ortamlarda bilgi paylaşıyorum.					
4. Dijital ortamlarda gelen mesajlara cevap veririm.					
5. Dijital ortamlara kolaylıkla erişebilirim.					
6. Dijital ortamlara erişimde yaşadığım sorunları çözebilirim.					
7. Dijital ortamlara erişmek için gerekli olan teknolojileri kullanabilirim.					
8. Kendimi dijital okuryazar olarak tanımlıyorum.					
9. Dijital ortamlarda araştırma yapma konusunda kendime güvenirim.					
10. Dijital ortamlarda işbirlikli projeler yürütürüm.					
11. Dijital ortamları rahatlıkla kullanabilmek için gerekli olan becerilere sahibim.					
12. Dijital ortamlarda araştırma yaparken bilgileri eleştirel bir şekilde analiz eder ve değerlendiririm.					
13. Dijital ortamlarda bilgiyi nasıl oluşturacağımı ve paylaşacağımı bilirim.					
14. Dijital ortamlarda kendimi güvende hissetmem.					
15. Dijital ortamlarda farklı kullanıcı adı ve şifre kullanırım.					
16. Dijital ortamlarda farklı güvenlik önlemleri alırım.					
17. Dijital ortamlarda kişisel gizliliğe saygı duyarım.					
18. Dijital ortamlarda başkalarına zarar vermem.					
19. Dijital ortamlarda başkalarının paylaşımına açık olmayan fikirlerini kaynak göstermeden kullanırım.					
20. Dijital ortamlarda sahip olduğum hakların farkındayım.					
21. Dijital ortamların kullanımına yönelik kuralları bilirim.					
22. Dijital ortamlarda iletişim kurarken saygılı davranırım.					
23. Dijital ortamlardaki sorumluluklarımı yerine getiririm.					
24. Dijital ortamlarda başkalarının etkinliklerine ya da işlerine zarar vermek suçtur.					
25. Dijital ortamlarda programları yasadışı yollarla indirmek suçtur.					
26. Dijital ortamlarda yer alan kopyalama izni verilmeyen metinleri kopyalamak suçtur.					

27. Dijital ortamlara şpamlar, vürüsler ve trojanlar (truva atı) göndermek suçtur.					
28. Dijital ortamları bağımlılık derecesinde kullanırım.					
29. Dijital ortamlar sağlığımlı olumsuz etkiler.					
30. Dijital ortamlar psikolojimi bozar.					
31. Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.					
32. Dijital ortamlarda satın almak ya da satmak ile ilgili işleyişi bilirim.					
33. Dijital ortamlardaki alışveriş sitelerini takip ederim.					

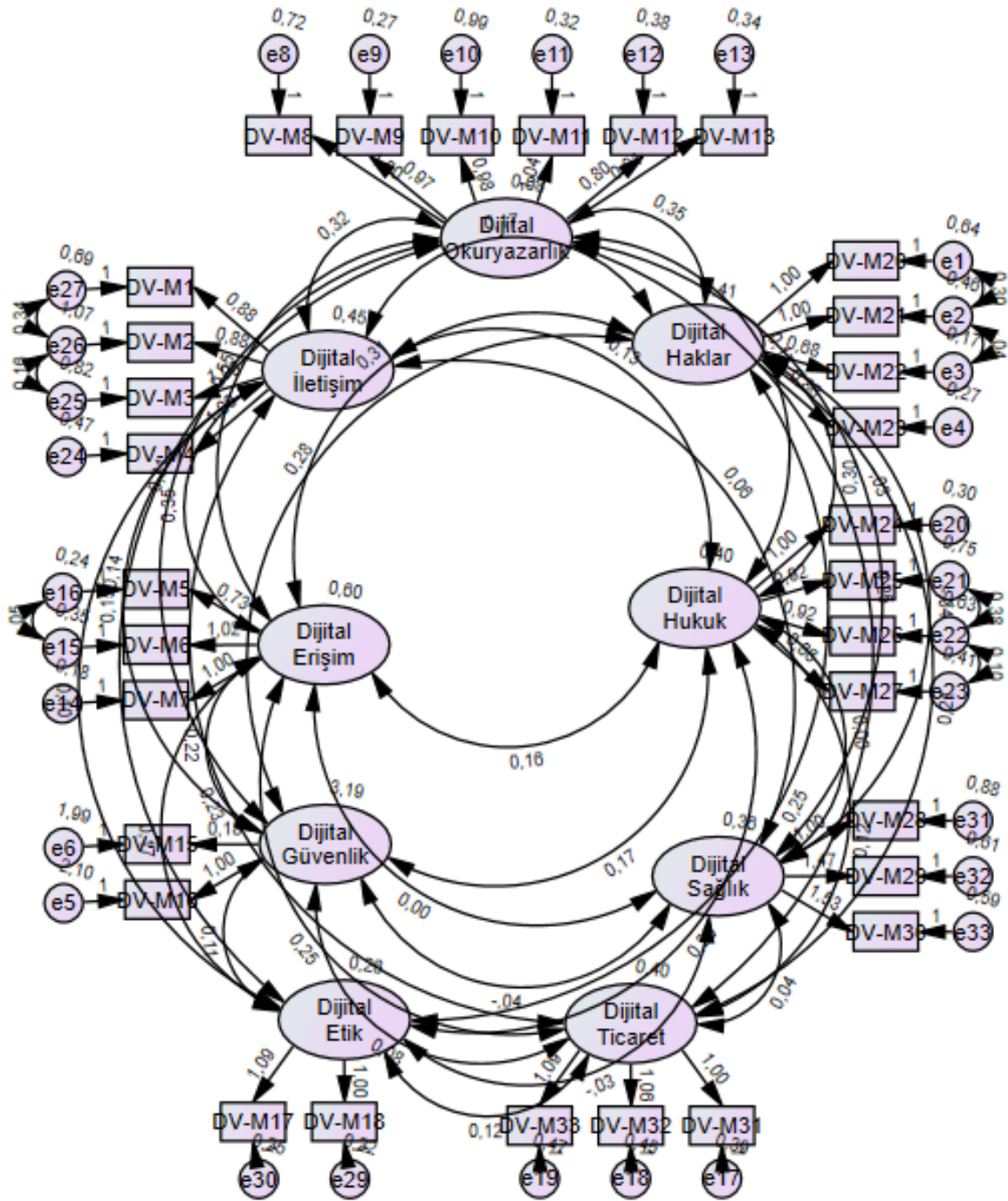
EK3: Bireysel Yenilikçilik DFA Modeli

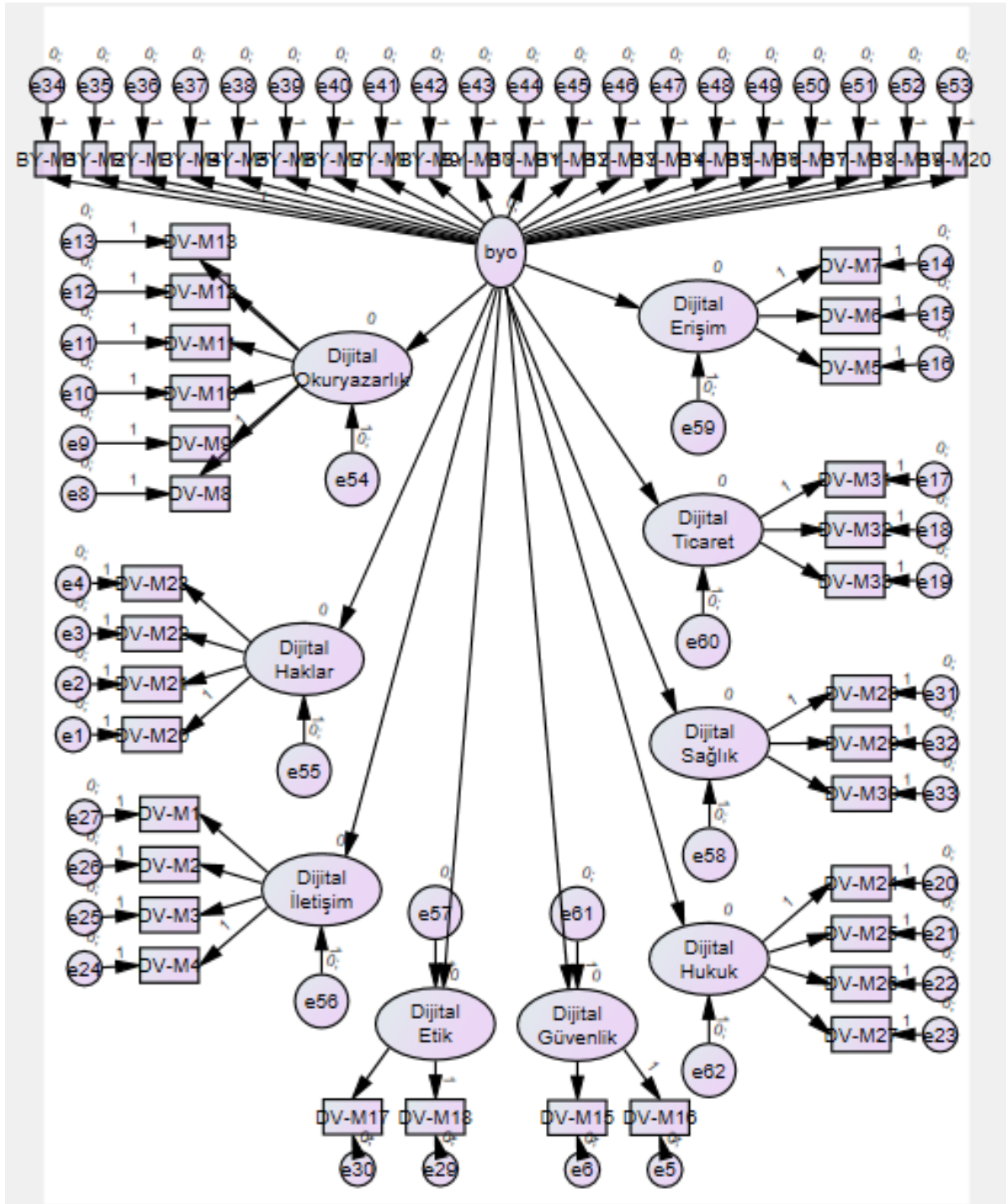
EK4: Dijital Vatandaşlık DFA Modeli

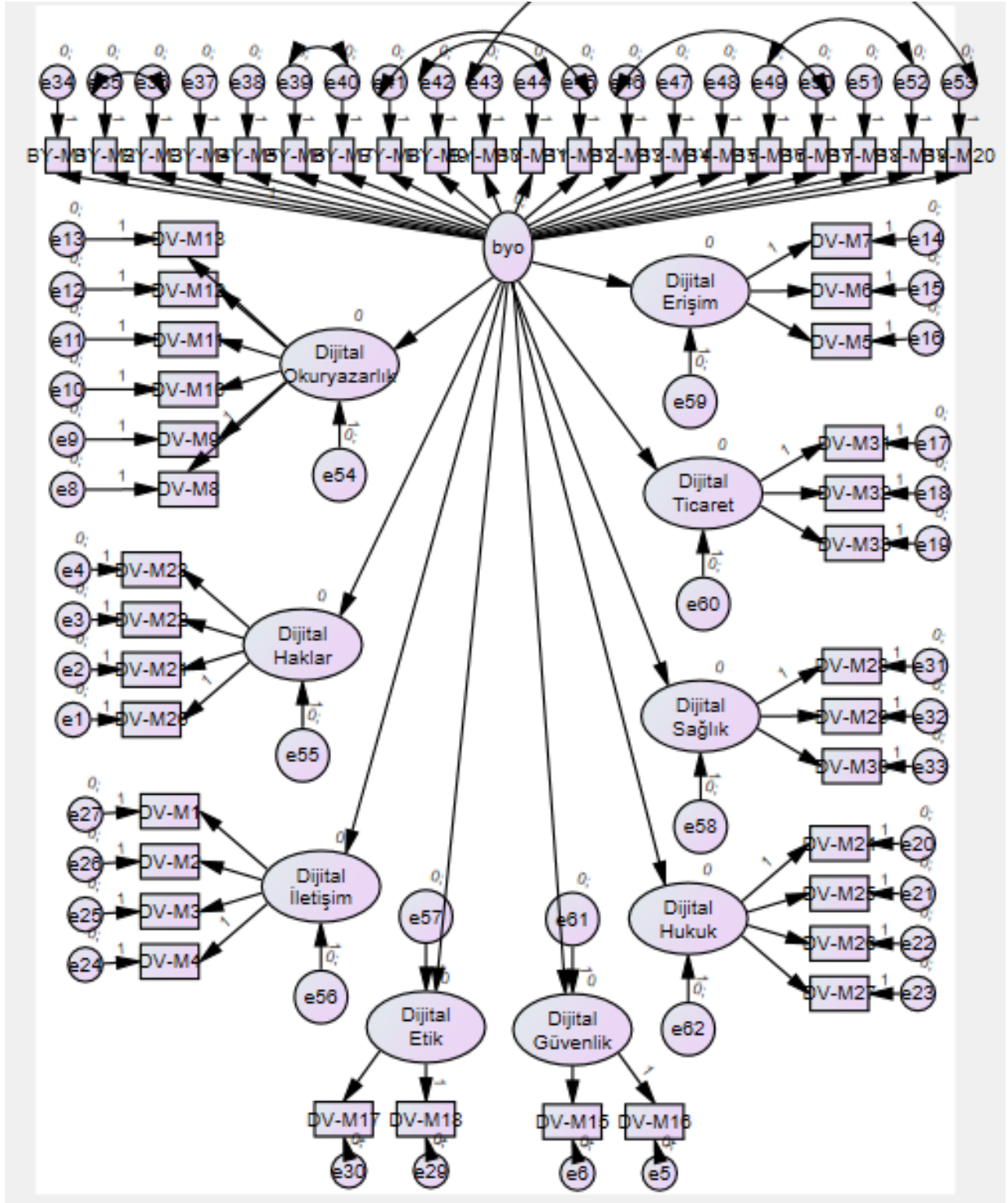
EK5: Dijital Vatandaşlık İyileştirilmiş DFA Modeli

EK6: Bireysel Yenilikçiliğin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Etkileri Yol Analizi

EK7: Bireysel Yenilikçiliğin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Etkileri İyileştirilmiş Yol Analizi

EK8: ETİK KURUL İZİNİ

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
27 OCAK 2023

OTURUM SAYISI
2023-01

KARAR NO 2: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Öğretim Üyesi Doç. Dr. Melih ENGİN'in danışmanlığında Dalı yüksek lisans öğrencisi 702034009 numaralı Fatma ÜSTÜN'ün "Bireysel Yenilikçilik İle Dijital Vatandaşlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yönetim Bilişim Sistemleri Anabilim Öğretim Üyesi Doç. Dr. Melih ENGİN'in danışmanlığında Dalı yüksek lisans öğrencisi 702034009 numaralı Fatma ÜSTÜN'ün "Bireysel Yenilikçilik İle Dijital Vatandaşlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucaya ait olmak üzere uygun olduğuna cybirligi ile karar verildi.

Prof. Dr. Feriye GÜLMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Üye

Prof. Dr. Gülay GÜGÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UGURLU
Üye

EK9: ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ

Dr. Kerem KILIÇER

Alıcı: ben ▾

8 Ara 2022 Per 14:40

Merhaba Fatma,

Değerli hocam Prof.Dr. H.Ferhan ODABAŞI ile birlikte Türkçeye uyarladığımız Bireysel Yenilikçilik Ölçeğini planladığın tez çalışmasında kullanabilirsin. Çalışmalarında başarılar ve kolaylıklar dilerim.

--

Dr. Kerem KILIÇER
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

← Yanıtla

→ Yönlendir

Aytekin İsman

Alıcı: ben ▾

6 Ara 2022 Sal 19:56

Merhabalar
Kullanabilirsiniz

iPhone'umdan gönderildi

> FATMA USTUN

şunları yazdı (6 Ara 2022 18:37):

>

>

***

Aytekin İsman

Alıcı: ben ▾

7 Ara 2022 Çar 10:33

Merhabalar,
Ölçek ektedir. Bizide cite ederseniz ve sonucu gönderirseniz sevinirim.

Aytekin İsman

6 Ara 2022 Sal, 18:56 tarihinde şunu yazdı:

***